

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1925.

Första kammaren.

Nr 39.

Fredagen den 29 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 23 och 24 innevarande månad.

Föredrogos sammansatta stats- och bevillningsutskottets memorial:

nr 9, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets memorial nr 6, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Lades till handlingarna.

nr 10, angående ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning. Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos bankoutskottets memorial:

nr 24, angående användande av riksbankens vinst för år 1924 m. m.; och nr 68, angående ersättning åt sakkunnigt biträde, anlitat av bankoutskottet vid handläggning av vissa ärenden.

Vad utskottet i dessa memorial hemställt bifölls.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden nr 69 och 70.

Föredrogos andra lagutskottets memorial:

nr 37, angående arvode åt förordnade revisionssekreteraren Seve Ekberg, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 142 med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m. ävensom vissa i samband därmed stående motioner; och

nr 38, angående arvode åt bibliotekarien hos socialstyrelsen N. O. Nilsson, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 110 med förslag till lag om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar ävensom i anledning därav väckta motioner.

Vad utskottet i dessa memorial hemställt bifölls.

Ang. gemensam omröstning rörande flottans ersättningsbyggnad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande första särskilda utskottets memorial nr 3, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande de i utskottets utlåtande nr 1 framlagda förslag dels angående försvarsväsendets ordnande och dels till värnpliktslag.

Punkten 1.

I utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 50 angående försvarsväsendets ordnande och nr 51 med förslag till värnpliktslag, ävensom i anledning av inom riksdagens kamrar väckta motioner i dithörande ämnen, hade första särskilda utskottet under avdelningen I. Försvarsväsendets ordnande, punkten 1, hemställt, att riksdagen, under förutsättning att riksdagen fattade beslut, som av Kungl. Maj:t godkändes, om antagande av ny värnpliktslag, och med förklarande att Kungl. Maj:ts förenämnda proposition nr 50 icke kunnat av riksdagen oförändrad godkännas, måtte bifalla vad utskottet, i anledning av samma proposition ävensom de i ämnet väckta motionerna, i fråga om försvarsväsendets ordnande föreslagit.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade kamrarna stannat i olika beslut beträffande nu ifrågavarande punkt av utskottets hemställan.

Vad utskottet under nämnda punkt hemställt hade av första kammaren bifallits med tillägg till den under rubriken Sjöförsvaret upptagna underavdelningen I. Flottan. A. Sjökrigsmaterielen av ett nytt stycke, så lydande: »Under tiden 1925—1928 skall — utöver den av 1924 års riksdag beslutade ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel — byggas ytterligare en torpedundervattensbåt för en beräknad kostnad av 4,300,000 kronor. För ifrågavarande ändamål anvisas för budgetåret 1925—1926 ett extra reservationsanslag av 1,400,000 kronor.

Andra kammaren hade godkänt utskottets under förevarande punkt upptagna förslag i oförändrat skick.

För denna frågas avgörande medelst gemensam omröstning hade utskottet i den ifrågavarande punkten nu föreslagit följande voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att till vad första särskilda utskottet i sitt utlåtande nr 1, avdelningen I. Försvarsväsendets ordnande, punkten 1:o) hemställt uti den under rubriken Sjöförsvaret upptagna underavdelningen I. Flottan. A. Sjökrigsmaterielen, skall tilläggas ett nytt stycke så lydande:

Under tiden 1925—1928 skall — utöver den av 1924 års riksdag beslutade ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel — byggas ytterligare en torpedundervattensbåt för en beräknad kostnad av 4,300,000 kronor. För ifrågavarande ändamål anvisas för budgetåret 1925—1926 ett extra reservationsanslag av 1,400,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande del oförändrad.

Vid memorialet hade reservation avgivits av herrar *Trygger, Widell, Clason, Johansson* i Fredrikslund, *Lindman, Magnusson* i Tumhult och *Pettersson* i Bjälbo, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Reuterskiöld**: Herr greve och talman! Jag beklagar, att jag nödgas taga kammarens tid i anspråk ett ögonblick i anledning av den hemställan, som här är gjord, men jag var icke i tillfälle att närvara i utskottet, då detta ärendet behandlades. Utskottet sammankallades utan att anslag enligt de reglementariska föreskrifterna 5 § var utfärdat före kl. 7 kvällen förut, och jag hade i följd därav antagit, att sammanträde ej skulle äga rum. Jag befann mig på annan ort och kunde ej komma hit, och det gjorde, att jag ej kom att avgiva den reservation, som jag annars givetvis skulle ha avlämnat.

Ang. gemensam omröstning rörande flottans ersättningsbyggnad.

(Forts.)

Enligt min mening kan nämligen i detta fall icke gemensam votering äga rum. Jag måste ju säga, att i och för sig är det klart, att fråga om anslag för budgetperioden faller under gemensam votering, men då måste denna fråga framstå såsom huvudsak. I här föreliggande sammanhang är det däremot redan omedelbart klart, att bestämmelsen ingår i ett moment rörande härorganisationen, och även det förslag till voteringsproposition, som avlämnats, innebär precis detsamma. Huvudfrågan är icke anslaget under nästa budgetperiod, utan huvudsaken är denna undervattensbåts inryckande i den försvarsorganisation, som det här är fråga om, och den ersättningsbyggnad, som i densamma utgör ett moment. Förutsättningen för att det skall komma något anslag under budgetåret 1925—1926 är följaktligen, att beslutet om ersättningsbyggnaden blir i behörig ordning fattat: blir det ej detta, förfaller också anslagsfrågan för 1925—26. Det synes mig då ha varit det naturliga att i denna fråga söka få till stånd en sammanjämkning, och detta desto mer som i andra punkter olika beslut fattats, och en sammanjämkning därför kunnat principiellt tänkas.

Då jag emellertid icke anser någon som helst anledning förefinnas att av nu föreliggande omständigheter låta förleda sig till att här göra en gemensam votering, som enligt mitt förmenande är principiellt oriktig, ber jag, herr greve och talman, att få yrka avslag på den här gjorda hemställan.

Herr **Widell**: Herr greve och talman! I det särskilda utskottet har från högersidan framställts förslag om att utskottet skulle söka sammanjämkning de skiljaktiga besluten över hela linjen. Detta skulle då skett genom att man i ett sammanhang tagit upp frågan om flottans ersättningsbyggnad, skytteanslaget o. s. v. Utskottsmajoriteten har dock icke velat vara med om en sådan sammanjämkning, och här ligger anledningen till den blanka reservation, som avgivits till betänkandet.

Vad återigen beträffar frågan, huruvida gemensam omröstning i den nu föredragna punkten skall äga rum eller icke, är jag för min del av den uppfattningen, att en gemensam omröstning icke kan vägras, och jag kan alltså icke instämma i det av herr Reuterskiöld framställda avslagsyrkandet.

Herr **Ekman, Carl Gustaf**: Ja, jag skall ej heller ingå i närmare detaljdiskussion med professor Reuterskiöld om vart hans mening skulle leda, ifall man försökte ställa sig på den ståndpunkt, som han här ifrågasätter. Menar verkligen herr Reuterskiöld, att ett belopp på 1,400,000 kronor skulle kunna undandragas gemensam votering, därest kamrarna om den saken stannat i olika beslut? Om herr Reuterskiöld svarar *nej* på den frågan, skulle det vara intressant att höra, hur han utvecklar fortsättningen av sitt ståndpunktstagande. Jag skall dock icke påkalla en sådan diskussion i detta ögonblick. Jag vill emellertid säga, att så vitt jag förstår, föreligger här ett klart fall, där gemensam votering bör äga rum, när kamrarna stannat i olika beslut, och i överensstämmelse med denna uppfattning har särskilda utskottet också föreslagit, att så skulle i förevarande fall ske.

Jag hemställer om godkännande av utskottets memorial.

Ang. gemensam omröstning rörande flottans ersättningsbyggnad.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den i nu ifrågavarande punkt föreslagna voteringspropositionen samt vidare på dess förkastande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

Lagförslag om ändringar i ecklesiastik boställsordning.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående 30 § av första lagutskottets i utlåtande nr 35 under punkten A 1) framställda förslag till lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning m. m.

Herr **Rogberg**: Om det från början kunde resas betänkligheter mot anordningen, att av- och tillträdessyn å löneboställen skulle hållas av en s. k. boställsnämnd, sammansatt så, som Kungl. Maj:t i sin proposition föreslagit, så bliva samma betänkligheter än större mot att låta dessa syner verkställas av uppskattningsmän, utsedda antingen så, som utskottet tänkt sig, eller så, som reservanterna, herr Hederstierna m. fl. föreslagit. Om jag fattade rätt vad jag under gårdagen hörde, så uttalade — utan att påstå, att det var genomförbart — herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet sina sympatier för en anordning, liknande den, som för närvarande är gällande vid nämndemanssyner å enskilda personers fastigheter, vilka syner, som bekant, överklagas genom stämning till vederbörande underrätt. Men herr Åkerman hade, om också endast i förbigående, förut framhållit, att sådant näppeligen kan gå för sig beträffande ecklesiastika syner.

Nu är jag framme vid den huvudsakliga skillnaden mellan den uppfattning, som antecknats såsom utskottets, och den uppfattning, för vilken herr Hederstierna m. fl. såsom reservant gjort sig till tolk för. Mot herr Hederstierna vågar jag såsom högst sannolikt antaga att av- och tillträdessyn å löneboställen, hållna av uppskattningsmän, utsedda var för sig så, som utskottet föreslagit, eller så, som reservanterna föreslagit, skola bli i rätt avsevärd mån överklagade. Mot dessa syner skola besvaren gå till en särskild domstol eller den institution, som kallas laga syn, d. v. s. en förrättning, som verkställas av domare med nämndemän. Jag vill då fullt instämma i vad herr Åkerman förut framfört, nämligen, att en dylik instansordning blir både dyr och opraktisk. Man drives följdriktigt till att antingen, som herr Åkerman i sin reservation föreslagit, i stort sett helt och hållet avvisa Kungl. Maj:ts proposition och förbli vid det nu gällande eller också endast godtaga det i propositionen, som enligt allmän uppfattning är gott och värt att antagas, och detta har just utskottet gjort. Utskottet, och det är huvudskillnaden mellan utskott och reservanter, behåller den gällande ordningen, att av- och tillträdessyn å lönebo-

ställen skola förrättas av domare med nämndemän. Jag vill visst icke påstå, att skillnaden mellan utskottets förslag i den delen och de nämnda reservanternas förslag är alltför betydelsefull, men jag är livligt övertygad, att utskotts-förslaget skall såväl för lönebeställdenas målsmän och huvudmän som för arrendatorerna visa sig både billigare och ledande till mer förmånliga och praktiska resultat än reservanternas föreslagna anordning. Jag har därför anslutit mig till utskottets förslag. Till utskottsbetänkandet har herr Lyberg m. fl., vilka ju närmast representera utskottet, till belysning av utskottets uppfattning fogat en kortare utläggning, ett kompendium, såsom herr Lyberg under gårdagen kallade det. Jag får nämna, att jag icke ansluter mig till samma uttalande, och vidare vill jag förklara, att jag på de skäl, herr Åkerman under debatten under gårdagen framförde, i allo instämmer i hans uppfattning om det olämpliga i att för byggnader å lönebeställdena låta kyrkofonden utlämna lån.

Herr talman! Jag för min del har den ställning till utskottets förslag, att jag i allo kan tillstyrka detsamma med undantag, såsom jag nämnt, beträffande lagförslaget om förskott ur kyrkofonden.

*Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Herr Wohlin: Herr greve och talman, mina herrar! Det är något otacksamt att behandla denna viktiga fråga på detta sätt i riksdagens sista timmar och inför så glest besatta bänkar. Jag skall försöka fatta mig så kort som möjligt och inskränka mig till några allmänna synpunkter på detta betydelsefulla ärende.

Den svenska kyrkans fasta egendom är som bekant av mycket stor omfattning, och en tillfredsställande förvaltning av denna förmögenhetsmassa är ju ett önskemål, som under årens lopp gjort sig gällande från alla håll, vilka åsikter man än eljest hyst beträffande rätta sättet för ordnandet av detta förvaltningsspörsmål. Jag utgår från att det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt, är ett uttryck för en önskan att på ett bättre sätt, än hittills otvivelaktigt i vissa avseenden varit fallet, få denna fråga åtminstone partiellt ordnad, med hänsyn till de utarrenderade fastigheternas bättre skötsel och med hänsyn till de intressen, som kyrkofonden här har att bevaka. Jag får emellertid erinra om de ogynnsamma förhållanden, under vilka förarbetena till denna fråga under de gångna åren pågått. Å ena sidan ha vi haft den s. k. kyrkofondskommittén, som var tillsatt icke minst för att söka finna en lämplig, förbättrad förvaltningsorganisation beträffande kyrkans fasta egendom. Kyrkofondskommitténs arbete blev emellertid som bekant avbrutet, och kommittén hann mig veterligen icke ingå på detta allmänna spörsmål, utan inskränkte sig till behandlingen av vissa, visserligen viktiga, särskilda frågor. Samtidigt med kyrkofondskommittén arbetade också de s. k. ecklesiastika arrendesakkunniga med uppgift att omarbeta den gällande ecklesiastika arrendeförordningen, och i denna sist-nämnda kommitté var ju herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet en intresserad och sakkunnig ledamot. Olägenheterna bestodo nu däri, att frågan om den ecklesiastika boställsordningens revision, som naturligare tillhört kyrkofondskommittén, likväl upptogs av de ecklesiastika arrendesakkunniga, vilka även i fråga om boställsordningen föreslogo en rad av författningsförändringar, utan att man till följd av frågans oklara allmänna läge och behandling på olika håll kunde få en överblick av förändringarnas innebörd med hänsyn till övriga önskemål, som under årens lopp från andra synpunkter gjort sig gällande i avseende på förvaltningen av kyrkans fasta egendom. Nu är det vissa arbetsresultat av de ecklesiastika arrendesakkunnigas verksamhet, som föreligga i den kungl. propositionen, men de äro framlagda för riksdagen till godkännande, utan att hela frågan setts i det allmänna sammanhang, vari den till följd av sin natur bör ses och under kommande år otvivelaktigt kommer

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)

att ses, när man blir nödsakad att skrida till en omarbetning av bestämmelserna på detta område.

För att gå till sakens kärna finnes det här två skenbart olika linjer, efter vilka man önskar förvaltningen av kyrkans fasta egendom ordnad. Den ena är vad jag skulle kunna kalla den högkyrkliga linjen, vilkens förespråkare anse, att kyrkans fasta egendom bör bibehållas i kyrkans ägo, därför att den utgör det materiella underlaget för den svenska statskyrkans bestånd under kommande mansåldrar och århundraden. Man har sig ju väl bekant, att vissa stiftelser, som under tidigare århundraden i form av donationer eller på annat sätt fått fast egendom, i våra dagar intaga en jämförelsevis stark ekonomisk ställning, under det att andra, som haft sina kapital placerade som penningtillgångar, icke nått samma utveckling i ekonomisk styrka som de förra. Man behöver ju i sådant fall endast hänvisa till Uppsala akademi, som till följd av donationer av fast egendom under tidigare århundraden nu har en stark ställning. Man kan också erinra om Danviks hospital, som är ett annat exempel av samma art. Statskyrkans förespråkare hålla före, att man icke bör skrida till försäljning av kyrkans fasta egendom, då man därigenom riskerar, att det kapital, som sålunda tillföres kyrkofonden, under kommande årtiondens och århundradens växlingar på penningväsendets område kan förminska, under det att den fasta egendomen alltid bibehåller sitt värde. Och de hava från sina synpunkter många gånger framhållit, att statskyrkans intresse fordrar bibehållandet av denna fasta egendom och fordrar en god förvaltning av densamma med hänsyn till fastigheternas goda bebyggande, goda hävd samt åtminstone i framtiden relativt goda räntabilitet. Å andra sidan har man trots sig finna en häremot motsatt uppfattning, som vill till förmån för vissa jordpolitiska intressen i större eller mindre omfattning försälja de ecklesiastiska fastigheterna i och för uppdelning i mindre jordbruk, med syfte att sålunda stärka den självägande jordbrukarklassens ställning här i landet, och man har trots, att på sistnämnda håll något intresse för statskyrkans synpunkter på frågan icke förefunnas.

Jag skulle då som min personliga uppfattning vilja säga, att jag i hög grad förstår och respekterar de förstnämnda synpunkterna. Det står för mig ganska klart, att vår svenska statskyrkas materiella underlag i denna dess fasta egendom är ett oundgängligt villkor för dess ekonomiska upprätthållande under kommande tider. Jag tillhör icke dem, som se något vårdslöst på denna viktiga fråga, och jag har också givit uttryck åt denna min mening för fem år sedan, då jag i en motion, som bifölls av riksdagen, hemställde om utredning angående de ecklesiastiska boställenas styckning för nybildning av mindre jordbruk, men härvid höll frågan om försäljning eller upplåtelse under annan form än äganderätt avsiktligt öppen, just med hänsyn till att man från statskyrkligt håll kunde vänta betänkligheter mot försäljningsformen. Emellertid får jag tillägga som min mening, att den dualism mellan de förenämnda båda ståndpunkterna, som man trots sig ha funnit, i grund och botten icke är verklig utan till stor del skenbar. Det låter sig nämligen mycket väl göra att förena de olika synpunkterna med varandra. Det förhåller sig nämligen så, att många ecklesiastiska fastigheter här i landet till följd av sitt läge i förhållande till avsättningsorterna för jordbruksprodukter och på grund av den bristfälliga hävden av jorden och åbyggnaderna samt en del andra förhållanden giva obetydliga tillskott till kyrkofonden i form av ytterst låga arrendebelopp. Det kan icke vara i statskyrkans intresse att bibehålla dessa fastigheter under deras nuvarande förvaltningsform, om man på andra vägar kan tillgodose kyrkofondens intresse. Dessa andra vägar äro naturligtvis olika. Antingen kan man sälja ifrågavarande fastigheter ostyckade, och för de inflytande köpeskillningarna förvärva annan fastighet, exempelvis skogsfastighet. Jag påpekar, att denna politik,

som i förbigående sagt visat sig mycket lycklig beträffande Uppsala akademis egendomsförvaltning, även fått förord av kyrkofondskommittén eller i varje fall vissa av dennas medlemmar. Man har ofta på dessa håll framhållit det önskvärda i att illa hävdade ecklesiastika fastigheter måtte säljas och för köpeskillingarna skogsmark inköpas, vilket ur kyrkofondens synpunkt endast skulle få goda följder. En annan väg att sammanjämka de båda skenbart stridiga synpunkterna ligger däri, att man kan försälja de illa hävdade fastigheterna i mindre områden och för de sålunda influtna köpeskillingarna bilda liknande skogsfastighetskomplex. Den tredje utvägen är att icke sälja fastigheterna i fråga utan stycka dem till självständiga jordbruk, upplåtna under någon lämplig nyttjanderättsform, där kyrkofonden fortfarande förbleve ägare till fastigheterna i fråga. Ehuruväl jag är motståndare till den s. k. tryggade besittningsrätten såsom allmän jordpolitisk princip, har jag alltid hållit möjligheten öppen för mig att, då det gällt kyrkans fasta egendom, taga under omprövning en dylik upplåtelseform just ur de synpunkter, jag här anför.

Med detta vill jag hava sagt, att jag förstår den oro, som troligen ligger bakom herr Hederstiernas ståndpunktstagande i denna fråga. Men jag tror, att hans synpunkter, som jag alltså förutsätter bygga på intresse för statskyrkans ekonomiska ställning, låta sig förena med en viss disposition av den ifrågavarande fasta egendomen för nybildning av mindre jordbruk enligt de linjer, jag här antytt. Jag menar, att vi inom kort stå inför frågan om att omorganisera förvaltningen av den ifrågavarande fasta egendomen och jag föreställer mig en sådan lösning av spørsmålet i fråga såsom möjlig, att en stor del, troligen huvudmassan av de ecklesiastika fastigheterna i landet, som i sin nuvarande ostyckade form lämpa sig för jordbruk och som äro någorlunda väl hävdade med avseende på jorden och som därtill blivit väl bebyggda under de senaste åren, fortfarande böra utarrenderas ostyckade. Härvid tänker jag mig, att denna förvaltning skulle kunna lämpligen anordnas på samma sätt som man tänkt sig förvaltningen av kronans utarrenderade fastigheter framdeles böra ordnas. Bli detta fallet, torde hela den nuvarande ecklesiastika boställsordningen kunna komma att ersättas med ganska kortfattade bestämmelser, som reglerade huvudgrunderna för utarrenderingen. Den övriga gruppen återigen av ecklesiastika fastigheter, som icke lämpar sig för framtida bibehållande under denna form, den bör däremot efter lämpliga, praktiskt-ekonomiska synpunkter utskiljas samt tagas i anspråk för nybildning av mindre jordbruk efter de riktlinjer, jag här antytt, d. v. s. på sådant sätt, att de jordbrukspolitiska synpunkterna bliva tillgodosedda, utan att statskyrkans berättigade intressen bliva på något sätt kränkta.

Antagligen säger nu herr Hederstierna eller herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att allt det här kan ju möjligen vara riktigt. Jag väntar mig naturligtvis icke något instämmande från herr statsrådets sida, då man ju så gott som aldrig på mitt håll får äran av något medgivande från den sidan, men det kanske i alla fall erkännes, att det kan ligga något visst mått av förnuft i denna allmänna syn på frågan. Men, genmäla så herr statsrådet och herr Hederstierna: vad nu är sagt, det låter sig mycket väl förena med den föreliggande kungl. propositionen, ty denna innebär icke på något sätt ett föregripande av en sådan allmännare reform, vars grundlinjer jag här antytt. Den avser allenast, att med öppet bibehållande av möjligheterna till en sådan reform inom en nära framtid tills vidare bättre ordna förvaltningen av de fastigheter, som enligt herr statsrådets och herr Hederstiernas mening böra bibehållas i sin nuvarande form. Herr Hederstierna nickar instämmande; jag får sålunda bekräftelse på att jag riktigt uppfattat hans ståndpunkt till föreliggande proposition just i det hänseendet. Men då kan jag icke underlåta att komma till vad jag anser vara misstaget i herr stats-

*Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)

rådets uppfattning af frågan och i herr Hederstiernas syn på saken. Vad jag i allt fall från min synpunkt funnit vara ett misstag från dessa håll ligger däri att om man, såsom Kungl. Maj:t här föreslår, i stället för den nuvarande ordningen för förvaltningen av ifrågavarande fastigheter, skapar en ny organisation med dessa s. k. boställsnämnder, så byråkratiserar man hela denna förvaltning. Detta kommer att medföra olägenheter i skilda riktningar. Den första olägenheten, som redan påtalats under debatten, är de ökade kostnader, som denne ordförande i boställsnämnden otvivelaktigt kommer att draga, med därav följande, förmodar jag, framträdande tendenser till ökade kostnader överhuvud taget för boställsnämndernas arbete. Beträffande den punkten har herr Hederstierna i sitt förslag velat modifiera Kungl. Maj:ts förslag därhän, att något arvode icke skall utgå till boställsnämnds ordförande. Men resekostnaderna för boställsnämndens medlemmar, och icke minst för ordföranden, har herr Hederstierna icke berört. Jag skulle förmoda, att enbart resekostnaderna för ordföranden i en sådan boställsnämnd i ett avlägset Norrlandsdistrikt kunna uppgå till flera gånger det belopp, som vidkommande ecklesiastiska fastighet ger i årligt arrende. Kammarens ledamöter ha kanske icke tänkt igenom proportionen mellan å ena sidan kostnaden för boställsnämnden och, å andra sidan, vad dessa ofta illa hävdade ecklesiastiska fastigheter ge i arrende, men bara resekostnaderna kunna sluka kanske 5, 6 å 8 års arrenden för en dylik fastighet, så att kostnadsfrågan är ingalunda eliminerad genom ett bifall till herr Hederstiernas modifierade förslag på denna punkt. Men sedan kommer det, som kanhända är ännu viktigare, och det är, att man genom denna anordning fastläser förvaltningen av den ecklesiastiska jorden i en bestämd riktning. Man skapar ett ingalunda billigt förvaltningsorgan, och man investerar samtidigt, enligt Kungl. Maj:ts och herr Hederstiernas förslag, ur kyrkofonden avsevärda penningbelopp i fastigheterna å den ecklesiastiska jorden, med den påföljd, att man i fortsättningen, för att icke dessa utgifter skola vara bortkastade penningar, måste fortsätta med utarrenderingen av dylika fastigheter under mycket lång tid framåt och detta även i sådana fall, där fastigheternas hävd och läge är sådant, att de alls icke lämna sig för denna förvaltningsform. Man kan icke undgå det faktum, att man, genom tillskapandet av dessa boställsnämnder och genom förskotten ur kyrkofonden, i många fall undandrar även sådana fastigheter, som, såväl ur kyrkofondens som ur egnahemsintressets synpunkt, lämpligen borde förvaltas på annat sätt, från en dylik förändrad förvaltning, och detta gör man nu i all hast på ett förberedande stadium, innan den allmänna revisionen av den ecklesiastiska boställsordningen, som alla vänta på, har kommit till stånd.

Jag tror, jag förstår de synpunkter, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, som i högre grad än herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet torde intressera sig för denna fråga, anlägger på densamma. Men då herr statsrådet i går förklarade, att han i egenskap av kronoombud deltagit i en mångfald sådana här syner på ecklesiastiska boställen i Malmöhus län och därvid funnit förhållandena i många hänseenden otillfredsställande, så läser han nog kunna göra sin praktiskt ekonomiska sakkunskap lika mycket gällande i sin egenskap av kronoombud som om han får denna ecklesiastiska boställsnämnd. Jag menar med andra ord, att den praktiska sakkunskap, som kronoombudet under nuvarande ordning representerar vid dessa syner, den finnes redan nu, och vad är då skillnaden mellan den nuvarande anordningen och den, som Kungl. Maj:t föreslår? Ingen annan, än att representanten för denna sakkunskap placeras såsom ordförande med ett betydligt vidsträcktare arbete och enligt Kungl. Maj:ts förslag med arvode, så att hela förvaltningen blir dyrare. Nu ansåg herr statsrådet, att den enhetlighet, som man önskar få genomförd vid bedömandet av dessa förhållanden,

skulle gå förlorad, därest Kungl. Maj:ts boställsnämnd icke bleve av riksdagen godkänd utan i stället utskottets förslag komme till genomförande. Man komme i så fall, förklarade herr statsrådet, att mista det fasta grepp på de ekonomiska synpunkterna i denna fråga, som de föreslagna boställsnämnderna avse att skapa. Då emellertid den praktiskt-ekonomiska sakkunskapen redan nu är företrädd vid synerna genom de nämndemän, vilka jämte domaren skola verkställa dessa syner, så förefinnes den redan nu, och skillnaden mellan den nuvarande anordningen och den, som Kungl. Maj:t föreslår i fråga om möjligheten att giva ett praktiskt-ekonomiskt, sakkunnigt inslag i dessa förrättningar, är icke nämnvärt stor, om ens någon. Vid sådant förhållande förstår jag icke behovet av att införa dessa, för övrigt av så många myndigheter kritiserade boställsnämnder, utan jag håller före, att utskottets förslag på den punkten innebär ett avgjort företräde, då det på ett billigare och praktiskt lika tillfredsställande sätt söker lösa denna fråga. Jag anser sålunda, att utskottets förslag på denna punkt äger företräde framför Kungl. Maj:ts och herr Hederstiernas förslag, men personligen måste jag säga, att jag, med det resonemang jag här nu fört, logiskt ledes till en annan slutsats, nämligen densamma, som herr Åkerman kommit till, nämligen att man i ifrågavarande kapitel i boställsordningen för närvarande icke bör vidtaga någon ändring alls, utan låta det nuvarande tillståndet tills vidare fortbestå, intill dess förvaltningsfrågan blivit i sin helhet på ett rationellt sätt ordnad. För undvikande av eventuellt uppkomna missförstånd med anledning av herr Åkermans anförande får jag erinra om, att han hittills yrkat avslag endast på den nu föredragna paragrafen under föreliggande kapitel i författningsförslaget, det, som handlar om boställsnämnderna etc., men att han, som herrarna hörde, på vissa andra punkter anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag. Vad återigen lånen ur kyrkofonden beträffar, kan jag till alla delar instämma i herr Lybergs synpunkter — som jag förstår, att även herr Åkerman delar — nämligen att det är verkligen betänkligt att slå in på den linjen. Ty vad innebär detta förslag om förskott ur kyrkofonden för bebyggande av dessa fastigheter? Såsom jag redan påpekat, icke annat än att man tager av det kapital, som tillhör kyrkofonden och investerar sådant i, enligt min tro, i många fall dyra byggnader på jämväl sådana ecklesiastika fastigheter, vilka icke med fördel böra på sådant sätt bebyggas utan fastmera böra disponeras på annat sätt; att man för långa tider framåt binder kyrkofondens kapital i oräntabla jordbruksfastigheter, med påföljd att man måste bibehålla dem utarrenderade, ehuru väl allt ekonomiskt förstånd säger, att de bort disponeras på annat sätt redan nu. Det blir i en mängd fall en direkt premiering av en förvaltningsprincip, som, tillämpad även på oräntabla ecklesiastika fastigheter, icke kan leda till annat än att även kyrkofondens intressen bli tillbakasatta, samtidigt som de jordpolitiska synpunkterna beträffande dessa frågor sannolikt aldrig få komma till sin rätt.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet anmärkte gentemot den i motionen framförda erinran om att dessa jordpolitiska synpunkter blivit åsidosatta genom propositionen, att så icke var förhållandet. Ja, utskottet har till en början sagt, på sid. 6 i sitt utlåtande, att denna synpunkt icke är berättigad, ty några bestämmelser i den nya ecklesiastika arrendeförordningen äro sådana, att vissa sådana fastigheters upplåtande i tomter eller i mindre områden skall komma att befordras. Denna utskottets anmärkning anser jag vara ganska svagt grundad, ty dessa ändringar i den ecklesiastika arrendeförordningen möjliggöra ju icke annat än upplåtande av tomter under någon slags nyttjanderätt och skapa icke alls möjligheter för en inre kolonisation i egentlig mening. Herr statsrådet förklarade, att det låter sig mycket väl göra att ganska snart åstadkomma en ändring i den på denna punkt mest hinderliga paragrafen i den ecklesiastika boställsordningen, nämligen § 62, vilken som bekant

*Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)

icke möjliggör försäljning eller styckning, annat än i alldeles särskilda undantagsfall. I denna punkt har jag något svårt att förstå herr statsrådets ståndpunkt. Herr statsrådet har under de femton år, vi samarbetat i dessa frågor, städse varit mycket intresserad av att vissa grupper av dessa fastigheter måtte kunna få användas för egnahemsändamål. Då borde väl herr statsrådet ha varit mest angelägen om att före det stundande kyrkomötet i höst föreslå riksdagen att godkänna lämpliga ändringar av ifrågavarande 62 §. Det har herr statsrådet emellertid alldeles underlåtit och i stället skjutit denna sak på framtiden, som kanske kom under det att herr statsrådet forcerat fram de föreliggande författningsändringarna till och med under uttalande av att »högsta nöd» påkallade denna propositions bifallande av riksdagen, vilken proposition dock icke innebär någon ändring i 62 § och alltså icke möjliggör sådana upplåtelser för självständiga mindre jordbruk, som herr statsrådet och jag sedan gammalt varit båda intresserade för. Jag tycker, att den framgångsmetoden är något ologisk från de synpunkter, som herr statsrådet brukat förfäktat. Såvitt jag har mig bekant, var den föregående regeringens justitieminister betänkt på att till denna riksdag föreslå författningsändringar, ägnade att tillgodose de jordpolitiska synpunkterna utan åsidosättande av kyrkofondens intressen, och jag beklagar att denna fråga blivit på detta sätt uppskjuten av den nuvarande regeringen.

Herr Hederstierna visar mig sin klocka, och jag är honom tacksam för det. Detta är emellertid ett ämne, som verkligen är av betydelse och som intresserar mig, vilket får ursäktas att jag kanske förfallit till felet att bliva för mångordig. Jag kan emellertid sammanfatta mina synpunkter så: jag tror icke, att någon olöslig divergens förefinnes mellan statskyrkans intresse och det allmännas intresse på detta område; jag tror tvärtom, att de låta sig förenas; jag anser, att den kungl. propositionen icke tagit vederbörlig hänsyn till att frågan om en omorganisation av förvaltningen av den ecklesiastiska jorden står för dörren; att ett bifall till den kungl. propositionen i vissa hänseenden skulle komma att leda till att riksdagen bunde sig på förhand i viss riktning, innan denna förvaltningsfråga lösts i sin helhet; slutligen att de berättigade jordbrukspolitiska synpunkter, som i detta sammanhang böra anläggas, icke komma till sin rätt genom förslaget om boställsnämnder i Kungl. Maj:ts förslag samt genom förslaget till lån ur kyrkofonden för dessa fastigheters bebyggande.

Med dessa utgångspunkter, herr greve och talman, måste jag ju säga, att utskottets förslag på den nu föreslagna punkten, enligt min mening är att föredraga framför Kungl. Maj:ts förslag och framför herr Hederstiernas yrkande, men att min ståndpunkt naturligtvis är den, att jag närmast ansluter mig till herr Åkermans avslagsyrkande på denna punkt. Jag yrkar alltså nu avslag, men om detta avslagsyrkande skulle slås ut under den kommande debatten, kommer jag, ifall voteringsställningen blir sådan, att rösta för utskottets förslag framför Kungl. Maj:ts och herr Hederstiernas förslag.

Herr statsrådet **Linders:** Herr greve och talman! Jag tror i likhet med herr Wohlin, att de stridiga intressen, som här faktiskt föreligga, mycket väl låta förena sig i ett praktiskt program för framtiden. Men från den utgångspunkten föres jag till det antagandet, vilket ju också herr Wohlin erkände, att det ändå inte kan bli fråga om att realisera kyrkornas jorddomäner i någon större utsträckning, och då behöves en bättre ordning för utarrendering och tillsyn av egendomarna i allt fall, och oberoende av de jordpolitiska eller jordekonomiska synpunkter, som man kan ha på denna fråga. Nu frågade herr Wohlin mig, var jag hade gjort av mitt intresse för lösningen av den fråga om försäljning från ecklesiastiska domäner, som 62 § handlar om. Jag tror inte, att den frågan bort vara ställd till mig, när den ej tillhör mitt departe-

ment, men jag vill säga, att från det tidigare samarbete, jag har haft med herr Wohlin, har jag kvar mitt gamla intresse för denna sak. Jag har mycket livlig kännedom om det oefterrättlighetstillstånd, som förefinnes på åtskilliga håll. Jag var senast under förra sommaren ute på en förrättning för att värdera en del smålägenheter på en gammal prästgård. Där funnos icke mindre än 46 smålägenheter i ett bysamhälle, där mer än halva byn bestod av dylika lägenheter på ofri grund. Men under den tid jag var ute och gjorde upp förslag och sökte i min mån tillrättalägga saken, så att den skulle bli löst vidkommande ifrågavarande ecklesiastiska egendom, satt herr Wohlin i regeringen, och herr Wohlin satt där i ett och ett halvt år, utan att man fått höra om något förslag från den regeringen till lösning av den fråga, som behandlas i 62 §. Han säger visserligen, att det fanns intresse hos justitie-ministern för saken. Ja, men nu hava vi betygat vårt intresse, och då kunna vi bli kvitt, och så hoppas jag, att vi så småningom skola komma till en lösning av frågan.

Vad beträffar kyrkomötet, så brådskade det med denna fråga redan under fjolåret. Nu åter är det litet sent.

Sedan vill jag beträffande ett uttalande, som herr Wohlin gjorde, göra en rättelse, då han säkerligen gjort sig skyldig till ett misstag, när han talade om, att eftersom vi redan nu ha kronoombud vid syner och sålunda det allmänna intresset där är representerat, behöves icke den nya anordningen. Jag vill säga, att vi ha haft kronoombud vid syner, men det var vid syner enligt 64 §, de s. k. regleringssynerna. Sedan har det inte funnits kronoombud utom i alldeles särskilda fall. Det har rått en ganska stor tveksamhet och oviss-het om rätten att tillsätta sådana ombud. Jag erinrar mig från ett län, att under någon tid på sommaren, då landskamreraren var ledig och en ung tjänste-man var tillförordnad landskamrer, förordnade Konungens befallningshavande på hans föredragning kronoombud vid några syner, som voro av synnerligen stor vikt, men då den ordinarie landskamreraren kom åter, drogs förordnandet in, därför att denne ansåg detsamma olagligt. Jag vill ha sagt detta, därför att det styrker behovet av att få dessa saker på ett icke bara enhetligt, utan även fullt sakkunnigt sätt ordnade. Detsamma gäller, då det är fråga om ekonomiska besiktningar. Det är av synnerligen stor vikt, att den, som är ordförande vid en arrendeuppskattning och gör upp förslag till byggnads-frågans lösning, även kan följa förvaltningen i fortsättningen och såsom för-rättare av ekonomiska besiktningar följa byggnadsfrågorna från förslagens uppgörande till insyningen. Ingen torde kunna bestrida vikten av att det finns sammanhang därutinnan.

Till sist ber jag att få inkassera herr Wohlins sympatier för den ständiga besittningsrätten vad de ecklesiastiska egendomarna beträffar såsom ett löfte för framtiden, ty för närvarande, vill jag meddela, försiggår ett förarbete för utarbetande av ett förslag till ny åborätt, som ju har synnerligen starka motiv för sig i fråga om de ecklesiastiska egendomarna. Däröfver ha vi talat tidigare, och därom äro vi, herr Wohlin, tydligen ännu i dag ganska ense!

Herr **talmannen**: Jag tillåter mig nu lämna kammaren ett meddelande, som jag borde ha lämnat, innan denna debatt började, men jag förgat det.

Detta plenum kommer att fortsätta till frampå eftermiddagen, till 5—6-tiden, men det blir intet aftonplenum. I morgon blir plenum klockan 11. Vid dess början äger gemensam vötering rum angående den vöteringsproposition, som vi i dag antagit. Plenum kommer sedan att fortsätta till omkring klockan 2. Sedan är det plenum på pingstdagen klockan 8 på kvällen och på annandagen klockan 8 på kvällen, detta endast för att lämna utskotten tillfälle att, om så erfordras, inkomma med vöteringspropositioner eller andra framställningar.

*Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.*
(Forts.)

Lagförslag om ändringar i ekklesiastik boställsordning. Därefter blir det plenum på tisdagen klockan 2, vilket börjar med gemensamma voteringar och sedan fortsätter både på eftermiddagen och på natten.

(Forts.)

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag skall försöka fatta mig så kort som möjligt. Som kammaren hörde, lade herr Wohlin upp sitt anförande skickligt, såsom han alltid gör, och anförde då för att göra hela förslaget litet misstänkligt hos en del medlemmar av kammaren, att det skulle gå i en viss högkyrklig linje. Jag misstänker, att ekklesiastikministern av alla förebräelser, som mött honom under hans verksamhet, väl sist av allt hade väntat att få höra, att han skulle beskyllas för att gå en högkyrklig linje. Och jag får också säga, att mina vördade motståndare inom det ämbete, jag tillhör, sannerligen också bliva överraskade, om de få höra, att jag drivit en högkyrklig linje. Som kammaren sedan hörde, slog han själv undan fötterna på hela den argumentation, han i det stycket anförde. Det har hos oss i utskottet, vare sig hos majoritet eller reservanter, aldrig ett ögonblick förekommit den tanken, att vi skulle hävda någon kyrklig linje, utan det har varit rent nationalekonomiska intressen, som vi sökt hävda. Det är nämligen så, att prästgårdsjordarna icke längre ha det allra minsta samband med prästerna själva. Dessa ha sitt hus och sin trädgård, under det att själva boställena äro utarrenderade såsom självständiga jordbruk, och avkomsten av dessa boställen kommer huvudsakligen församlingarna till godo såsom hjälp, när de skola betala lönerna till prästerna, d. v. s. att i samma mån som avkomsten blir god, blir det en mindre uttaxering. Man kan sålunda alldeles lämna å sido all hänsyn till prästerna och högkyrkan.

Men kammaren skall komma ihåg, att det här rör sig om utomordentligt stora värden. Jag vill minnas, att det uppgivits, att dessa värden representera en årlig avkomst på omkring 2 miljoner kronor. Men när dessa dyrbara boställsjordar skola arrenderas ut, har det på grund av nuvarande bestämmelser rätt sådana förhållanden, att man skulle vara frestad att säga, att meningen med dem vore att åstadkomma så dåligt resultat i ekonomiskt hänseende som möjligt. En myndighet skall bestämma utarrenderingen och en helt annan de bostadshus och andra hus, som på denna gård skola byggas. Det är mycket sällan som den ena myndigheten har rapport med den andra. Då förstår ju kammaren, att när ett sådant arrende bjudes ut, vill ingen enda ekonomiskt eftertänksam man reflektera på ett arrende, där han är skyldig att bygga hus, men icke vet i vilken omfattning det skall ske och icke heller har någon hjälp till byggandet, när det skall komma till stånd. Vidare förekommer en mängd tjänstbarheter, som arrendatorerna äro skyldiga på många håll att till billigt pris tillhandagå prästerna med, och vilkas ekonomiska värde vederbörande spekulanter ej heller ha så mycken aning om. Följden har blivit den, jag nyss sade. Nu ha Kungl. Maj:t och vi reservanter i utskottet känt, att det är alldeles nödvändigt, att det blir en uppräckning, så att dessa stora värden icke på detta sätt skola lämnas vind för våg. Det vill nog utskottsmajoriteten också. Men vi reservanter, vilka dock utgöra den ena utskottshalvan, mena, att de förslag, som Kungl. Maj:t och vi förorda för att råda bot på dessa förhållanden, äro mycket mer verkningsfulla och säkra, än de, som utskottsmajoriteten kommit med. Jag skall icke gå in på detaljer för att bevisa detta, ty det skulle taga alldeles för mycken tid i anspråk. Kungl. Maj:t har t. ex. föreslagit, att en särskild boställsnämnd skulle få hand om dessa saker och få så gott som alla förrättningar, som röra dessa ärenden, samlade i sin hand; och då är det väl icke konstigt att räkna ut, att behandlingen av det hela blir långt mera enhetlig och kan för det åsyftade ändamålet vara till oändligt mycket mera gagn än eljest.

Vad är det då för invändningar man riktar mot detta förslag? Jag skulle vilja med all respekt mot den värderade huvudopponenten säga, att så vitt jag

begriper, ha de av honom gjorda invändningarna inte mycket att göra med själva verkligheten, utan referera till en mängd *tänkta* omständigheter, som inte äro mycket hemma i denna världen. Han säger t. ex. här, och det går igen i motionen, att om vi gå den linje, som Kungl. Maj:ts och reservanterna föreslå, skulle vi hindra jordens upplåtelse till egna hem, och så vill han spela ut mot varandra den här strävan att på ett ekonomiskt sätt sköta förvaltningen av gårdarna och å andra sidan strävandena att få jord för egna hem. Jag vädjar till vem som helst, som utan förutfattad mening vill studera handlingarna, om det finns det ringaste spår till sammanhang mellan dessa saker, eller om man med fog kan säga, att en bättre förvaltning av boställsjorden skulle kunna hindra, att jorden utnyttjades till egna hem. Riksdagen har uttalat sig för *den* saken, och jag och många med mig av reservanterna ha betonat gång på gång i utskottet, att vi ha fullständigt obeskuret kvar vårt livliga intresse för att denna jord skall, när förhållandena äro genomförda, lämnas ut till egna jordbruk. Om den saken tvista vi icke ett ögonblick med eder, utan så snart det förslaget kommer före, skola vi med uppräckta händer och med glädje gå med på detsamma, men nu gäller det, om vi skola under tiden, tills detta kommer, taga vård om jorden på ett förnuftigt sätt, så att den kan hävdas och skötas väl och lämna den avkastning, som man har rätt att vänta. Att det finns tillräckligt med jord att upplåta till egna hem, när den dagen kommer, framgår uppenbart av den statistik, som här är lämnad. Här finnes år, då icke mindre än 515 boställen äro lediga att upplåtas till egna hem. Huru många jordbruk kan man få av det, tror kammaren? Visserligen blir det ett år bara 9 boställen lediga, men i allmänhet håller siffran sig vid 200 om året.

En annan invändning, som riktats mot oss, är, att denna anordning med boställsnämnden skulle bliva så dyrbar. Vi reservanter kände också, att det låg någonting i den invändningen; och det är just på den grund vi icke anslutit oss till Kungl. Maj:ts proposition oförändrad, utan kommit med vårt förslag. Vi mena nu, att vårt förslag icke drabbas av den invändningen, att den nya förvaltningen skulle bliva för dyr. Herr Wohlin sade nyss, att även om efter vårt förslag ordföranden icke skall få något arvode, blir det ändå så förfärligt dyrt, och herr Lyberg var inne på samma sak i går, då han talade om, att en ordförande skulle kunna få ända till 40 förrättningar om året. Jag kan inte förstå, huru dessa herrar eller andra ha läst vår reservation, då de kunna komma med en sådan argumentation. Jag kan förstå, att denna invändning kan riktas mot Kungl. Maj:ts förslag, enligt vilket ordförandens tjänstgöringsområde skulle vara ett helt län, men hur den invändningen skall kunna riktas mot oss, som vilja, att vederbörande ordförandes tjänstgöringsområde skall vara ett tingslag, det är för mig ofattligt; ty inom ett tingslag kan det svårigen bliva ett sådant antal förrättningar, utan allra högst 2 till 4 per år, och huru det inom ett tingslag skall kunna bliva så stora reseomkostnader, som herr Wohlin talade om, tror jag det erfordras, att man skall vara professor för att kunna räkna ut.

Vad sedan beträffar det andra förslaget, att brukaren skulle få förskott ur kyrkofonden, när han skall bygga sina skyldighetshus, säger herr Wohlin, att det skulle vara så riskabelt, ty då skulle brukaren bygga bostäder, som icke vore erforderliga, när en gång jorden skulle upplåtas för egna hem o. s. v. Så vitt jag begriper, kan denna invändning icke riktas mot oss, ty enligt vårt förslag skall förvaltningen av alltsammans ligga i boställsnämndernas händer. Dessa skola sålunda ha både arrendeuppskattning och boställenas bebyggande om hand samtidigt. De ha sålunda klart för sig, huru denna jord skall användas, och när det kan på minsta sätt misstänkas, att densamma i framtiden skall upplåtas till egna jordbruk, så har ju denna nämnd, som har alltsammans om hand, tillfälle att just vid bestämmandet av utarrenderingen se till denna

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)

sak. Däremot är det väl ett billigt krav, att de jordbrukare, som skola träda till ett nytt boställe och där äro skyldiga att uppföra byggnader, skola kunna få pengar till detta på ett sådant sätt, att icke det hela skall ekonomiskt tynga ned dem för långliga tider framåt. Och då detta är ordnat så, att lånet återbetalas på ett praktiskt och billigt sätt, så att kyrkofonden ingen fara löper, men brukaren får en god hjälp, så synes mig det förslaget vara synnerligen förmånligt och behjärtansvärt.

Jag ber bara till sist få påpeka, att dessa personer inom utskottet, som bilda majoriteten, icke äro sinsemellan ense, utan somliga gå på en linje och andra på en annan linje. Det anser jag är också ett vittnesbörd om att den linje, som av Kungl. Maj:t och av oss reserveranter föreslagits, är den säkraste. Vi skilja oss, som jag sade, på det sättet, att vårt förslag blir något billigare än Kungl. Maj:ts, men vi mena, att alla det kungl. förslagets fördelar ha blivit genom vårt förslag bevarade.

Jag ber att få yrka bifall till den av herr Hederstierna m. fl. avgivna reservationen.

Herr Westman: Herr talman, mina herrar! Jag beklagar, att ett så viktigt och så invecklat ärende som detta kommit före i riksdagen på en tid, som utmärkes av en sådan trängsel av stora ärenden på föredragningslistan. Anledningen till denna trängsel är, som vi veta, att söka uti att vid tiden för den ordinarie propositionstidens utgång avlämnades av Kungl. Maj:t så många propositioner, att det då i själva verket inträffade, vad man skulle kunna kalla för en andra riksdagsöppning. Propositionstiden utgick den 23 mars. Det har roat mig att räkna efter, huru många propositioner som ingå i den flodvåg, som framkallades av detta datum. Jag har därvid räknat med även de propositioner, som avlämnats från och med den 18 mars. Hela antalet blir då inte mindre än 163, d. v. s. att nära hälften av alla under denna riksdag avlämnade propositioner ingår i denna svärm. Vad särskilt den nu ifrågavarande propositionen beträffar, kom den utskottet tillhanda först den 21 april. Utskottet har därför icke att svara för det beklagliga förhållandet, att förslaget föreligger inför riksdagen så sent som det nu gör.

Det problem, som nu är före, är verkligen så invecklat, att det hade förtjänt att få en annan placering på riksdagens arbetslista än som nu ägt rum. Det rör en mycket stor och viktig fråga. Vad utskottet vid behandlingen av ärendet framför allt haft att söka lösa har varit frågan, hur man skulle kunna ordna förvaltningen av kyrkans jord så, att staten å ena sidan tillgodosåg kyrkans intressen, men å andra sidan inte stötte undan de sociala reformplaner, för vilka riksdagen vid flera tillfällen har uttalat sig. Att denna sistnämnda synpunkt har beaktats av utskottet framgår av de uttalanden, som utskottet på ett par ställen i sin motivering gjort därom, att den lösning, som utskottet förordar, på intet sätt får komma att stå i strid med de framställningar, som riksdagen tidigare gjort rörande den ecklesiastiska jordens disponerande till egna hem under den ena eller andra upplåtelseformen. Jag vågar påstå, att om man underkastar utskottets förslag en saklig prövning, skall man också finna, att en lösning på det sätt, utskottet föreslagit, ingalunda kommer att stå i vägen för de reformtankar, som riksdagen tidigare uttalat.

Men även om nu den stora ecklesiastiska jordfrågan kommer att under den närmaste tiden tagas upp, i enlighet med de krav riksdagen framställt — vi ha ju hört ett löfte i den vägen avgivas av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet — så kommer det givetvis att dröja många år, innan den frågan blir löst; och det bör enligt min tanke också dröja många år, innan den blir löst, ty det vore givetvis mycket olämpligt, om man på en gång kastade ut allt för mycket ecklesiastisk jord i marknaden. Man har sålunda att räkna

med, att under en ganska avsevärd tid en betydande del av den ecklesiastika jorden fortfarande kommer att vara föremål för statsmakternas förvaltning. Under sådana förhållanden har det förefallit mig vara av stor vikt att ernå en *positiv* lösning av den föreliggande frågan.

I *den* uppfattningen har utskottets majoritet, till vilken jag anslutit mig, varit ense med de reservanter, vilka slutit sig till herr Hederstiernas reservation. Vi skilja oss åt på en punkt, nämligen i så måtto, att reservanterna vilja införa boställsnämnder, medan utskottet däremot har velat komma till en praktisk anordning, utan att vidtaga en så vittomfattande administrativ förändring. Jag skall emellertid icke inlåta mig på att diskutera reservanternas förslag i denna punkt eller att framhålla de fördelar, som följa av utskottets förslag, då denna fråga tidigare under debatten blivit belyst från åtskilliga håll.

Jag vill i stället mot dem, som gå på en *negativ* linje, framhålla, att det är synnerligen viktigt att i fråga om de regler, som gälla rörande *nybyggnadsskyldigheten*, få till stånd en förändring, och en förändring i den riktning, som förordas av utskottet.

Det är nämligen icke mindre än 2,000 boställen, som under den närmaste tiden skola förses med nya byggnader på grund av de nya förhållanden, som inträtt till följd av den ecklesiastika boställsordningens antagande, och man har beräknat, att i medeltal kommer nybyggnadsskyldighetens utförande på varje boställe att kosta 4,000 kronor. Sålunda skola de bestämmelser härom, som utskottet förordar, bli tillämpliga i fråga om en nybyggnadsskyldighet, som rör sig om ett sammanlagt belopp av icke mindre än 8 miljoner kronor. Det är alldeles givet, att det är av största vikt, att man inför nya lagbestämmelser, som tillåta, att besparingar vidtagas i fråga om en affär, som är av så stor räckvidd, att den gäller 8 miljoner kronor. Jag vill för min del säga, att jag skulle mycket beklaga, om icke de reformer i reglerna för nybyggnadsskyldighetens fullgörande, som förordas i utskottets förslag och som gå ut på att lindra bestämmelserna rörande nybyggnadsskyldigheten, bland annat genom att taga bort begreppet »laga hus», skulle kunna vinna riksdagens bifall.

Jag skall endast beröra en punkt till i det föreliggande utskottsbetänkandet, nämligen frågan om *lån ur kyrkofonden*. Det är ju så, att på denna punkt har utskottet förordat Kungl. Maj:ts förslag, som innebär att man skulle kunna ur kyrkofonden lämna förskott för nybyggnadsskyldighetens fullgörande, medan däremot några reservanter, till vilka även jag slutit mig, yrka avslag i detta avseende. Jag ber att få framhålla, att enligt de beräkningar, som de sakkunniga gjort, gäller det också här en affär på 8 miljoner kronor. Det är alltså fråga om att placera en mycket avsevärd del av kyrkofondens tillgångar i form av förskott för nybyggnadsskyldighetens fullgörande. Dessa förskott skulle få uppbäras av vederbörande arrendatorer. För att lämna kammaren tillfälle att bedöma, hur stor del av kyrkofonden, som enligt förslaget skall tagas i anspråk för detta ändamål, vill jag nämna, att vid 1924 års slut uppgick kyrkofonden till 36 miljoner kronor, av vilka 31 miljoner stodo under statskontorets förvaltning, medan återstående belopp utgjordes av fordringar. Det är således av dessa 31 miljoner kronor, som man skulle ta de 8 miljoner, som under de allra närmaste åren skola placeras i form av förskott. Vad kyrkofondens likviditet beträffar, vill jag säga, att denna fond har visat sig vara underkastad ganska avsevärda växlingar.

Så t. ex. nedgick fonden under år 1921 med icke mindre än 4 miljoner kronor. Det berodde därpå, att inkomsterna från skogarna gingo ned samtidigt som utgifterna gingo upp. Jag vet inte, om man kan våga räkna med att trävaruprisen under den närmaste tiden skola kunna hålla sig uppe på en tillfredsställande nivå, men det ser ju ut, som om man inom intresserade kretsar räknade med att den närmaste tiden inte kommer att vara gynnsam för vår trä-

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)

varuindustri. Jag ber att få hänvisa till den värdesättning av trävaruaktierna, som kommit till uttryck på börsen. Är denna pessimistiska uppfattning riktig, kommer det givetvis i hög grad att inverka på kyrkofondens ställning, att trävarupriserna under den närmaste tiden inte komma att vara tillfredsställande. Det är således ägnat att väcka betänkligheter, att man nu vill binda en så avsevärd del av fonden genom en placering på detta sätt, vilken, sedan den en gång skett, inte kan göras om inom den närmaste tiden.

Vad beträffar säkerheten av placeringarna, har jag ej förbisett, att de sakkunniga velat garantera, att kyrkofonden inte skall göra några förluster, genom den bestämmelse, som intagits i förslaget till kungörelse angående dessa förskott, att förskott icke få lämnas ut till högre belopp än som motsvarar högst 12 års avkastning, undantagsvis 17 års avkastning från bostället. Men i alla fall ligger dock ett osäkerhetsmoment även här, och man kan ifrågasätta, hurvida inte fonden kan komma att bli utsatt för kapitalförluster genom placering på detta sätt, i form av förskott.

Såsom en huvudanmärkning gentemot det framlagda förslaget angående förskottering av nybyggnadskostnaderna ur kyrkofonden vill jag framhålla, att jag befarar, att en sådan anordning kommer att leda till att boställena bli bebyggda med onödigt stora hus. Vi veta ju, att tendenser i den riktningen varit mycket kraftiga. Herr statsrådet omtalade i går, som vi minnas, att det har förekommit fall, då löneboställen bebyggt med hus av sådan storlek och dyrbarhet, att det kommer att kräva ett par hundra år, i ett fall ända till 800 år, innan byggnadskostnaderna kunna bli amorterade. Således äro tendenserna att gå i en sådan riktning mycket kraftiga. Ett återhållande moment har emellertid funnits däri, att det har varit svårt för en arrendator att skaffa pengar till husens uppförande, ifall synerätten har synat på alltför stora hus. Komma emellertid de, som skola ha hand om byggnadsskyldighetens bedömande att kunna säga till arrendatorn: »Det är inte så farligt med finansieringen, ty det går alltid att få förskott ur kyrkofonden», är jag rädd för att detta skall verka i den riktningen, att boställsbebyggelsen kommer att ske efter alltför vidlyftig plan och med alltför stora kostnader.

Jag skall inte beröra några andra punkter i nu föreliggande ärende. Jag vill sluta med att säga, att om det förefallit, som om jag nu förut har talat i detta ämne huvudsakligen ur *statens* synpunkt, vill jag till sist framhålla, att jag för min del vid detta ärendes avgörande fullt beaktat, att staten såsom förvaltare av ecklesiastisk jord, vilken äges av ett flertal olika kyrkliga rättssubjekt, är skyldig att tillvarata sina huvudmäns intressen.

Emellertid finner jag, att en lösning av den nu föreliggande frågan på det sätt, utskottet förordat, är väl förenlig med denna princip. Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! Jag har ett par repliker från gårdagen som jag vill ge först. Utskottets ärade ordförande bar ju fram en hel liten krans av betänkligheter, som gjort, att han inte kunnat vara med om en del saker, och det föreföll mig, när jag hörde honom, som om han bar fram den med en något darrande hand, ty han upprepade ofta de orden, »att han var rädd för», och vid något tillfälle sade han t. o. m., tror jag, att han var skrämnd. Det är närmast för att på ett par punkter söka mildra denna rädsla, som jag ber att få säga några ord.

Den ena punkten gäller skjutsbidraget. Han menade, att i det sätt, varpå den kungl. propositionen försökt ordna saken, låg ett rätt tråkigt moment i så måtto, att man skulle göra en särskild framställning, ifall man skulle få det skjutsbidrag, som låg utöver det normala, och han tyckte, att Kungl. Maj:t kunnat gå fram på ett smakligare sätt. Nu vill jag säga, att om det lägges

fram ett förslag, som innebär i normala fall en fördubbling av det bidrag, som för närvarande utgår, och dessutom ett ytterligare tillägg i speciella fall, nog får man väl ha rätt att hoppas, att det på de flesta håll åtminstone inte kommer att smaka illa.

Den andra betänkligheten gällde tjänstbarheterna, och utskottets ärade ordförande förmenade, att man inte lagt fram frågan om tjänstbarheternas förändring i det psykologiska ögonblicket. Jag förmodar, att han sökte se saken liksom från prästerskapets ståndpunkt, men det förefaller, som om detta skulle vara onödigt just nu; vi ha till hösten ett kyrkomöte, och det är väl rimligare, att prästerna själva få ange, huruvida det psykologiska ögonblicket är inne eller inte.

Jag kommer sedan till den opposition, som herr Lyberg anmälde gentemot mitt karakteriserande av utskottets boställsnämnd. Jag hade förmenat, att den var av en alldeles för tillfällig karaktär. Om herrarna se efter på sid. 11, som jag hänvisade till — nog måste man väl få den uppfattningen, att denna boställsnämnd är i hög grad improviserad. Den skall tillsättas för varje särskilt fall. Och nog måste man väl också säga sig, att det under sådana omständigheter kommer att brista både i enhetlighet och i kontinuitet. Nu försökte herr Lyberg trösta mig, sig själv och kammaren med att man i alla fall hade gjort en liten hänvisning till länsstyrelserna och domkapitlet. Han hoppades, att dessa båda myndigheter skulle sörja för att det inte komme att brista i dessa båda avseenden. Men jag för min del tycker, att bättre än att hoppas är att ha fasta och klara bestämmelser. Härtill kommer områdets litenhet, som spelar en roll, när det gäller den erfarenhet, som Kungl. Maj:t ville vinna åt *sin* boställsnämnd. Att sitta hänvisad bara till ett litet område, det ger inte mycken erfarenhet. Nog ligger det åtskilligt i det gamla ordstävets, att det är bra att se mer än en gryta koka.

Herr Lyberg tillade, att i det fallet faller herr Hederstiernas reservation under samma dom. Nej, inte alldeles. Den står nämligen emellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets. Den står t. o. m. närmare Kungl. Maj:ts förslag, och det är klart, att en departementschef blir mildare i omdömet om en sådan nämnd — särskilt om den förtjänar det! Men om man finge en sådan nämnd, som Kungl. Maj:t föreslagit — i bästa fall naturligtvis — eller en sådan, som ligger i herr Hederstiernas reservation, då tror jag inte, att man som herr Åkerman behöver vara rädd för att en sådan nämnd inte skulle kunna klara upp de ekonomiska besiktningarna eller av- och tillträdessynerna. Ty har man en nämnd, som består av inte bara intresserade medlemmar utan också av kunniga sådana, då skulle det väl vara rätt märkvärdigt, om man inte utnyttjade deras erfarenheter och kunskaper. Det har berättats för mig, att de myndigheter, som för närvarande ha hand om dessa ting, rätt ofta gå fram schablonartat. Man skulle nu i stället få ett helt annat förfarande — personer, som ägde ingående kännedom om de olika boställena, skulle rätt snabbt kunna se, var bristerna lågo och säga vad som behövdes för att rätta till dem, och det förefaller mig i en sådan situation, som om herr Rogberg inte behövde vara rädd för att överklagandena skulle svämma över.

Jag vill i detta sammanhang även säga ett par ord om lånen ur kyrkofonden, som både herr Wohlin och herr Westman varnade för. Om jag förstod dem rätt, var deras opposition i stor utsträckning motiverad därav, att de tänkte sig, att kapital skulle investeras genom denna anordning i byggnader — t. o. m. dyra byggnader — som i grund och botten inte skulle behövas, nämligen på boställen, som inte lämpade sig för bebyggande. Men då glömmar man ju bort, att vad detta ärende går ut på, det är just att sörja för att inte alltför dyra byggnader placeras någonstans. Det är ju ändamålet med hela propositionen, att se till, att rättelse sker — överklagandena ha aldrig varit så starka och

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)

talrika, som just på denna punkt. Det vore högst märkvärdigt, om resultatet av alltsamman skulle bli, att man hade bristerna kvar.

När jag närmare kommer in på herr Wohlins anförande, är det två ord, som ligga bakom som ett mörkt moln, som tornas upp mer och mer. Det är de båda orden: »förvaltning och disposition». Herr Wohlin menade, att det, som nu är före, skulle föregripa eventuella omdaningar av den ecklesiastiska jordens förvaltning och disposition. Jag tycker aldrig om att en debatt domineras av saker och ting, som man inte klarlägger, och det är därför kanske skäl att gå dessa båda ord litet närmare in på livet.

Vad är det, som ligger bakom detta tal om förvaltning och ett föregripande av den kommande förvaltningen? Vad finns det för förslag? I den mån jag har kunnat sätta mig in i saken, är det inte mycket. Kyrkofondskommittén har kommit med en del förslag, som visserligen innebära en kyrkofondsstyrelse, men denna skulle huvudsakligen vara kontrollerande och inspicierande utan någon direkt förvaltning. Kyrkofondskommittén tänker sig i övrigt, i fråga om löneboställena, ingenting annat än status quo. Bland de myndigheter, som ha yttrat sig över kommitténs förslag, finns naturligtvis sådana, som framkasta tanken på en ändrad förvaltning, exempelvis därutinnan, att förvaltningen förlades till domkapitlen eller helt enkelt koncentrerades hos domänstyrelsen. Jag skulle emellertid vara rätt tacksam, om någon för mig kunde visa upp i vad mån de förslag, som vi således ha att räkna med, kunna sägas på något sätt ta skada för sin framtid av det förslag, som ligger i Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Wohlin talar om större linjer, och han talar om att man inom en jämförelsevis kort tid måste lägga om förvaltningen efter helt andra linjer. Jag är inte så alldeles säker på att inte herr Wohlin funnit de synpunkterna i kammarkollegii yttrande över arrendesakkunnigas förslag. Det har nämligen i detta yttrande mängts in en del saker mera i förbigående, som inte ha något sammanhang egentligen med den kläm, till vilken kammarkollegium har kommit. Men för att alla skola få veta, vad som säges, och för att ingen skall sitta och tro, att det är någonting överhängande, vill jag läsa upp, vad kammarkollegium säger. Det säges att, skulle man taga ett djupare grepp på frågan, då skulle man ha »att gripa sig an med sådana vittutseende frågor, som, exempelvis, om försäljning av svagare eller mer svårskötta boställen och köpeskillingarnas användning till inköp av skogsmark; om domkapitlens frigörande från befattningen med boställsväsendet; om den ecklesiastiska domänförvaltningens sammanslagning med den statliga; om avskaffande av tjänstbarhetssystemet; om boställenas indragning till kyrkofonden och utarrendering för fondens räkning, alltså med fonden såsom bärare av jordägarintresset och viss därmed förenad skyldighet att träda emellan med avseende å sådana betungande kostnader, som nu i första hand åläggas arrendatorn» och dylikt. Jag menar, att skola vi verkligen vänta, tills allt detta blir klart, då misstänker jag, att vi få besannat det gamla ordstävet, att medan gräset växer, dör kon. Men alla dessa betänkligheter, alla dessa hänvisningar till större grepp på frågan och större linjer m. m. ha inte avhållit kammarkollegium att komma till följande resultat, som jag läser upp, huvudsakligast därför att herr Wohlin i sin motion visserligen citerat en del av kammarkollegii yttrande, men glömt citera det, som för Kungl. Maj:t varit det viktigaste, nämligen: »Å andra sidan föreligga på området och inom räckvidden för de sakkunnigas förslag så många otillfredsställande förhållanden av beskaffenhet att kräva rättelse ju för dess hellre, att kollegium finner sig hava väsende skäl att ändock tillstyrka omedelbara lagstiftningsåtgärder i ämnet. Kollegium anser därvid de sakkunnigas förslag, som utarbetats med stor omsorg samt stödias av synnerligen grundliga och sakrika utredningar, förtjäna att i huvudsak följas.»

Om det hade varit på det sättet, att här hade förelegat ett utarbetat förvaltningsförslag, då skulle jag mycket väl kunnat förstå, om en del av kammararens ledamöter varit benägna att hesitera. Men även om så hade varit, tror jag ändå, att man utan fruktan skulle kunna gå med på det förslag, som i detta ärende föreligger, därför att det i grund och botten inte alls berör grunderna för arrendeväsendet. Det söker, som det sagts förut, endast att inom ramen av vad som nu finns, utvinna de bästa möjliga resultaten.

Nu sade herr Wohlin, att den anmärkningen väntade han sig både av mig och av herr Hederstierna, och att han var beredd på den. Men han tillade också, att det misstag, som vi begingo, då vi kommo med den anmärkningen, det var, att vi inte tänkte på, hurusom det hela kom att byråkratiseras, och hurusom man på detta sätt fastlåser förvaltningen. Men byråkratisering är bara ett ord, och man bevisar inte, att förvaltningen fastlåses genom att säga att man fastlåser den, utan man får vara så snäll och vänlig och säga på vad sätt, man fastlåser den, och det ha vi ännu inte fått höra.

Och sedan komma vi till § 62. Det har riktats anmärkning mot att ingenting åtgjorts beträffande den. Nu vill jag först och främst säga, att en departementschef, som tillträder sitt ämbete på hösten i oktober, han hinner i den mån, han hinner, och utöver det hinner han inte. En departementschef har vanligtvis också den lilla benägenheten, att han gärna själv vill avgöra vilka ärenden, som kunna anses vara de nödvändigaste att gå fram med, och han fann i detta fall, att det här ärendet var alldeles särskilt nödvändigt. Det kan ju hända, som herr Wohlin sade, att man inom den föregående regeringen haft mycket intresse för § 62. Det intresset hade i varje fall inte lämnat något spår efter sig i *departementet*.

Nu gör jag här precis samma fråga: vad är det för förslag om ny disposition, som föreligga på denna punkt och som skulle kunna tänkas kunna föregripas? Det föreligger ju förslag om att man skulle skilja ut vissa områden, stycka dem och förvandla dem till egna hem m. m. Vi ha i varje fall ett par skrivelser från riksdagen om den saken. Men det är naturligtvis, som det förut har påpekats, inte möjligt att göra allt detta i ett enda slag, utan en sådan förvandling måste ju ske successivt, och då man, som herr Klefbeck påpekade, kommer att ha arrendelediga boställen under en lång följd av år framåt i rätt stort antal, saknas ju inte tillfällen att göra dessa utstyckningar, när saken en gång blir klar. Om det hade varit på det sättet, att vi hade haft hela den ecklesiastika jorden kartlagd ur egnahemssynpunkt — om jag får använda det uttrycket — så att man hade kunnat säga, att där och där och där äro utmärkt lämpliga områden och om vi hade haft spekulanter, som trängts om dessa jordstycken, då är det klart, att man hade kunnat tala om ett föregripande. Men att bara för den *eventuella* styckningens skull och för de *eventuella* spekulanternas skull låta allt det här löpa på sin hals, det kan jag inte finna vara rimligt. Ty hur vi än ordna med förvaltningen i en framtid, och hur vi än ordna med dispositionen — det finns en sak, som står utanför allt detta, och det är, huru vi *nu* inom den allra närmaste tiden skola kunna ordna det så, att vi få den bästa avkastning av dessa boställen, som vi överhuvud taget kunna få.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Jag skall först be att få instämna i de yttranden som här fällts angående riksdagsgüromålen och propositionernas alltför sena avlämnande. Jag skall även göra den hemställan, att de följande talarna vid behov instämna för samma sätt, i stället för att göra långa utgjutelser över detta välkända och alltid återkommande ämne.

För att nu återgå till själva sakfrågan kommer jag att ansluta mig till den reservation, som avgivits av herr Hederstierna, inte därför att jag tycker om

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)

den, men jag tycker bättre om den än om utskottets förslag, och den innebär den enda praktiska möjligheten att få igenom ett förslag, som så mycket som möjligt närmar sig Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Wohlin har förutsatt, att han inte skulle kunna få instämmande från vissa angivna håll i sin uppfattning, en förutsättning, som visat sig riktig, och han har uttalat farhågor, att hans jordpolitiska program skulle skadas genom antagande av det nu föreliggande förslaget. Jag får för min del säga, att detta program, som jag tror mången i stora delar sympatiserar med, kommer inte blott inte att skadas av det nu föreliggande förslaget, utan tvärtom, tror jag, kommer det att gynnas av detsamma. Det kan nämligen icke vara till någon nytta för en eventuell försäljning i viss utsträckning av den ecklesiastiska jorden, att den under tiden före försäljningen icke skötes på bästa sätt. Vad beträffar den olägenhet för en blivande försäljning, som består däri, att jorden blir alltför mycket bebyggd, kommer ju detta förslag att åstadkomma en förbättring i det nuvarande tillståndet. Det är ju just avsikten med anordningen med boställsnämnder. Det är ju meningen att genom boställsnämnden åstadkomma ett bebyggande, som bättre står i överensstämmelse med vad som verkligen behöves på jorden, så att det för denna icke nedlägges onödigt stora kostnader. Just detta sammanförande till boställsnämnden av synerättens och arrendeuppskattningsmännens uppgifter är enligt min mening ett mycket starkt tillbakahållande moment vid bebyggandet, varför man enligt min uppfattning ej bör frukta, att lämna möjlighet till försträckningar från kyrkofonden. Däremot åstadkommes genom svårigheten för arrendatorerna att komma över nödigt byggnadskapital, att man får dåliga arrendatorer, och detta betyder i sin tur, att jorden skötes illa, vilket återigen icke kan vara till gagn för en eventuell större eller mindre realisation av denna jord.

Det förefaller mig, som om man vid detta ärendes behandling icke toge tillräcklig hänsyn till omfattningen av de ekonomiska värden, med vilka man har att röra sig. Den ecklesiastiska jorden har en omfattning lika stor eller större än kronans domäner, som kronan direkt tager inkomsten av. Vad beträffar domänerna har kronan själv ett direkt ekonomiskt intresse och har en hel stab av tjänstemän, nämligen domänintendenterna, som hava att taga den närmaste och direkta omvårdnaden om domänerna. Det synes mig vara en konsekvens av vissa talares — exempelvis herr Wohlins — ställning i denna fråga, att de yrkade, att domänintendenterna hädanefter skulle försvinna. Men jag tror, att de äro behöfliga för den ekonomiska skötseln av kronans domäner, och jag anser, att staten har samma skyldighet att tillse, att den ecklesiastiska jorden blir väl skött, även om dess avkastning icke direkt tillkommer kronan, utan reserveras för ett speciellt statsändamål, som jag dock hoppas kommer att förbliva ett statsändamål. Man skall naturligtvis beträffande även en sådan här stor nationell tillgång se till, att den så litet som möjligt kommer att kräva särskilda tjänstemän för sin skötsel, men förutsättningen härför är den, att man på något sätt kan erhålla ett lokalt intresse, som bevakar det allmännas intressen. Detta har hittills skett därigenom, att prästerskapet haft det direkta intresset av att den ecklesiastiska jorden bleve väl skött. Genom den förändring, som vidtagits i avlöningen för prästerskapet genom den nya lagstiftningen, har detta intresse numera bortfallit. Vidare ha genom samma bestämmelser om prästerskapets avlöning kommunernas intresse för den ecklesiastiska jordens goda skötsel i mycket stor utsträckning bortfallit. Det blir på kyrkofonden, på prästerskapet och kyrkorna i sin helhet som intresset koncentreras. Men vi äro nu en gång så beskaffade, att man icke kan väcka det lokala intresset, då det gäller att skydda något stort och allmänt intresse, varom i detta fall är fråga. Därför måste man nog gå den vägen, att det allmännas intresse bevakas genom särskilda personer, som böra erhålla ekonomisk

ersättning för det arbete, som av dem utföres. Länsstyrelserna hava en del av ansvaret för den ecklesiastika jordens skötsel, och jag tror, att den allmänna anslutning, som sakkunnigutlåtandet fått från länsstyrelsernas sida, beror på att länsstyrelserna känt med sig, att detta ansvar icke kan tillfullo uppfyllas genom det nuvarande tillståndet, då de icke hava de erforderliga organen för att allt skall kunna bliva väl skött. Det är sådana organ, som begäras och som måste åstadkommas.

Jag för min del anser, att man bör söka få så stor kontinuitet som möjligt i behandlingen av dessa frågor. Jag har icke understött förslaget om ecklesiastika domänintendenter, ty jag har tyckt, att man åtminstone till en början bör försöka komma fram på enklare vägar. I det utlåtande över sakkunnigbetänkandet som min egen länsstyrelse avgav, angävo vi såsom princip, att kontinuiteten skulle upprätthållas genom att ordförandeförordnandena i boställsnämnderna lämnades för så stora områden som var möjligt med hänsyn till att resekostnaderna höllas så låga som möjligt. Jag tror, att dessa önskemål bäst tillgodoses i Kungl. Maj:ts förslag, enligt vilket dessa områden skola bestämmas av Kungl. Maj:t. Då ligger det ju också i Kungl. Maj:ts hand att åstadkomma en lämplig avgränsning. Jag är övertygad om att länsstyrelserna vid ett sådant avgörande bliva i tillfälle att uppgöra förslag, varigenom dessa synpunkter kunna bli tillgodosedda. Vidare innebär Kungl. Maj:ts förslag ingenting annat än att dessa ordförande skola tillsättas på en kort tid av tre år, och då kan man väl icke säga, att den s. k. byråkratiseringen har blivit fastlåst på ett sådant sätt, att förändringar i en framtid icke skulle vara möjliga. Därjämte innehåller Kungl. Maj:ts förslag, att arvode skulle kunna lämnas till dessa personer. Jag beklagar, att detta nu är uteslutet genom det läge, vari frågan kommit. Jag tror nämligen, att den ersättning, som nu kommer att lämnas, eller endast dagarvode, är otillräcklig för de personer, som skola utföra detta arbete, och att det till följd därav skall bliva svårt att få intresserade personer, som kunna upprätthålla den fortgående kontrollen över den ecklesiastika jordens riktiga skötsel. Men man får naturligtvis till en början arbeta med de bestämmelser, som nu äro möjliga, att få igenom och se till, hur saken skall i den närmaste framtiden kunna låta sig ordna.

Slutligen vill jag endast understryka för kammaren, att tillståndet för närvarande icke är bra. Därför bör man icke gå på herr Wohllins linje, som innebär, att det nuvarande tillståndet skall få fortsätta, utan på den väg, som Kungl. Maj:t och även herr Hederstiernas reservation anvisar och som lämnar möjlighet till en bättre tillsyn över den ecklesiastika jorden. Det är ett stort ekonomiskt intresse, som av förslagets motståndare icke blivit tillräckligt beaktat.

På grund av vad jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herr Hederstiernas reservation.

Herr Larson, Edward: Herr talman! Det har redan sagts så mycket i denna fråga, att det kunde vara överflödigt säga mera, men då jag antecknat mig som reservant vid utskottets utlåtande, ber jag att med några ord få angiva, varför jag så gjort.

Det är onödigt att säga, att denna fråga har varit mycket svår för utskottet. Det visar till fullo den omständigheten, att man inom utskottet gått fram på icke mindre än tre olika linjer. Orsaken till svårigheterna torde i stor utsträckning vara till finnandes i det förhållandet, att den kungl. propositionen endast delvis söker lösa en stor fråga eller ett komplex av frågor, som höra samman, och som det finnes ett stort intresse inom riksdagen för att få lösta. Förslaget är framkommet för att utarrenderingen av de ecklesiastika boställena skulle kunna försiggå på ett bättre och mera tillfredsstäl-

*Lagförslag om
ändringar i
ecklesiasti k
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastik-
boställs-
ordning.
(Forts.)

lande sätt. Man har därvid bland annat utgått ifrån, att utarrendering i längre tidsperioder skulle råda bot på missförhållandena. Se vi emellertid på, huru det förhåller sig inom det enskilda livet, skola vi finna att de flesta fastigheter härvidlag sällan äro utarrenderade för längre tid än 3, 5 eller högst 7 år. Åtminstone äger jag icke kännedom om, att längre arrendeperioder förekommit under den tid, jag ägnat denna fråga min uppmärksamhet. Nej, svårigheterna att få boställena utarrenderade ligger nog icke i den korta arrendeperioden utan otvivelaktigt i de förefintliga bestämmelserna om tjänstbarheter och nybyggnadsskyldighet. Just nybyggnadsskyldigheten drager i många fall oerhört stora summor, mer än skäligt är.

I fråga om skapandet av egna hem utav den ecklesiastiska jorden, yttrade herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, om jag fattade honom rätt, att varken Kungl. Maj:t eller riksdag bör taga initiativ i denna frågan, utan att kyrkomötet först skulle säga sin mening. Ja, skola vi vänta på kyrkomötet, lära vi icke hava mycket att vänta.

Från kyrkan närstående inom utskottet ville man inte ens vara med om att rucka på de förgelseväckande tjänstbarheterna. Från den sidan förelåg icke något som helst intresse för att tillrättalägga detta förhållande, fastän det på förevarande område väl knappast är någonting, som är så förhatligt som just dessa tjänstbarheter. Här sitter exempelvis en kyrkoherde med en årsinkomst av 8,000 kronor och en arrendator av ett löneboställe med en nettoinkomst av kanske 1,000 kronor. Denne arrendator är genom kontrakt bunden att till kyrkoherden sälja en hel del av de produkter, som han med mycket arbete kunnat få fram, till underpris. Det förstår ju vem som helst, att detta skapar oro och misshälligheter och att det måste uppstå tråkigheter. Då är det ju naturligtvis bra mycket bättre att taga bort tjänstbarheterna och i stället, om så skulle behövas, öka lönen för kyrkoherden. På så sätt skulle det icke bli någon anledning till stridigheter, utan då är man inne på den rätta bogen, och många av de svårigheter, som nu föreligga, komma att bortelimineras.

Taxeringsvärdet av den kyrkliga egendomen — om jag så får kalla den — utgör c:a 146 miljoner kronor, och nettoavkastningen lämnar enligt uppgifter endast något över 1 %. Det är ju, kan man säga, ett slöseri i mycket hög grad. Men å andra sidan förstår jag icke, om något så särdeles mycket skulle vinnas, om man ginge den vägen, som den siste ärade talaren och flera med honom föreslagit, nämligen att man skulle få något slags domänintendenter, som skulle sköta den ecklesiastiska jorden.

Det gives ur det verkliga livet tillfälle att visa, att även det på detta område är ganska illa ställt. Jag tillåter mig att anföra ett par exempel. Det byggdes på en egendom med c:a 4,000 kronors arrende ett stall för 28,000 kronor. Det fordras alltså 7 års arrende för att betala detta stall. Till en annan egendom fanns det en köpare, som erbjöd ett pris av omkring 120,000 kronor. Egendomen i fråga lämnade 2,300 kronor i arrende. Då ladugården var utdömd, föreligger förslag till byggande av en ny ladugård för i runt tal 50,000 kronor. Vad hava vi sedan kvar? Arrendet blir ju endast ränta på kostnaden för den nya ladugården. Detta är endast ett par exempel på statliga affärsmetoder och hur litet som i själva verket statens värdefulla egendomar i många fall avkasta.

Vad man egentligen bör komma fram till är, att, där så befinnes lämpligt, försälja den ecklesiastiska jorden till egnahemslägenheter. Riksdagen beslöt för ett par dagar sedan, att enskilda jordägare skulle vara skyldiga avstå sin mark, till och med om den vore belägen inom själva trädgården, såvida en lägenhetsägare där uppfört en stuga. Detta ansågs icke vara någonting orätt, utan det var behjärtansvärt med tanke på lägenhetsägaren. Men om det finns en person, som bor tre eller fyra kilometer från en prästgård

ute på en skogsbacke, betesmark eller annan jord, som icke har något egentligt värde, finns det ingen möjlighet att friköpa denna tomt. Detta är väl ändå märkvärdigt, för att använda ett mildt uttryck, att man icke behjärtat alla dessa lägenhetsinnehavares önskingar, i synnerhet som man här icke kan sägas inkräkta på någon enskild jordägares intressen eller rätt, och det förvånar mig verkligen, att denna fråga icke i den kungl. propositionen ens berörts eller att något förslag framförts, som syftar till en förändring av 62 § i gällande ecklesiastika boställsordning. Jag instämmer till fullo med dem, som förut uttalat sig i denna debatt, att här borde verkligen någonting göras, för att den ecklesiastika jorden snarast möjligt blir tillgänglig för egna hem.

Herr Lybergs reservation kan jag till vissa delar instämma i, men det är ett par punkter, i vilka jag icke kan dela hans åsikter, och det är till en början, att ett tillfälligt och delvis lösande av de svårigheter, som föreligga, icke skulle förhindra en lösning av frågan i sin helhet. För mig framstår det fullt klart, att om dessa frågor bliva lösta, överlämnas det nog till en oviss framtid, när egnahemsintressena kunna få sina berättigade krav tillgodosedda. Är det svårt att få fram egnahemsfrågan nu, blir det naturligtvis mycket svårare i framtiden, om föreliggande frågor bli lösta.

Vidare säger herr Lyberg och medreservanter, att i fråga om av- och tillträdessyner skulle det icke vara lämpligt med en nämnd, utan det skulle vara ett juridiskt inslag, domare och nämndemän. Ja, här ha säkerligen många av- och tillträdessyner förrättats, vid vilka intet sådant juridiskt inslag varit representerat, men där frågorna lösts i frid, fröjd och sämja, och det är säkert nyttigt för svenska folket, om det så mycket som möjligt kunde genom överenskommelser lösa sina tvistigheter. Det sparar säkert både pengar och stridigheter. Ty om man skall anlägga de rent juridiska synpunkterna på en hel del frågor, som naturligtvis blir fallet, om man går den vägen, så blir det tvistigheter. Det kan icke hjälpas. Det blir nog billigast för båda parterna, när lekmanaförståndet får fälla utslaget och man i lugn och ro får komma överens om sina mellanhavanden.

Jag har sålunda inom utskottet yrkat avslag på den kungl. propositionen, och jag ber, herr talman, för att icke längre upptaga kammarens tid, att få förena mig med herr Åkerman i hans yrkande om avslag på densamma.

Herr Sederholm: Herr talman! Herr Hederstierna yttrade i går i sitt anförande, att den synpunkt, som borde vara vägledande för den här ifrågasatta lagstiftningen, vore de ecklesiastika boställenas intresse. Jag kan icke ansluta mig till denna synpunkt. Jag menar nämligen, att det är icke boställenas intresse såsom sådana, som bör vara bestämmande härvidlag, utan den uppgift, som boställen äro satta att tjäna, nämligen kyrkans intresse. Det var ju en tid, då boställena hade till uppgift att vara bostad för pastor och den plats, där han kunde vistas och hava sin utkomst. Båda dessa uppgifter äro ju till mycket stor del avlyftade från löneboställena. Dessa utgöra i allmänhet nu ingenting annat än en placering av kyrkliga tillgångar i den jord, som löneboställena representera. Då menar jag, att det väsentliga och riktiga bör vara att vidtaga en prövning, huruvida denna placering av kyrkans tillgångar i löneboställenas jord är lämplig och riktig. Det är möjligt, att så är fallet i en hel del fall, men det är min övertygelse att i många fall en mycket bättre ekonomisk placering av dessa tillgångar och en bättre avkastning och lättare förvaltning åstadkommes genom att realisera flera av dessa boställen.

Man hör ofta exempel på, hurusom nybyggnadskostnaderna på boställena uppgå till sådana belopp, att arrendena icke motsvara mer än ungefär räntan på nybyggnadskostnaden, mycket mindre lämna en avkastning motsvarande

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)

räntan på det ursprungliga värdet av hemmanet, innan nybyggnaderna ägde rum. Under sådana förhållanden synes det mig vara bättre och riktigare, att innan nybyggnad ägde rum å dessa boställen, realisera dem och placera pengarna i annan jord, såsom större komplexer skogsmark, varigenom en bättre förvaltning och förräntning skulle kunna ernås.

Även egnahemssynpunkten är förtjänt av beaktande och en lättnad i detta avseende är önskvärd på det sättet, att den ecklesiastika jorden i större utsträckning än hittills kunde tagas i anspråk för egnahemsbildning, allra helst när detta kan ske, utan att kyrkans ekonomiska eller andra intressen trädas för nära.

Ett bifall till den kungl. proposition, som här föreligger, skulle efter mitt förmenande verka i den riktningen, att en utveckling åt det håll, som jag nu talat om, skulle i väsentlig grad försvåras och fördröjas. Utarrendering för en tid av 20 år i stället för korttidsarrenden komme givetvis också att stå som ett hinder i vägen. Utlånande av pengar från kyrkofonden för nybyggnadsändamål på ecklesiastika boställen, som borde från ekonomisk synpunkt hellre försäljas, kommer också att binda kyrkofondens intresse vid bibehållandet av dessa oräntabla boställen. Under sådana förhållanden menar jag att det icke är lyckligt, att ett ändringsförslag kommer till stånd, som icke tager sikte på de synpunkter, som för mig äro de viktigaste och som i viss mån åtminstone undanskjuta möjligheterna till en sådan lagändring för en lättare realisation av den ecklesiastika jorden. Skulle en sådan ändring ske, bör den ske i samband med sådana beslut och förändringar, som kunna möjliggöra realiserandet av just de synpunkter, vilka jag här framfört.

Under sådana förhållanden kan jag, herr talman, icke biträda propositionen. Jag har även undertecknat en motion, där hemställan gjorts om avslag, och särskilt i vad angår den nu föredragna punkten ber jag att få yrka avslag därpå.

Herr Lyberg: Herr talman! Jag nödgades begära ordet särskilt för att säga några ord till herr Klefbeck i anledning av hans märkliga rättelse av ett uttalande, som jag hade i mitt gårdagsanförande.

Jag tillät mig då säga, att ordföranden i den av reservanterna föreslagna boställsnämnden kunde få ända till ett tjugotal förrättningar om året, och att det under sådana förhållanden är alldeles orimligt att, såsom herr Hederstierna och hans medreservanter föreslå, ordföranden icke skall hava något arvode. Om herr Hederstiernas reservation går igenom, betyder detta endast, att man nu godtar boställsnämnden för att i framtiden med naturnödvändighet tvingas att ge ordföranden arvode. Herr Klefbeck menade, att mitt uttalande var vilseledande, då det icke kunde komma i fråga mer än 2 å 3 förrättningar om året. Jag vill då ge honom ett litet exempel: På Gotland finns det enligt propositionen 101 löneboställen, och därtill komma åtskilliga prästgårdar, inemot ett femtiotal. Det finns vidare två tingslag på Gotland. Såväl enligt den kungl. propositionen som enligt reservationen skall ekonomisk besiktning hållas på löneboställena vart femte år. Om vi dividera 101 med 5, få vi något över 20. Vidare skall det hållas av- och tillträdes syner på dessa löneboställen. Nu veta vi, att de varit utarrenderade på rätt kort tid: 1, 2, 5 eller 7 år. Låt oss i genomsnitt säga 5 år! Det betyder, att man får räkna med ytterligare 20 förrättningar årligen. Vidare skall vart tionde år hållas ekonomisk besiktning å prästgårdarna; detta gör i runt tal fem syner om året. Alltså summa 45 förrättningar. Därtill skall på domkapitlets förordnande, då det så anses nödigt, hållas syner, som kanske kunna beräknas till cirka 5 om året. Så äro vi uppe vid en summa av 50 förrättningar, varjämte, såsom herr von Sneidern särskilt underströk, boställsnämnden skall hava tillsyn och kontroll över boställena

emellan synerna. Jag kan icke se annat än att, om vi dela upp dessa 50 förändringar på de båda tingslagen, det blir i medeltal 25 per tingslag och år. Nu förhåller det sig visserligen så, att det på Gotland finns relativt många löneboställen. Men där man har få löneboställen, har man i stället så mycket större områden att röra sig på, så att *resekostnaderna* där bliva så mycket större. Jag frågar: tror någon att det är möjligt att få ordförande i sådana boställsnämnder utan att ge dem arvode, och tror någon, att de personer, som skola sitta som bisittare, vilja fullgöra detta uppdrag mot dagtraktamente, motsvarande vad nämndemän få? Jag tror det icke, och jag vågar påstå, att ingen i verkligheten kan tro, att det skall vara möjligt.

I detta sammanhang nödgas jag säga, att, då herr ecklesiastikministern refererar tidigare yttranden av mig, som om jag skulle ha sagt, att de anmärkingar, som riktades mot utskottsbetänkandet, lika väl kunde ha riktats mot reservanternas förslag, detta icke är riktigt refererat. Jag sade, att, då ecklesiastikministern i sitt första anförande angav såsom någonting oeftergivligt, att ordförande i uppskattningsnämnd skulle ha arvode, vilket icke föreslagits av utskottet, så träffar denna hans anmärkning — eftersom icke heller reservanternas föreslagit arvode åt boställsnämnderna — i själva verket mera förslaget om boställsnämnder än det förslag, utskottet gjort, vilket innebär, att man icke alls skall tillsätta några boställsnämnder, icke ens några »improviserade», som herr ecklesiastikministern kallade dem. Utskottet har i stället velat avhjälpa de av honom angivna »fundamentala bristerna», nämligen dels att byggnadsskyldigheten nu är för tung och dels att byggnadsskyldigheten bestämmas av synerätten, under det att arrendevillkoren i övrigt bestämmas av arrendemyndigheterna efter förslag av uppskattningsnämnden. Detta har, säga vad man vill, utskottet avhjälpt genom att föreslå, att den arrenderande myndigheten skall efter förslag från uppskattningsnämnden bestämma om byggnadsskyldigheten såväl som om alla andra arrendevillkor. Vidare har utskottet ju sagt, att det synes lämpligt, att Kungl. Maj:t i den ecklesiastiska arrendeförordningen bestämmer, att icke såsom hittills — vilket herr ecklesiastikministern ansåg vara olämpligt — det alltid skall vara landsfiskal och kontraktsprost, som egentligen ha hand om arrendeuppskattningen, utan att för varje särskilt fall skola förordnas de personer, som anses för ändamålet lämpliga, så att ordföranden förordnas av länsstyrelsen, under det att de två bisittarna förordnas den ene av domkapitlet och den andre av pastoratet.

Detta var två »fundamentala brister», som föreslagits avhjälpta. Den tredje var den som rör tjänstbarheterna. I detta avseende har utskottet tillstyrkt vad Kungl. Maj:t föreslagit. Ecklesiastikministern menar, att vi leva bara på hoppet att därmed allting skall bli bra. Men vi ha accepterat vad som *påtagligen* kan åstadkomma något, föreslagit vad som *måste* motverka de missförhållanden som föreligga. Det är däremot han och reservanternas, som »hoppas» på att boställsnämnden, därför att den utses tingslagsvis och för längre tid, skall komma att åstadkomma någonting så underbart.

Till sist vill jag gent emot herr ecklesiastikministern säga, att jag, liksom utskottets majoritet, har ansett, att farhågorna för att man genom vad som föreslås skulle läsa fast det hela ha varit överdrivna och att de icke träffa de punkter, rörande vilka utskottet tillstyrkt vad Kungl. Maj:t föreslagit, men att jag icke kan förstå annat än att här liksom på andra områden det är så, att, om man går in för en mindre förvaltningsreform och därmed skapar en ny förvaltningsapparat, man lätt låser fast sig och har svårt att sedermera genomföra en avgörande förändring i systemet. Då skall man pröva och se, hur det nya utvecklar sig, och så går utvecklingen ifrån både löneboställen och riksdagen.

Jag vill alltså gent emot herr ecklesiastikministern framhålla, att vi icke

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)

velat, att allting fortfarande skulle »löpa på sin hals», vilket är överord, åtminstone såvitt hans kritik avsåg utskottets hemställan.

Slutligen ber jag få konstatera, att den fråga, jag tillät mig framställa till honom, blivit, som jag från början befarade, obesvarad, den frågan nämligen: tänker regeringen inom den närmaste tiden föranstalta om den utredning, som riksdagen gång på gång begärt angående den ecklesiastiska jordens användning för smärre jordbruk och egna hem? Han svarade någonting om att ett statsråd hinner vad han hinner och hinner inte vad han inte hinner. — Ja, men numera borde statsrådet i varje fall kunnat hinna göra klart för sig, om han anser lämpligt att under närmaste tiden igångsätta denna utredning, som är mycket svår och tidskrävande samt just därför borde igångsättas ju förr dess hellre.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman! Jag tror att den föreliggande frågan under diskussionen blåsts upp till mycket större proportioner, än den verkligen förtjänar. Här gäller det ju framför allt att se saken praktiskt, att icke alltför mycket fästa sig vid underordnade detaljer och att icke heller se frågan under synvinkeln av en framtida jordpolitik på mycket lång sikt. Det går väl icke an i detta fall. Ty, mina herrar, vi veta litet var, att det nuvarande tillståndet är alldeles ohållbart. Boställena förfaras på det sätt, förhållandena nu äro ordnade. Orsakerna till detta otillfredsställande tillstånd kunna ju vara flera, men enligt min mening äro huvudorsakerna tre. Den första orsaken är, att arrendeuppskattningen icke alltid är tillförlitlig med den sammansättning, som uppskattningsnämnderna nu ha, och att tiden för utarrenderingarna i många fall blivit alltför kort till följd av det provisoriska suspenderandet av tjuogoårsarrendena. Den andra orsaken är den, att synerätterna, som nu ha att bestämma, vilka byggnader, som skola finnas på löneboställena, icke riktigt förstått att lämpa byggnadstungan efter boställenas förmåga, utan påsynat alltför dyrbara byggnader. Den tredje orsaken ligger däri, att arrendatorerna nu måste förskottera byggnadskostnaden, när det är fråga om nybyggnad. Detta är en av de allra svåraste olägenheterna för närvarande. Arrendatorerna måste ju ligga ute med penningar till betydande belopp, eftersom synerätterna varit benägna att påsyna så dyrbara byggnader, och de ha ganska svårt att komma ut med detta. De måste anstränga sin kredit till det yttersta för att erhålla borgen för byggnadslånen och ha sedan föga utsikt att kunna få några medel upplånade, om så skulle behövas, till förbättringar i själva jordbruket. Alla dessa orsaker undanröjas i allt väsentligt genom Kungl. Maj:ts förslag, och jag tycker icke, att den reservation, som avgivits av herr Hederstierna, vilken ju i övrigt accepterat Kungl. Maj:ts förslag, är av den beskaffenhet, att man bör vägra godkänna den, då nu, om jag fattat rätt, regeringen också accepterat denna modifikation av regeringsförslaget.

Jag kan icke förstå annat än att hela frågan är av ganska ringa dimensioner och att effekten av ett beslut i enlighet med herr Hederstiernas reservation, d. v. s. Kungl. Maj:ts förslag med en viss modifikation, skulle bli mycket gynnsamt för boställenas förvaltning. De övriga förslag om omläggning av förvaltningen i stora drag, som framkommit här under debatten, tror jag man kan lugnt överlämna åt framtiden, ty ett beslut i den riktning, jag angivit, kan icke på något sätt hindra en sådan omläggning.

Jag vill upptaga ett par invändningar, som här gjorts. Herr Wohlin yttrade, att ett bifall till herr Hederstiernas förslag skulle innebära en byråkratisering av förfarandet och medföra ökade kostnader. Jag kan icke förstå, att det kan göra detta, därför att en nämnd för att uppskatta boställets avkastningsförmåga och bestämma arrendena måste ju i alla händelser finnas, och om man följer herr Wohlin, har man ju sålunda både nämnden och dessutom

synerätten, som skall insyna husen och hålla besiktningar. Jag kan icke förstå, att det skall bli billigare att anlita två myndigheter för detta än om man allenast anlitar den föreslagna boställsnämnden eller att det skulle innebära en byråkratisering av förhållandena, om man i stället för synerätt och nämnd bestämmer sig för att ha endast en boställsnämnd.

Vidare yttrade herr Wohlin, att de förskott för nybyggnader, som skulle lämnas ut ifrån kyrkofonden, skulle för lång tid framåt binda rörelsefriheten i fråga om en omläggning av förvaltningen. Det tror jag icke heller kan sägas bli förhållandet, ty även om arrendatorerna på eget bevåg låna upp penningar, så binder detta väl också i viss mån, och dessutom är det ju stadgat i den föreslagna lagens 3 §, att när boställena säljas, skall fonden ur köpeskillingen få tillbaka sitt. Jag kan alltså icke förstå på vad sätt detta skulle binda rörelsefriheten för framtiden. En sådan omläggning, som herr Wohlin kanske tänkte på, kan ju i varje fall icke genomföras i ett slag, utan det fordras väl en övergångstid, under vilken förhållandena kunna avvecklas. Och för övrigt äro ju, som jag redan påpekat, dessa förskott ur kyrkofonden absolut nödvändiga, om man vill höja upp tillgodogörandet av boställena på ett högre plan, än det nu ligger.

Här har vidare berörts de möjligheter, som finnas till skapande av mindre, självständiga jordbruk på dessa boställen, och man har vänt sig mot de nuvarande bestämmelserna i 62 § ecklesiastiska boställsordningen i detta avseende. Jag förstår icke talet härom, ty här finnas ju snart sagt obegränsade möjligheter. I fråga om kronans domäner är det ju på det sättet, att varje försäljning måste underställas riksdagen. På samma sätt sker ständigt, att frågor om försäljning av boställen, som tillhöra ecklesiastikstaten eller delar av sådana boställen underställas riksdagens och kyrkomötets prövning. Det finns möjlighet att sälja hur man behagar, blott man, precis som det sker, då det gäller domänerna, underställer saken riksdagen och kyrkomötet. Men dessutom ha ju riksdagen och kyrkomötet enligt 62 § boställsordningen bemyndigat Kungl. Maj:t att i en hel mängd fall på egen hand försälja boställen eller delar av dem. Kungl. Maj:t har mycket större rörelsefrihet att sälja i fråga om dessa boställen än i fråga om kronans domäner.

Här har sagts, att svaga boställen, som icke kunna lämna något väsentligt arrende, borde säljas. Herr Wohlin var inne på detta, att man borde bibehålla endast de bättre boställena och sälja de andra. Ja, det finns intet hinder. Man behöver inte ens gå till riksdagen, utan Kungl. Maj:t äger på egen hand verkställa sådana försäljningar. 62 § boställsordningen innehåller, att om ett sådant boställe, varom nu är fråga, eller ett torp eller en lägenhet icke kan mot skälig avgift utarrenderas, äger Kungl. Maj:t sälja det. Det finns intet hinder för att fullständigt realisera de planer, herr Wohlin nu framlagt, om detta anses gynnsamt för det allmänna, och för sådant ändamål behöver man alltså icke någon vidare lagstiftning. Vad herr Wohlin anført, kan således icke på något sätt utgöra hinder för, att man beslutar sig för ett bifall till herr Hederstiernas förslag.

När frågan nu ligger på detta sätt och ett trängande behov förefinnes av att få dessa förhållanden på ett förnuftigt sätt ordnade, kan jag icke förstå annat än att riksdagen bör bifalla det förslag, som innefattas i Kungl. Maj:ts proposition med den modifikation, herr Hederstierna föreslagit.

Herr Wohlin: Endast några få ord till replik. Den siste ärade talarens ståndpunkt var ju för mig på förhand känd. Det förvånade mig endast, att han icke observerat, att han i viss mån går emot sina egna synnerligen berättigade intressen i fråga om kyrkofondens bevarande, då han förordar så pass stora byggnadslån ur fonden för ändamål, där säkerheterna i många fall äro

*Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)*

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)

ovissa och där sålunda en återbetalning av lånen ingalunda alltid kan påräknas. Den ärade talarens uppfattning om vad 62 § ger Kungl. Maj:t för möjlighet att sälja är nog icke heller riktig. Det är med paragrafens nuvarande avfattning utomordentligt snäva gränser dragna för Kungl. Maj:ts möjligheter i detta avseende.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet efterlyste karaktären av den förvaltningsreform, som jag i mitt inledningsanförande omtalade. Jag anser mig emellertid redan i detta anförande ha tillräckligt klarlagt de huvudlinjer, efter vilka jag tänkt mig en ny ordning på detta område, och alltså icke behöva lämna ytterligare svar. Herr statsrådet ville också veta, vad jag menade, då jag förklarade, att man fastläste förvaltningen genom ifrågavarande anordning. Svaret på den framställningen är till alla delar nyss givet av herr Lyberg.

Jag får säga, då herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet trodde sig kunna kassera in ett erkännande från min sida till förmån för den tryggnadsbesittningsrätten eller åborätten, så förelåg nog ett missförstånd. Jag har alltid hävdad den uppfattningen, att en dylik upplåtelseform vid vanlig egnahemsbildning icke är lycklig, utan att äganderätten skapar bättre betingelser för en kraftig jordbrukarstam. Men samtidigt har jag, när det gällt kyrkans jord, lämnat öppet, hur utredningen angående denna jord lämpligen bör gå fram för att icke stöta de kyrkliga intressena. Jag förklarar sålunda nu, att i den mån herr statsrådet ville inkassera några erkännanden av mig med avseende å åborätten såsom upplåtelseform vid vanlig egnahemsbildning, så är jag alldeles i saknad av utmättningsbara tillgångar på detta område.

Herr statsrådet sade vidare, att han förvånade sig över att jag, som tillhört en föregående regering och hade så stort intresse för en ändring av 62 §, icke gjort mitt inflytande gällande i sådan riktning, då jag satt i den regeringen och han ansåg att, då han icke heller gjort det i den efterföljande regeringen, kunde »vi vara kvitt» på den punkten. Härpå får jag svara, att jag icke trodde att chefen för handelsdepartementet är den person i en regering, som närmast har att syssla med jordfrågorna, utan det är väl chefen för jordbruksdepartementet, som står den saken vida närmare. Men därtill kommer, att jag trodde att vi skulle fått sitta kvar i den förra regeringen mycket längre, och det var för mig en stor överraskning, när viingo gå. Så det förklarar helt och hållet den saken. Nu har emellertid herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet givit ett halvt löfte om att denna fråga skall upptagas, men jag erinrar om att det blir icke kyrkomöte förr än fyra år efter nästa år, och troligen kommer den nu tillämpade ordningsföljden för frågornas framläggande icke att vara ändamålsenlig ur de synpunkter, som jag anlagt på detta ärende.

Slutligen ansåg herr Klefbeck, att jag, då jag talade om resekostnaderna, icke observerat, att det endast skulle bli två eller tre förrättningar om året. Nu har ju herr Klefbeck av herr Lyberg fått underrättelse om hur pass många det kan bli inom ett enda tingslag. Herr Klefbeck använde uttrycket, att »man måste vara professor» för att icke förstå en enkel sak, och han menade tydligen därmed, att en professor har ovanligt litet förstånd. Jag vet ju, att ecklesiastikstaten sedan gamla tider står före universitetsstaten både i rang och värdighet, men det förvånar mig ändå, att en så modernt lagd representant för ecklesiastikstaten som herr Klefbeck vidhåller sådana uppfattningar om universitetsstaten, som kanske hade hävd för sig på 1500- och 1600-talen, men som jag absolut bestrider nu ha något berättigande. Ty en professor har förstånd, det håller jag på, utan att jag därmed på något sätt vill underkänna herr Klefbecks högst upplysta förstånd.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om avslag på den ifrågasvarande punkten.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag har redan personligen framfört till herr Wohlin mitt beklagande av att jag yttrade mig som jag kom att i hastigheten göra. Jag får ju säga, att bland de professorer, jag mött på min väg, är det få, vars förstånd och intelligens jag så beundrar som herr Wohlins. Men jag menade blott — och det vidhåller jag, trots herr Lybergs siffror — att det är en betydlig skillnad mellan om ordförandens tjänstgöringsområde skulle omfatta ett helt län och om det, som vi föreslagit, skulle omfatta ett tingslag. Det tingslag, som herr Lyberg anförde, är ju det som från deras synpunkt är det bästa exempel, de kunna leta upp i hela Sverige.

Då jag har ordet, skall jag be att få säga ett ord till, med anledning av vad herr Larson yttrade. Han klagade över att tjänstbarheterna vålla så mycket ledsamheter. Det är just dessa tjänstbarheter, vi genom vårt förslag vilja få bort. Herr Larson klagade också över att det är så dyra byggnadskostnader. Det är just ett billigare bebyggande, vi genom vårt förslag vilja få fram. Han klagade över att avkastningen av jordarnas 146 miljoner är så dålig. Det är just anledningen till vårt förslag, genom vilket vi hoppas få bättre avkastning. Och han klagade över att lekmannaförståndet får så litet att säga till om vid de olika nämndernas sammanträden. Det är just utmärkande för vårt förslag att vi i boställsnämnderna skulle få representanter för lekmannaförståndet.

Herr talman! Jag skall be att få ge till känna, att jag på grund av herr Larsons yttrande blivit ännu mera styrkt i min övertygelse om reservationens företräde framför de andra förslagen.

Herr Larson, Edward: Bara ett enda ord! Herr Klefbeck glömde säga, att orsaken till mitt ståndpunktstagande var, att om man antog detta förslag, skulle man hindra lösningen av den stora frågan om egnahemslägenheternas utsläppande till allmänheten.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å den nu föredragna paragrafen yrkats 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o), av herr *Hederstierna*, att kammaren skulle godkänna motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; samt 3:o) att paragrafen skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wohlin* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Hederstiernas* yrkande.

Herr *Akerman* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 30 § av första lagutskottets i utlåtande nr 35 under A 1) framställda lagförslag antager godkännande av motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, röstar

Ja;

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastik
boställs-
ordning.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits avslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 30 § av första lagutskottets i utlåtande nr 35 under A 1) framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen, jämlikt beslut av herr talmannen, medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 34;

Nej — 76.

Herr talmannen yttrade, att i enlighet med den av kammaren beslutade föredragningsordningen nu komme att till grund för den vidare föredragningen läggas det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget.

Härav föredrogs nu

31 §.

Godkändes.

32 §.

Denna paragraf var så lydande:

1. Ekonomisk besiktning förrättas, efter förordnande av domkapitlet, av en boställsnämnd, bestående av tre i lantbruks- och därmed sammanhängande affärsförhållanden kunniga män, av vilka en, tillika ordförande, jämte ersättare för honom, för högst tre år åt gången förordnas av Konungen och två skola jämte lika antal ersättare, för tre år åt gången, utses, den ena av häradsrätten eller i fråga om stad, som anses böra utgöra eget tjänstgöringsområde, av magistraten och den andra av domkapitlet, dock att Konungen äger att, där särskilda skäl därtill föranleda, beträffande sättet för utseendet av sistnämnda två ledamöter och ersättare för dem annorlunda förordna. Boställsnämndens tjänstgöringsområde bestämmes av Konungen.

Stanna nämndens ledamöter i olika meningar, gälle vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening, gälle ordförandens.

2. Ekonomisk besiktning å löneboställe må kunna förrättas av ordföranden ensam, därest domkapitlet med hänsyn till boställets ringhet eller andra om-

ständigheter prövar sådant lämpligen kunna äga rum och arrendatorn därtill lämnar medgivande. I sådant fall må dock ej vid besiktning handläggas frågor om utdömande eller insyning av skyldighetshus.

*Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.*
(Forts.)

I den av herr *Hederstierna* m. fl. avgivna reservationen hade för ifrågavarande paragraf föreslagits följande avfattning:

1. Ekonomisk besiktning förrättas, efter förordnande av domkapitlet, av en boställsnämnd, bestående av tre i orten boende, i lantbruks- och därmed sammanhängande affärsförhållanden kunniga män.

Boställsnämnd skall finnas, en för varje tingslag på landet jämte de städer, som ligga däriinom eller som enligt Konungens förordnande skola därmed förernas till ett tjänstgöringsområde, samt en för Stockholms stad.

Av boställsnämndens ledamöter skola två jämte lika antal ersättare utses för tre år åt gången, den ena, tillika ordförande, av länsstyrelsen samt den andra av domkapitlet. Som tredje ledamot i boställsnämnden inträder en av dem, som, till ett antal av en för varje till tjänstgöringsområdet hänfört pastorat, skola pastoratsvis, likaledes för tre år, utses för tjänstgöring i boställsnämnden, därvid vad om valbarhet till nämndeman finnes stadgat skall äga motsvarande tillämpning; skolande i varje särskilt fall bland de sålunda valda inkallas den närmast boende, som ej tillhör det av förrättningen berörda pastoratet.

Konungen äger, där särskilda skäl sådant föranleda, rörande nämndens tjänstgöringsområde och sättet huru ledamöterna skola utses förordna annorlunda än nu sagts.

Stanna nämndens ledamöter i olika meningar, gälle vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening, gälle ordförandens.

2. Ekonomisk besiktning å *löneboställe* må ock kunna förrättas av ordföranden ensam, därest domkapitlet med hänsyn till boställets ringhet eller andra omständigheter prövar sådant lämpligen kunna äga rum och arrendatorn därtill lämnar medgivande. Vid sådan besiktning må dock ej handläggas frågor om utdömande eller insyning av skyldighetshus.

Herr **Hederstierna**: Under åberopande av vad jag förut anfört skall jag be att få yrka bifall till 32 § enligt den av mig avgivna reservationen.

Herr **Lyberg**: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan om avslag å ifrågasatt ändring av förevarande paragraf i boställsordningen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på avslag å den under behandling varande paragrafen samt vidare på antagande av det förslag till paragrafens lydelse, som innefattades i den av herr Hederstierna m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

33 §.

Denna paragraf lydde:

1. Såsom jäv mot ledamot av boställsnämnd gälle: om han är med boställshavare eller annan part i den skyldskap eller det svågerlag, som i 13 kap. 1 § rättegångsbalken om jäv mot domare sägs; eller om ledamot är boställshavares eller annan parts vederdeloman eller uppenbare ovän; eller om ledamot eller den, som står till honom i sådan skyldskap eller svågerlag, som nämnt är, äger i målet del eller eljest kan av förrättningen vänta synnerlig nytta eller skada, därvid dock den omständighet, att ledamot eller hans bemålde skyldeman, såsom medlem av församlingen, är pliktig deltaga i kostnad för nybyggnad och

Lagförslag om
ändringar i
ecklesiastisk
boställs-
ordning.
(Forts.)

underhåll å boställe, ej må såsom jäv räknas. Har ledamot av boställsnämnd, som innehar allmän tjänst, å tjänstens vägnar rättgång med boställshavare eller arrendator av boställe, eller söker någon sak med ledamot eller tillfogar honom något med ord eller gärning i uppsåt att honom därmed jävig göra, det må ej heller för jäv räknas.

2. Vet nämndens ordförande, att sådant jäv mot honom är, eller är han av laga förfall hindrad att deltaga i nämnden, inkalle han i sitt ställe den av Konungen för honom förordnade ersättaren. Förekommer dylikt jäv mot eller förfall för någon av nämndens övriga ledamöter, göre denne omedelbart anmälan därom hos ordföranden, vilken ombesörjer inkallandet av ersättare.

3. Därest i det fall, att ordförande eller annan ledamot på grund av laga förfall eller jäv är hindrad att deltaga i nämnden, sådant hinder möter jämväl för ersättaren, åligger det ordföranden att om förhållandet göra anmälan hos länsstyrelsen, som har att för ifrågavarande tillfälle förordna ordförande eller ledamot av nämnden.

I herr **Hederstiernas** m. fl. reservation hade föreslagits, att paragrafen skulle erhålla följande lydelse:

1. Såsom jäv — — — — — räknas.

2. Vet nämndens ordförande, att sådant jäv mot honom är, eller är han av laga förfall hindrad att deltaga i nämnden, inkalle han i sitt ställe den för honom utsedda ersättaren. Förekommer dylikt jäv mot eller förfall för någon av nämndens övriga ledamöter, göre denne omedelbart anmälan därom hos ordföranden, vilken ombesörjer inkallandet av ersättare.

3. Därest i det fall, att ordföranden eller av domkapitel utsedd ledamot på grund av laga förfall eller jäv är hindrad att deltaga i nämnden, sådant hinder möter jämväl för ersättaren, åligger det ordföranden att om förhållandet göra anmälan hos länsstyrelsen, som har att för ifrågavarande tillfälle förordna ordförande eller ledamot av nämnden.

Herr **Hederstierna**: Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, godkändes förevarande paragraf med den ändring, som förordats i den av herr Hederstierna m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Övriga delar av förevarande lagförslag.

Godkändes.

De under 2 och 3 upptagna lagförslagen.

Godkändes.

Lagförslag om
byggnads-
förskott ur
kyrkofonden.

Det under 4 upptagna förslaget till lag om förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastiska löneboställen.

Beträffande detta lagförslag hade reservation anförts av herrar **Lyberg**, **K. G. Westman** och **Persson** i Trången, som yrkat, att ifrågavarande lagförslag måtte av riksdagen avslås.

Herr **Lyberg**: Jag hemställer, herr talman, om bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av mig m. fl. och yrkar sålunda avslag på förevarande lagförslag.

Herr **Hederstierna**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av samt vidare på avslag å det nu föredragna lagförslaget; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på lagförslagets godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag om byggnadsförskott ur kyrkofonden.
(Forts.)

Herr *Westman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det av första lagutskottet i utlåtande nr 35 under A 4) framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås ifrågavarande förslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om förbättring av ofullständiga jordbruk.

Om förbättring av ofullständiga jordbruk.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft till lagutskott hänvisade motionen nr 168 i första kammaren av herr *Lindhagen* med instämmande beträffande motionens yrkande av herrar *Luterkort, Waller, Asp-lund, Alexis Björkman, Ström* och *Carl E. Eriksson* samt motionen nr 173 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Hällbacken m. fl.

I motionerna hade yrkats, att riksdagen ville anhålla hos regeringen att, på sätt norrlandskommittén och jordkommissionen ansett nödigt, måtte övervägas och för riksdagen framläggas förslag till lagstiftning om förbättring av ofullständiga jordbruk.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar *Linder, Svensson* i Skönsberg och *Olovson* i Västerås, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av förevarande motioner måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t i motionernas syfte; och

2:o) av herr *Lindhagen*, som på anförda skäl hemställt, att riksdagen ville hos regeringen begära övervägande av en lagstiftning och andra åtgärder för förbättring av ofullständiga jordbruk.

Första kammarens protokoll 1925. Nr 39.

Om
förbättring av
ofullständiga
jordbruk.
(Forts.)

Herr **Linder**: Herr talman! Jag har jämte ett par andra ledamöter av utskottet avgivit en reservation vid förevarande betänkande och skall med anledning därav be att få yttra några ord.

Utskottet har i sitt yttrande funnit det obestriddigt, att det i vårt land finnes ett ej ringa antal ofullständiga jordbruk. Åtgärder, som underlätta ett kompletterande på lämpligt sätt av dylika jordbruk, anser utskottet vara väl förtjänta att understödjas. Man måste säga, att utskottet på det hela taget har ställt sig gynnsamt till motionärens förslag. Men så har utskottets tanke kommit att snudda vid att det här skulle kunna öppna sig ett fält, där expropriationsinstitutet skulle komma till användning, och då är det slut med utskottets gynnsamma uppfattning om motionärens förslag. När utskottet säger, att det torde »få förutsättas, att denna lagstiftning avses att byggas å rätt till expropriation, på föranstaltande och bekostnad i första hand av staten, utav för ändamålet nödiga områden från såväl den fastighet, varifrån det ofullständiga jordbruket utbrutits, som och annan angränsande fastighet, allt i huvudsaklig överensstämmelse med det vid jordkommissionens ovan berörda principutlåtande fogade, av herr Lindhagen uppgjorda lagutkastet», måste jag säga, att utskottet har gått alldeles för långt. Utskottet har velat grunda avslaget på att en sådan lagstiftning skulle ske i huvudsaklig överensstämmelse med jordkommissionens och herr Lindhagens förslag. Jag tror icke, att så är förhållandet. Jag tror, att motionärerna med jordkommissionens förslag och det förslag till lag, som är bifogat detsamma, icke avsett någonting annat än att framlägga ett material för frågans belysande. Utskottet hade således icke behövt anse, att jordkommissionens och herr Lindhagens förslag skulle i en kommande lagstiftning bokstavligen följas.

Jag anser, att det med den förestående uppfattning, som i allt fall kommit till uttryck i utskottets uttalande, hade varit befogat vänta sig, att utskottet skulle tillstyrka en skrivelse i motionens syfte. Detta är, vad reservanterna ansett böra vara det riktiga slutet på utskottets övervägande av motionen, och jag vill för min del yrka bifall till den reservation, som avgivits av mig och mina medreservanter.

Herr **Petrén, Bror**: Då herr Linder nu yrkat bifall till sin reservation, i vilken det hemställts om avlåtande av en skrivelse i motionens syfte utan något närmare angivande av skrivelsens innehåll, har jag litet svårt att ingå i bemötande av detta yrkande. I en skrivelse får man väl angiva, vad man syftar till tydligare än genom att hänvisa till motionens syfte.

Jag ber emellertid få nämna, att i motionen påyrkats, att det skulle avlåtas en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att det, på sätt jordkommissionen ansett nödigt, måtte övervägas lagstiftning i ämnet. Detta uttryckssätt har enligt min mening givit utskottet grundad anledning förutsätta, att motionärerna i sitt syfte närmast anknutit till jordkommissionens förslag i ämnet. Det är då att märka, att jordkommissionens förslag avser två olika grupper av ofullständiga jordbruk, nämligen dels sådana, som förutsättas skola kompletteras från de huvudfastigheter, varifrån de sålts, och dels även sådana, som förutsättas skola kompletteras ifrån grannfastigheter under andra förhållanden. Jämväl den senare gruppen går således in under den lagstiftning, som av motionärerna och reservanterna påkallas. Jag tror därför, att det är riktigt, då utskottet sett denna nu väckta fråga i belysning av de av jordkommissionen angivna riktlinjerna. Jag bortser därvid från det av herr Lindhagen utformade lagförslaget och håller mig enbart till majoritetens i jordkommissionen riktlinjer. Om dessa vill jag säga, att kärnan i jordkommissionens förslag, som detta är skisserat, är och måste vara en expropriationslagstiftning. Det gäller således en lagstiftning, i vilken man ger vederbörande inne-

havare av ofullständiga jordbruk rätt att vinna komplettering av arealen genom att vända sig antingen till huvudfastigheten eller en annan grannfastighet av viss större omfattning med påfordran att av denna få sig tillagt visst område. Det är tydligt, att man, som utskottet säger, här är inne på en lagstiftning av mycket vittgående innebörd. Uppenbart är, att det här ofta måste bli mycket svårbedömbara förhållanden, och mycket skiftande subjektiva meningar göra sig gällande om huru mycket ett jordbruk på sådant sätt skall kunna tilltvinga sig från ett annat. Man får också komma ihåg, att en huvudfastighet många gånger kan hava övergått till ny ägare, som köpt fastigheten utan en tanke på att kanske för länge sedan fastigheten med ofullständig areal avsöndrats från densamma. Vad åter angår expropriation av kompletterande arealer från grannfastigheter under andra förhållanden skulle enligt det lagförslag, som av jordkommissionen framlagts, möjlighet finnas för intilliggande fastigheter till en större fastighet att från denna tvångsvis erhålla så mycket jord, att dennas areal därigenom kunde minskas ända till 75 hektar åkerjord. Det är tydligt, att man måste finna utsikten till dylika lagstiftningsåtgärder ganska skrämmande.

Vid ärendets behandling inom utskottet hava vi emellertid kommit till den uppfattningen, att det å en punkt finnes bärande skäl för de krav, som i motionerna framställts, och det gäller de fastigheter, som tillkommit i Norrland, innan den norrländska ägostyckningslagen hunnit genomföras. De jordbruk, som där utlagts med alltför små skogsarealer just med tanke på en emotsedd dylik lagstiftning, befinna sig i det läge, att det beträffande dem kan vara skäl att överväga åtgärder som kunna befinnas erforderliga för vinnande av rättelse i berörda förhållande. Jag ber att få hänvisa till länsstyrelsens i Norrbottens län på sidan 10 i utskottsbetänkandet återgivna omdöme, att det är synnerligen önskvärt att få bestämmelser för kompletterande av dessa av mig berörda jordbruk. För egen del har jag anledning tro, att man skall kunna vinna, vad man härutinnan önskar, på annan väg än genom lagstiftning, och i utskottsutlåtandet har ock gjorts en antydan härom.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Det är första gången denna fråga på allvar kommer före i riksdagen, och det är icke annat att vänta än att den som alla sådana frågor första gången faller, men den kommer i alla fall på grund av ovevkliga öden att falla framåt.

Jag kan inskränka mig till en erinran om allenast den sak, som är alldeles påtagligt aktuell och omöjlig att avvisa. Jag tänker då på de norrländska ägostyckningarna före den nuvarande norrländska ägostyckningslagens tillkomst, varvid en hel mängd gamla bondejordbruk blevo utbrutna på ett ytterst otillfredsställande sätt. Även efter nämnda lagstiftning har vid tillämpningen dess anda och mening fått ofta sitta emellan. Det är ju då klart, att ifall man verkligen vill göra ett jordbruk där uppe någorlunda fullödigt, så måste dessa utbrytningar fulländas. Man har den allra utomordentligaste rättighet att påfordra detta, då all den skog, som tillföll hemmanet, skänktes av kronan just för att upprätthålla ett fullödigt jordbruk i dessa trakter. Där gäller det således endast ett uppfyllande av kronans avsikter vid den skogsdonation, som gjordes till hemmanet.

Nu har utskottet sagt, att även detta måste ske på frivillighetens väg utan stöd av någon expropriationslag. Jag har i det följande lagutskottsbetänkandet närmare inlåtit mig på denna lagutskottets nuvarande ståndpunkt, att man skall försöka lösa en skarp ekonomisk intressekonflikt genom jordägarnas gottfinnande och med hjälp av en maktlös statsmakt. Detta är i alla tider ett ödeligt problem. Skall det bli någon slags rimlig uppgörelse över hela

*Om
förbättring av
ofullständiga
jordbruk.
(Forts.)*

Om
förbättring av
ofullständiga
jordbruk.
(Forts.)

linjen, så måste man gent emot jordägarens makt över sin jord, som verkligen är stor och har en vittomfattande innebörd, också giva staten en makt att träffa en rimlig överenskommelse. Om staten har en makt bakom sina ord, måste denna överenskommelse också bliva rimlig, ty staten företräder icke ett enskilt intresse, utan ett filantropiskt intresse och måste således antagas kunna i ett sådant intresse utnyttja den makt, som genom en expropriationslag tillägges statsmakten, så att det blir någon jämspelthet vid förhandlingarna mellan jordägarna och staten.

I det följande utlåtandet har utskottet dock föreslagit en skrivelse med begäran om en utredning angående frilösning, men här har utskottet icke ens velat ha någon »utredning». Så vitt jag förstår har utskottet sagt, att vi skola vänta på att de där små brukarna, de där torparna där uppe, som äro helt och hållet beroende av bolagen, skola gå in till dessa och begära, med två tomma händer för resten, att få köpa skog och odlingsmark, och först i den mån en sådan folkrörelse spontant utvecklar sig och det visar sig, att man icke kommer någon vart på den vägen, säger utskottet, skola vi börja tänka på denna sak. Jag undrar, om utskottet självt menar, vad det säger. Utskottet borde väl förstå så pass mycket av de enklaste sakförhållanden, som att en sådan frivillighet icke kommer att taga mandom på något som helst sätt. Utskottet slutar sedan med orden: »Att härom nu på grundval av förevarande motioner göra en särskild framställning till Kungl. Maj:t finner emellertid utskottet ej vara av förhållandena påkallat.» Det är en ofantligt hopplös, dunkel och bekväm negation, med vilken man söker komma ifrån en sak, som i alla fall alltid kommer att pocka på sin lösning.

Nu medger jag i likhet med herr Petré, att det har sina sidor att begära ett beslut av riksdagen om en skrivelse »i motionernas syfte», såsom vissa reserveranter föreslagit, och det yrkandet har jag inte varit med om. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till min reservation, vari hemställes, att riksdagen ville hos regeringen begära övervägande av en lagstiftning och andra åtgärder för förbättring av ofullständiga jordbruk. Det är, så vitt jag förstår, inte annat än en rimlig begäran.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o) att den av herr Linder m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen skulle godkännas; samt 3:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i herr Lindhagens vid utlåtandet anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det under 3:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lindhagen vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om
förbättring
ofullständig
jordbruk.
(Forts.)

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om frilösning av arrendejordbruk m. m.

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehäft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 166 och 167 i första kammaren av herr *Lindhagen* med instämmande beträffande yrkandena i motionerna av herrar *Luterkort*, *Wallis*, *Asplund*, *Alexis Björkman*, *Ström* och *Carl E. Eriksson* samt nr 171 och 172 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Hällbacken m. fl.

I motionerna I: 166 och II: 171 hade hemställts, att riksdagen ville, i anslutning till norrlandskommitténs avsikter samt jordkommissionens framställningar, hos regeringen begära övervägande och förslag till en lagstiftning om frilösning av arrendejordbruk.

I motionerna I: 167 och II: 172 hade hemställts, att riksdagen ville anhålla hos regeringen, att den med anledning av riksdagens skrivelse 1912 tillsätta åbokommitténs betänkande måtte tagas under övervägande och för riksdagen framläggas det förslag, vartill detta betänkande borde till förmån för de av det samma berörda åborna föranleda.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen med anledning av förevarande motioner I: 166 och 167 samt II: 171 och 172 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om övervägande från regeringens sida av åtgärder, som vore ägnade att främja frilösning av arrendejordbruk i större utsträckning än för närvarande skedde, därvid jämväl borde komma under prövning behovet av en särskild lagstiftning för frilösning av arrendejordbruk, tillhöriga bolag och enskilda spekulanter, ävensom om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill dessa överväganden kunde föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av greve *Spens* samt herrar *Martin Svensson*, *Wallerius* och *Anderson* i Storegården, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner I: 166 och 167 samt II: 171 och 172 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) av herr *Linder*, utan angiven mening; och

3) av herr *Lindhagen*, som på anförda skäl hemställt, att riksdagen med anledning av förevarande motioner ville hos regeringen begära övervägande av en lagstiftning och andra åtgärder för främjande av frilösning av arrendejordbruk, tillhöriga bolag, ekonomiska föreningar, enskilda spekulanter och större godsägare.

Greve **Spens**: Herr greve och talman! I enlighet med den reservation, som jag och några andra ledamöter i andra lagutskottet anfört emot utskottets skrivelseförslag, anhåller jag nu att få yrka avslag på såväl detta skrivelseförslag som på motionerna i ärendet. Motionerna äro väckta i denna kammare av herr

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

Lindhagen med instämmande av herr Luterkort m. fl. och i andra kammaren av herrar Pettersson i Hällbacken, Fabian Månsson m. fl. I motionerna hemställes, dels »att riksdagen ville, i anslutning till norrlandskommitténs avsikter samt jordkommissionens framställningar, hos regeringen begära övervägande och förslag till en lagstiftning om frilösning av arrendejordbruk», och dels, att riksdagen ville anhålla hos regeringen, att den s. k. åbokommitténs betänkande måtte tagas under övervägande och att för riksdagen måtte framläggas ett på samma kommittébetänkande grundat förslag.

Dessa motioner gå ut på detsamma som de tidigare väckta motioner, vilka hava varit före flera gånger i riksdagen om tvångsavlösning av arrende, ehuru »tvångsavlösningen» nu fått en vackrare benämning, nämligen »frilösning». Det är emellertid även nu fråga om tvångsavlösning genom expropriation. Meningen är, att det skall tillsättas avlösningsnämnder, som skola besluta om expropriationen i alla dess olika delar. Vidare är det meningen, att staten skall uppträda som målsman för arrendatorn och vidtaga alla erforderliga åtgärder för avlösningens utförande, förskottera utgifterna och överlämna det slutliga jordbruket klappat och klart till arrendatorn, vilken sedan i sin ordning skall ersätta kostnaderna till staten genom att övertaga dem i form av ett amorteringslån med långa betalningsterminer och minsta möjliga ränta.

Frågan om tvångsavlösning av arrende har, som jag nämnde, flera gånger varit före här i riksdagen, men första kammaren har alltid avslagit densamma. Sista gången frågan var före var vid förra riksdagen. Det förelåg även då en motion av herr Lindhagen, men kammaren avslög den då i enlighet med lagutskottets yrkande. Sålunda var hela lagutskottet då på en annan linje än nu. Lagutskottets förslag antogs i fjol av båda kamrarna, och av de skäl, som då anfördes för riksdagens beslut, var ett, att det vitsordats, att utbud om försäljningar av torp och arrendegårdar i stor utsträckning skett från såväl bolag som enskilda jordägare. Vidare ansåg man, att man borde avvakta verkningarna av den av riksdagen begärda, under utarbetande varande arrendelagstiftningen, emedan dessa kunna väntas befrämja de syften, som med tvångslösningen voro avsedda. Slutligen erinrade utskottet förra året om att så gott som samtliga myndigheter, vilka yttrat sig över jordkommissionens förslag om tvångsavlösning av arrendejordbruk, avstyrkt detta. Det framhölls, att en sådan lagstiftning skulle skapa stor osäkerhet och olust hos jordägarna, vilket särskilt under nu rådande tryckta konjunkturet vore ägnat att medföra skada för jordbruksnäringsen. Det är att märka, att motionerna äro grundade på jordkommissionens förslag.

Emot utskottets förslag förra året hade herr Lindhagen och fem andra socialdemokratiska ledamöter av utskottet anført reservation och hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande av förslag till lag av avlösning av arrendejordbruk. Som sagt avslögs emellertid detta reservanternas yrkande.

Nu föreligger icke några ändrade förhållanden sedan förra året. Utskottet har visserligen i samband med frågan om frilösning av arrendejordbruk upptagit yrkandet om åtgärder i anledning av åbokommitténs betänkande, men denna sistnämnda fråga ligger nu, sedan alla yttranden över åbokommitténs förslag inkommit till Kungl. Maj:t, under Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet har icke heller anført åbokommitténs förslag såsom anledning till att utskottet nu frångått sin ställning förra året. Utskottet har emellertid — under anförande endast av att utskottet anser en närmare undersökning från statsmakternas sida av frågan vara av förhållandena påkallad — hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om övervägande från regeringens sida av åtgärder, som vore ägnade att främja frilösning av arrendejordbruk i större utsträckning än för närvarande skedde, därvid jämväl borde komma under prövning be-

hovet av en särskild lagstiftning för frilösning av arrendejordbruk, tillhöriga bolag och enskilda spekulanter. Utskottet har sålunda inskränkt skrivelseförslaget, när det gäller frilösning, att avse endast bolag och enskilda spekulanter, men herr Lindhagen har i reservation även yrkat, att skrivelsen skulle omfatta större godsägare. Utskottets skrivelseförslag är ju visserligen ganska vagt. Men jag skall nu, liksom jag en gång förut i år har gjort, då utskottet föreslagit en sådan vag skrivelse, be att få framhålla, att även de vaga och till utseendet ganska beskedliga skrivelserna kunna vara ganska farliga, ty erfarenheten har visat, att det flera gånger har hänt, att riksdagens skrivelser effekterats så av regeringarna, att det framkommit förslag, som varit grundade på dem, men som gått vida längre än åtminstone en stor del av dem, som varit med om skrivelserna, tänkt sig.

Då nu inga nya skäl framkommit, sedan riksdagen förra året avslagit fullkomligt enahanda motioner, anser jag, att riksdagen bör vidhålla sitt avslagsbeslut, och jag hemställer därför, herr greve och talman, om avslag å såväl utskottets som motionärernas förslag.

Herr Linder: Jag är i det stora hela tillfredsställd med utskottets utlåtande. Då jag likväl avgivit en reservation, har det skett allenast därför, att jag önskat, att utskottet något utförligare, än som skett, hade betonat betydelsen av expropriationsinstitutet på detta område. Jag anser för min del, att om man vill komma någon vart i fråga om frilösning av arrendejordbruk, är det alldeles nödvändigt, att expropriationsinstitutet kommer till användning. liksom jag förut här i kammaren betonat nödvändigheten av detta institut, när det gäller skapande av nya jordbruk. Detta är, vad jag avsett med min reservation.

Herr von Stockenström: Herr greve och talman! Det torde vara ganska onödigt att här upptaga till behandling frågan, huruvida man föredrager en självägande bondeklass eller en stor arrendatorsklass. Jag tror, att de allra flesta äro övertygade om den fulla äganderättens många företräden, samtidigt som man erkänner, att även ett arrendesystem under lämpliga former kan uppvisa och erbjuda vissa fördelar såsom givande tillfälle för personer med ringare ekonomiska tillgångar att bedriva jordbruk och såsom en övergångsform fram emot förvärvandet av eget jordbruk.

Av Sveriges odlade jord brukas nu ungefär $\frac{1}{4}$ av arrendatorer, med variationer i de olika länen från under 10 procent och upp till över 40 procent av den odlade jorden. Uppvisar också vårt land en relativt gynnsam siffra i jämförelse med flera andra länder beträffande antalet självägare och arrendatorer, tror jag ändå, att man får medge, att ett överförande i viss utsträckning av arrendatorer till självägare skulle beteckna en önskvärd social utveckling och samtidigt också kunna hava med sig gynnsamma jordbruksekonomiska verkningar.

Utskottet föreslår nu en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari anhålles om övervägande av åtgärder, ägnade att ytterligare främja frilösning av arrendejordbruk. Det är härvid egentligen i tre avseenden, som utskottet syftar på vissa åtgärder. För det första avses en förbättrad jorddelningslagstiftning, varigenom utstyckning av jordbruk skulle förbilligas och förenklas; för det andra avses en förenkling av relaxeringsförfarandet beträffande inteckningar, och för det tredje avses själva friköpningens finansierande. Jag skall icke gå in på de två förstnämnda punkterna utan vill endast inskränka mig till att påpeka, att kostnaderna för relaxering och lantmåteriförrättning mycket ofta uppgå till så stora belopp, att de utgöra absoluta hinder för styckning och friköpning. Och jag tror, att ett förenklande och förbilligande härvidlag skulle medföra en stark stimulans i fråga om sådana försäljningar.

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

Den tredje och säkerligen också viktigaste punkten gäller som sagt finansierandet av friköpningen. Det är nämligen uppenbart, att egnahemsrörelsen härvidlag icke räcker till. Det är sant, att egnahemslån, som ju i främsta rummet äro avsedda för bildande av nya jordbruk, även få utlämnas för friköp av arrendegårdar. Och om vi se på siffrorna rörande antalet utlämnade egnahemslån under åren 1905—1923, finna vi, att under denna tid beviljades något över 22,000 egnahemslån, därav omkring 7,400 för obebyggda och omkring 14,700 för bebyggda jordbrukslägenheter. Det har alltså utlämnats ungefär dubbelt så många egnahemslån för bebyggda som för obebyggda lägenheter. Av dessa lån till bebyggda lägenheter avser givetvis en mycket stor del just friköp av arrendegårdar. Så är åtminstone förhållandet i mitt hemlän, och jag tror, att detsamma gäller även övriga delar av landet.

Man erkänner numera ganska allmänt, att felet med egnahemsrörelsen, sådan den tidigare bedrevs, var, att egnahemslånen voro för små, så att låntagarna icke blevo vad man verkligen menar med besuttna; de kunde icke helt eller övervägande försörja sig på sina lantbruk. Nu är visserligen värdemaximum för bebyggda jordbruk, för vars förvärvande lån kunna erhållas, höjt till 12,000 kronor, och riksdagen har i år skrivit till Kungl. Maj:t och begärt bestämmelser om rätt att i särskilda fall kunna gå ännu högre. Tills vidare utgör dock denna maximigräns, 12,000 kronor, en spärr, som helt och hållet utesluter egnahemslåns beviljande för ett mycket stort antal arrendegårdar, och just gårdar av den storlek, att deras innehavare skulle bli vad vi mena med verkligt besuttna bönder. Nu kan man tänka sig olika vägar att ordna denna sak: antingen så, att maximigränsen höjes, i sammanhang varmed betydligt ökade anslag till egnahemslån nog finge utgå, då en ny stor kategori av jordbruk skulle föras in härunder; eller också kan man tänka sig en särskild lånefond för denna friköpning. I Finland har man gjort så, att man har utfärdat statsobligationer, som gå i likvid vid försäljningarna. Detta är en väg, som är framkomlig, och kanske även andra möjligheter kunna övervägas.

Utskottet har i motiveringen anført, att ett dylikt överförande av arrendejordbruk i brukarnas ägo ej utan att ett viktigt samhällsintresse fordrar det bör äga rum annat än på frivillighetens väg. Man anser alltså, att frivillighetens väg är den normala och den som i främsta rummet och huvudsakligen bör beträdas. Det säges emellertid i klämman, att jämväl en prövning bör ske av behovet av en särskild lagstiftning för frilösning av arrendejordbruk, tillhöriga bolag och enskilda spekulanter. Jag kan förstå, att det är detta uttalande, som har syntts greve Spens och hans medreservanter alltför vådligt och äventyrligt. Att utskottet gjort detta uttalande, bottnar främst i att man ansett det särskilt önskvärt, att en utveckling, som skett i en ganska sen tid, under de sista årtiondena av förra århundradet, måtte i möjligaste mån vridas tillbaka. Jag syftar på trävarubolagens stora förvärv av jordbruk i Norrland och Dalarna. Enligt norrlandskommitténs beräkning hade till år 1900 jordbruksfastigheter i Norrland och Dalarna till en areal, som motsvarade mer än $\frac{1}{3}$ av den i enskild ägo varande jorden, övergått från bondehand i bolags ägo, och antalet bönder, som på detta sätt upphört att vara självägande, utgjorde enligt kommitténs utredning icke mindre än 12,000. En återgång har ju på de senare årtiondena skett i rätt avsevärd omfattning. Sålunda framhålla de särskilt utsedda sakkunniga för granskning av norrlandslagstiftningens verkningar, herrar Wihlborg och Nilsson, att under åren 1909—1917 hade 3,051 fastigheter med en sammanlagd areal av över 70,000 hektar återigen försålts av bolagen och alltså övergått i självägande bönders händer. Och denna utveckling fortgår alltjämt; jag kan i det hänseendet hänvisa till ett uttalande, som för några dagar sedan i samband med behandlingen av frågan om expropriation av jord fälldes i denna kammare av ordföranden i Västerbottens

läns egnahemsnämnd, herr Gabrielsson, som vitsordade, att i hans län ha bolagen i stor utsträckning försålt arrendegårdar, för vilka egnahemslån därvid beviljats. Jag får också lov att i förbigående nämna skogsägarförbundets erbjudande, vilket omfattar 2,799 bebyggda lägenheter. Såvitt jag kunnat finna, tyda ganska många tecken på, att bolagen numera icke alls äro obenägna, utan tvärtom ganska angelägna, att sälja arrendejordbruk. Från vissa håll har emellertid denna benägenhet blivit betvivlad eller misstänkts icke vara allvarligt menad. Vad utskottet här närmast syftat på är ingalunda att framhålla såsom någonting önskvärt att få till stånd en tvångslagstiftning, utan man har endast velat, att från det allmännas sida skulle klargöras, hur det verkligen förhåller sig med denna sak, så att man skulle få veta, i vad mån försäljningar redan skett eller inom den närmaste tiden kunna väntas komma att ske. Att man velat få behovet av en viss åtgärd prövad, innebär ingalunda, såsom greve Spens nog i viss mån antydde, att man därmed erkänner nödvändigheten av denna åtgärd.

Herr Lindhagen har både i sin motion och i sin reservation givit uttryck för sin djupa misstro överhuvud taget mot att försäljningar ske på frivillighetens väg. Det kunde vara ganska lockande att gå in på en närmare kritik av de åtta punkter, i vilka herr Lindhagen har sammanfattat dessa sina betänkligheter, men jag vill icke nu upptaga kammarens tid härmed, och jag har för övrigt så mycket mindre anledning att göra det, som jag icke tror, att herr Lindhagens partivänner i allmänhet, åtminstone icke i andra lagutskottet, gripas av denna fullkomliga ångest vid tanken på att försäljningar kunna komma att ske på frivillighetens väg. Jag vill inskränka mig till att betona, att då frivilliga försäljningar ske med stöd av staten, genom statslån o. s. v., så ligger det givetvis i statens hand att genom de lånebeviljande myndigheterna tillse, att försäljningarna också ske på ett förnuftigt sätt och att även köparnas intressen och rätt bevakas och bli vederbörligen tillgodosedda.

Riksdagen har tidigare i år avvisat tanken på expropriation av jord för bildande av nya jordbruk, och jag tror, att riksdagens majoritet även på det område det här gäller icke vill gå in för en tvångslagstiftning, därest andra vägar visa sig möjliga och framkomliga. Då det emellertid här gäller att i vidare utsträckning än som hittills skett söka främja en utveckling, som både socialt och jordbruksekonomiskt sett kan anses vara önskelig och fördelaktig, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve Spens: Den föregående ärade talaren anförde till en början, såsom skäl för utskottets skrivelseförslag, att kostnaderna för relaxering av in-teckningar vore så stora, att förslag till åtgärder i sådant hänseende behövde tagas under övervägande. Det är emellertid en känd sak, att Kungl. Maj:t på grund av en riksdagsskrivelse redan låtit utarbета ett förslag i detta avseende. Det var meningen, att detta skulle framläggas för årets riksdag; det har emellertid icke medhunnits, men kungl proposition i ämnet lär vara att säkert förvänta till nästa riksdag. Sålunda behövs icke av denna anledning nu någon skrivelse till Kungl. Maj:t.

Vidare yttrade den föregående talaren, att det vore angeläget att få bestämmelser om finansiering av friköp av lägenheter. Om man emellertid skulle finansiera sådana köp i den utsträckning, som motionärerna föreslagit, torde det statsfinansiella läget omöjliggöra detta. Det är ju dock så, att vissa arrendatorer kunna få egnahemslån för att friköpa sina jordbruk. Om nu dessa egnahemslån äro för små eller om det anses nödvändigt att hava ändrade bestämmelser i detta hänseende, bör man framställa särskilt förslag därom, men icke nu avlåta en skrivelse med anledning av dessa motioner.

Den föregående talaren antydde jämväl att det möjligen behövdes en särskild

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

lånefond för detta ändamål. Ja, det kan ju hända, men även detta är ju en ganska vidlyftig ekonomisk fråga. Och vad skall för övrigt en sådan åtgärd tjäna till, när det visar sig, att man för närvarande på frivillighetens väg vinner så mycket i detta hänseende? Däröfver vittnar ju bland annat det erbjudande, som för ett år sedan gavs av skogsägarförbundet och som visade, att de norrländska trävarubolagen äro villiga att sälja just arrendejordbruk i mycket stor utsträckning.

Samme talare yttrade tillika, att man med beslutet om avlåtande av en skrivelse icke närmast syftade till att en lagstiftning om frilösning nödvändigtvis skulle komma till stånd, utan man ville endast, att en prövning av behovet av en sådan lagstiftning skulle äga rum. Men utskottet har i alla fall i sitt skrivelseförslag begärt framläggande av förslag i ämnet, och då är det väl alldeles givet, att detta förslag jämväl skulle omfatta resultatet av prövningen, således också ett förslag till lagstiftning.

Jag anser, att kammaren på de vägande skäl, som riksdagen förra året anförde och vilka icke blivit av den föregående talaren vederlagda, bör vidhålla sitt avslagsbeslut från förra året.

Herr Petrén, Bror: Jag skall be att få säga några ord med anledning av den debatt, som i denna fråga förts och skall därvid försöka att fatta mig mycket kort.

Jag ber då till en början få konstatera, att utskottet står på samma principiella grund i denna fråga som i fjol. Greve Spens och jag möttes då och mötas alltjämt i den uppfattningen, att det i stort sett är en synnerligen önskvärd utveckling, i den mån de självägande jordbrukarnas antal kunna komma att ökas genom att förutvarande arrendatorer bliva i tillfälle att inköpa sina arrendegårdar. Detta är kärnpunkten i utskottets uppfattning, och i den delen äro greve Spens och jag liksom i fjol alltjämt av samma mening.

Vad som i år i utskottets utlåtande är nytt, är att det är av så stort socialt intresse, att denna av mig såsom önskelig betecknade utveckling måtte i görligaste mån komma till stånd, att vi uttalat oss för lägligheten av att få bragt under öfvervägande frågan, i vad mån staten må kunna gå in för att underlätta finansieringen av de köp, genom vilka denna utveckling skall kunna ske. Var och en, som läser utskottsutlåtandet, skall utan den ringaste tvekan finna, att då man här anhåller om åtgärder från regeringens sida, ägnade att främja frilösning av arrendejordbruk i större utsträckning än som nu sker, så tager detta sikte på frågan, vilka utvägar från det allmännas sida kunna anvisas för att lättare finansiera köpen för arrendatorerna. Detta är, såsom av utskottsutlåtandet tydligt framgår, vad som närmast avses med utskottets hemställan.

Härtill har emellertid fogats ett uttalande, vilket har avseende å de särskilda förhållanden, som i nu förevarande hänseende råda beträffande bolagens å arrenden upplåtna gårdar i Norrland. Jag skall i den delen be att få citera ett par punkter ur ett utlåtande av lantbruksstyrelsen, som härutinnan yttrar följande (sid 12 i utskottets utlåtande): »Erfarenheten, ej minst från senare tid, har givit vid handen, att här en del missförhållanden torde förefinnas, vilkas botande måhända kräver statens mellankomst. Om också även härvidlag mycket torde vara att vinna genom lämplig ändring av gällande arrendelag, så håller lantbruksstyrelsen — utan att nu vilja taga slutgiltig ställning till denna fråga — dock före, att en närmare förutsättningslös utredning av denna fråga kan komma att giva vid handen, att det allmännas ej mindre än ifrågavarande arrendatorsklass väl kräver, att staten på ett eller annat sätt medverkar till sådana arrendejordbruks frigörande.» Förhållandena beträffande bolagens arrendegårdar i Norrland äro ju sådana, att det där gäller icke som i andra fall att friköpa jord, som av gammalt varit arrendeupplåten, utan att åter-

ställa det förhållande, som förefanns, innan trävarubolagens markförvärv för några årtionden sedan skedde, alltså enbart ett återställande av dessa cirka 12,000 förutvarande bönder till att åter bliva självägande. Omständigheterna därvidlag äro sådana, att det i allt vidare kretsar med åren vunnits insikt om gagnet ur social synpunkt, att en sådan frilösning där kommer till stånd; om så skulle erfordras, även med tillhjälp av statliga åtgärder. Nu är det min tro, att det icke i denna del skall behövas några tvångsåtgärder från statens sida. Jag tror för min del, att även efter bolagens uppfattning i denna del numera deras intressen i stort sett sammanfalla med arrendatorernas önskan att få friköpa sina gårdar. I vissa av de norrländska länen pågår för närvarande en mycket omfattande försäljning av bolagsgårdar åt respektive arrendatorer. Men jag tror, att det är angeläget att i denna del säga ifrån, att, om en frilösning i stort sett av bolagens arrendegårdar skulle visa sig stöta på hinder, utan tillhjälp av statliga åtgärder, statsmakterna böra vara betänkta på att genom tillitande av dylika åtgärder underlätta den i förevarande hänseende önskliga utvecklingen. Detta är uttalat i utskottsutlåtandet, och jag rädes för min del icke för att stå för detta uttalande.

På grund av vad herr Lindhagen i det närmast föregående ärendet yttrade, och då jag hörde, att han nyss begärde ordet i nu förevarande ärende, vill jag med hänsyn till hans uttalande om att det gentemot bolagen är omöjligt att komma fram till friköp av arrendegårdar på frivillighetens väg, erinra, att i utlåtanden från andra lagutskottet har i år i flera ärenden gjorts uttalanden, avseende markförvärv från bolagen. Det ena gällde frågan om utsträckt kolonisation inom riket, därvid man uttryckligen sade ifrån, att den jord uppe i Norrland, som mest lämpade sig för nya jordbruk och nybyggen, låg icke på kronans mark utan framför allt å bolagens, och det har jämväl av riksdagen beslutats avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att få denna fråga närmare undersökt. Denna skrivelse måste i första hand föranleda till att Kungl. Maj:t genom auktoritativa organ kommer i förbindelse med bolagen för att utröna, vilken villighet det från deras sida kan räknas med till markupplåtelse i kolonisationssyfte.

Här i nu förevarande ärende gäller det också att få på liknande sätt uttrönt, i vad mån bolagen äro villiga att medverka till försäljning av arrendegårdar på frivillig väg åt vederbörande arrendatorer, då ej särskilda skäl med hänsyn till gårdarnas belägenhet m. m. kunna från bolagens sida tala emot deras frilösning. Även här måste staten med auktoritativa organ komma i kontakt med bolagen för att få klarhet huru långt man härutinnan kommer på frivillighetens väg.

Det tredje av de ifrågavarande utlåtandena rör frågan om de ofullständiga jordbruken, och detta ha vi förut i dag redan behandlat.

Jag tror icke, att man, såsom herr Lindhagen gör gällande, från utskottets sida avser, att undersökningar om bolagens villighet att medverka till frivilliga markförsäljningar skulle ankomma å de enskilda arrendatorerna, utan syftet är från utskottets sida, att Kungl. Maj:t får genom sina organ själv taga fasta på och försöka komma i kontakt med bolagen för att såmedelst få en grundval vid det fortsatta bedömandet av frågan om behövliga statliga åtgärder för det ifrågavarande ändamålet.

Jag har velat säga detta med anledning av herr Lindhagens anförande i det föregående ärendet, då jag icke ville besvara kammaren med att i den frågan ånyo begära ordet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Greve Spens: Utskottets ärade ordförande sade, att han och jag skulle stå på samma linje med avseende på önskvärdheten av arrendenas övergång till

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

självägande jordbruk. Det förefinnes emellertid nog den skillnaden oss emellan, att jag anser, att en sådan övergång lämpligen bör ske endast då arrendatorn är lämplig att såsom jordägare driva ett jordbruk så, att detta bär sig och dessutom endast i sådana fall, att arrendet icke är alldeles nödvändigt för jordägaren på grund av de arbetsprestationer och dylikt, som äro därmed förbundna. Så är det ju i allmänhet med torpen, som även räknas till arrenden i detta ärende.

Jag har också den åsikten, såsom jag förut framhållit, att detta bör ske på frivillighetens väg, och jag vidhåller, att så fort man söker att på konstlad väg uppamma en sådan övergång, är det en farlig väg, ty ofta har, såsom jag antytt, arrendatorn det bättre ställt såsom arrendator än han skulle få såsom jordägare. Arrendatorn har ofta haft ett ekonomiskt stöd hos jordägaren. Arrendatorns ekonomi blir lätt sämre såsom jordägare, då han får en jordägares skyldigheter, vilka han icke haft såsom arrendator, och dessutom kanske får skuldsätta sig för att betala löseskillingen för marken.

Vidare har utskottets ärade ordförande återopat lantbruksstyrelsens uttalande. Det är emellertid att märka, att detta lantbruksstyrelsens yttrande avgavs redan för ett och ett halvt år sedan och finnes intaget i utskottets avstyrkande utlåtande förra året. Då utskottets ärade ordförande i fjol avstyrkte detta förslag, kunde han ha gjort det nu också, oaktat lantbruksstyrelsens utlåtande.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Luterkort: Utskottets ärade ordförande återopade till sitt stöd för utskottets principiella ståndpunkt ett yttrande, som avgivits av lantbruksstyrelsen. Då jag genomläste detta utlåtande, fäste jag mig vid, att lantbruksstyrelsen icke gjort sådan skillnad emellan bolag och större enskilda jordägare, som utskottets ärade ordförande. Styrelsen säger, att genom en lämplig ändring i arrendelagen lära skäligen krav i fråga om förbättringar i förhållandet mellan arrendatorer och jordägare — »kunna bliva tillgodosedda, vadan man ej av detta skäl nödgas tillgripa en avlösningslag». »Men», tillägger styrelsen, »särskilt gäller detta i fråga om arrende av jord, som tillhör annan än bolag eller förening för ekonomisk verksamhet.» För min del anser jag, att det varit bättre, att utskottet i fråga om de objekt, som den ifrågasatta utredningen skulle avse, icke gjort denna begränsning, som utskottet föreslagit. Detta skulle ha gjort det lättare för mig att godtaga den skrivelse, som utskottet föreslagit. Jag kommer i alla fall att giva utskottsförslaget min röst, ty det innebär dock ett krav på en allmän utredning, och den kan jag gå med på, särskilt om det tillåtes mig understryka den synpunkt, som jag hörde, att herr Linder uttalade i fråga om nödvändigheten av att ha möjligheten öppen att kunna tillgripa expropriation, där sådan erfordras.

Herr Lindhagen: Jag får medgiva, att den nu ifrågavarande angelägenheten fallit framåt åtskilligt sedan i fjol. Då blev det ett blankt avslag på frågan, och nu föreligger det en begäran om skrivelse, därvid det också vinkas litet med en eventuell lagstiftning för att främja detta ändamål. Allting rör sig således, herr talman, och till och med denna av nutidens riksdagspolitik förrådade sak.

Emellertid vill jag för det första erinra, att motionärerna för sin del förordat en frilösning av arrendejordbruk, tillhöriga bolag, spekulanter och större godsägare eller, såsom i motionärernas förslag, gränsen är satt efter samråd med statistiska centralbyrån, ägare av jordbruk om på samma gång minst 75 hektar inägojord och 125,000 kronors taxeringsvärde. Utskottet har utan ett ord avfört från dagordningen de större godsägarna. Annars skall ju ett ut-

skott avgiva utlåtande över en motion och således bör i detta fall även utskottet säga, varför icke de större godsägarnas arrendatorer också skola få vara med i denna omtanke. Jag har varit i hela landet, mångenstädes, vandrat mycket och sett mycket, och jag har besökt en mängd arrendatorer under både bolag och stora godsägare, men jag har aldrig kunnat finna någon skillnad för dessa två fall emellan arrendatorernas önskan att kunna bli frigjorda, när de passar dem, och svårigheterna för dem kunna bli frigjorda.

Här möter en sådan där parlamentarisk kompromiss i det tysta, förmodar jag, utan någon saklig bakgrund, således ett förnekande av sanningen för 30 silverpenningar. Åtminstone kunde utskottet gjort en liten ansats till ett slags motivering, den må ha blivit hur intetsägande som helst, men det ser i alla fall bättre ut, att man gör något försök. Men utskottet kan ju säga till sitt försvar, att det icke gives något skäl för den ståndpunkt, man intagit, och att det då är bättre att tiga än illa tala. Så har jag också uppfattat utskottets förtegenhet i nu förevarande fall.

Vad angår själva skrivelsen i övrigt, beror det på motiveringen, huru skrivelsen bör förstås. Motiveringen bygger nu, som jag tillät mig framhålla i mitt föregående anförande, på den s. k. frivilligheten.

Herr von Stockenström betonade, att herr Lindhagen hade någon särskild förskräckelse för frivilligheten. Jag tror rätta förhållandet vara, att herr von Stockenström har en utpräglad förskräckelse för expropriationslagar. Jag är icke alls rädd för frivilligheten, icke ens för herr von Stockenströms, men jag förstår och vet, att den ej duger till så synnerligen mycket. Det är tydligen så, att alla medlemmar av utskottets majoritet äro rädda för en expropriationslag. Man invaggar sig därför i förhoppning, att allting skall den förutan gå så bra i lås och leda till ett briljant statsingripande, såsom herr Petrént antydde, varigenom det skall göras upp en mängd härliga frivilliga avtal. Även med så överspända förhoppningar kunna väl herrarna ändå förstå, att det måste finnas fall, då man icke kan vinna allting, som man behöver vinna, på frivillighetens grund. Det är väl inte för ro skull, som alla dessa enquêter gjorts av norrlandskommittén, norrlandsundersökningen och jordkommissionen, av vilka det framgår, att ovilligheten är oerhörd över hela landet. Men det är så, att så snart man hotas med något ingripande från statsmakterna, så rusar man till och erbjuder något, ehuru i regel det minsta oundgängliga. Så är det också här.

Alla, som vilja stå till buds med jord på bästa sätt, de behöva emellertid icke frukta någon expropriationslag. Varför vill man då, att statsmakten, då det gäller att verkligen gå till handling, skall avvisa det verktyg, som den behöver för att kunna över hela landet komma till uppgörelser, som äro de riktiga? Jo, det är därför, att man är rädd just för detta senare. Man känner nog med sig, att det här icke går att få allting på frivillighetens väg och att i så fall en expropriationslag skulle kunna framtvunga tillbörliga uppgörelser. Man vill emellertid icke framtvunga något ifrån jordägarna, ty den heliga, stora jordägarerätten är dock något högre för det politiska livet än människorerätten. Det har varit så länge och kommer kanske fortfarande att länge vara så.

När finnarna skulle taga itu med den här saken, så — det var det första de gjorde — antogo de en expropriationslag. Sedan gick frilösningen flott genom i regel frivilliga avtal. Herr Gabriellson i Teg sade häromdagen, att det var en så himmelvid skillnad mellan Sverige och Finland. Den saken känner han icke till alls, vari den består. Jordägare- och arrendatorsfolket är precis detsamma där som här, med samma hjärtan, samma njurar, och odlingarna äro av ungefärligen samma beskaffenhet. Solen skiner och det regnar på tegarna precis på samma sätt i Sverige som i Finland. Det är icke någon

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

himmelsvid skillnad, herr Gabrielsson i Teg, men, vad som är en himmelsvid skillnad, det är, att där äro politikerna icke så oerhört reaktionära som i detta land, då det gäller att verkligen taga itu med jordfrågorna. Däri ligger den himmelsvida skillnaden.

Jag har tillåtit mig framhålla åtta punkter i motionen, som innehålla anvisningar på vad en uppgörelse måste minst omfatta. Den får icke ske slumpvis, utan den måste ge rättvisa åt alla. Den måste giva tillräckligt med odlad jord och tillräckligt med tillbehör till denna jord i odlingsmark och skog. Priset måste även bli skäligt. I det avsendet undrar jag högeligen, hur man vid en frivillig uppgörelse tänker göra med betalningen för arrendatorernas och deras förfäders odlingar. Det finns ingenting, som arrendatorerna anse vara så orättvist och orättrådigt på alla sätt som det, att de skola, om de vilja frilösa sig, betala för sin egen odling, eller att deras arrenden skola höjas för denna deras egen odlings skull. Det får man jämt höra av dem, men detta kommer säkerligen icke att ingå i den frivillighet, om vilken herr Petré talade. Man måste också taga hänsyn till individens rätt, till att den familj, som bor där och som har sitt lilla hem där och kanske haft det där under generationer, skall hava företrädesrätt till den jorden. Kommer också hänsyn därtill att tagas, eller skola bolagen själva få bestämma, vilken de vilja sälja till? Arrendatorn måste också få välja den tid, som passar honom. Skall man taga hänsyn till detta också vid denna frivilliga uppgörelse? Det uppskov med handling från statsmaktens sida, som frånvaro av en expropriationslag medför, leder bara till, att bolagen och godsägarna få andrum för att till sin fördel åstadkomma socialt otillfredsställande och individuellt orättrådiga överlåtelse o. s. v.

Nu nämnde herr Petré — jag kanske missuppfattade honom, men det föreföll mig som om han menade det — något om att nu borde staten själv sätta sig igång och göra ordentliga överenskommelser, men att herr Lindhagen ville, att arrendatorerna skulle taga initiativet. Då vill jag säga, att detta strider emot alla mina förslag. Tvärtom, i strid mot utskottet och i strid mot herr Petréns mening i utskottet, har jag alltid förfäktat den meningen, att det är staten, som skall hjälpa arrendatorerna och uppträda såsom deras målsman. Nu ha vi i alla fall kanske nått det, att lagutskottets ordförande talar om, att staten skall taga initiativet, bakom vilket således ligger också en organisation. Men alla förslag om en organisation hava avvisats av utskottets majoritet och i all synner av dess ordförande, då frågan därom väckts, och det förslaget har också fallit både i år och i fjol i första kammaren och i år, tror jag, också i andra kammaren. Men, som sagt, man kan ju säga nej till en tid, sedan kommer nödvändigheten, och då får man taga skeden i vackra handen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till min reservation, som innefattar, utom en annan motivering, även de större godsägarna.

Herr Svensson, Martin: Under de senare årtiondena har frågan om egnahemsrörelsen gått ganska raskt framåt på frivillighetens väg, och jag för min del gläder mig åt denna utveckling och skulle önska, att den kunde få fortgå i ökat tempo. Jag har också förhoppning om att så skall ske, och jag delar i så måtto utskottsmajoritetens mening, att jag anser, att det skulle vara önskvärdt om staten ytterligare kunde vidtaga åtgärder för en sådan utveckling, men den uppfattning, som kommit till uttryck i senare delen av utskottets kläm, kan jag icke dela. Där föreslås en skrivelse, som kan innebära, att utredningen kommer att utmynna i, att det framlägges ett förslag om expropriationsförfarande. Jag tror, att man icke skall avlåta riksdagsskrivelser utan mycket starka skäl för dessa. Det är således en skuldförbindelse, som

man skulle avge och som man en gång kan få infria, plus en ganska hög ränta. Jag är herr Linder tacksam för hans deklARATION, vari han tydligt säger ifrån, att han önskar, att man skall peka på ett expropriationsförfarande. Om riksdagen avlåter en sådan skrivelse, så befarar jag, att regeringen också får anledning att under sina överväganden komma därhän. Jag tror, att det är en avsevärd skillnad mellan egendomsförvärv, som ske på frivillighetens väg, där parterna söka komma till samförstånd med varandra, och egendomsförvärv, som ske på expropriationsvägen.

För mig ställer det sig så i detta avseende, att det kommer att för riksdagen bliva ett ofantligt vidlyftigt problem, om man skall ge sig in på ett expropriationsförfarande. Det kommer icke att dröja länge, förrän frågan om själva priset också kommer fram, och då är det icke längre fråga om prisbestämning efter den ekonomiska lagen om tillgång och efterfrågan, utan då beror prisbestämningen på den politiska makten. Jag förmodar, att vi, från de år då vi hade ransonering på födoämnen och riksdagen gick in på prisbestämning för livsförnödenheter, ha åtskilliga lärdomar, som vi kunna draga nytta av, då det gäller expropriationsförfarandet beträffande jord. Det förefaller mig, som om detta skulle vara en bumerang, som skulle komma att verka även på dem, som begära en sådan lagstiftning. Den mark, som ifall marknaden får vara fri, utbjudes och finnes tillgänglig, den kommer då snarare att undanhållas. Här begäres en utredning om vad man skall göra emot bolag och skogsspekulanter, men jag vill säga till dem, som äro jordägare: i dag mig i morgon dig. Detta förfarande kommer att utsträckas mer och mer, och jag tror, att jag känner och tänker med jordägarna, då jag säger, att om någon kommer och begär att frivilligt få köpa, är man villig att underhandla. Men om någon kommer och säger: »Jag frågar icke efter vad du vill, det är riksdagen som bestämmer, om jag får köpa, och det är den, som bestämmer priset!» Hur känns det då för den, som är jordägare?

Det är på grund av dessa skäl, herr talman, som jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Petrén, Bror: Herr talman! Endast ett par ord såsom svar på herr Luterkorts anmärkning emot mig. Herr Luterkort ville göra gällande, att lantbruksstyrelsens utlåtande i den av mig citerade delen var avfattat så, att vad nämnda styrelse där sagt icke skulle gälla speciellt bolag. Jag vill med anledning härav säga, att han förklarligt nog sannolikt icke haft tid att närmare genomläsa betänkandet, ty om han det gjort, skulle han nog icke hava yttrat sig på sätt som skedde. På den sida i betänkandet, varå citatet finnes återgivet, eller sidan 12, står det uttryckligen: »I fråga om arrenden under bolag och föreningar för ekonomisk verksamhet ligger saken dock enligt lantbruksstyrelsens förmenande något annorlunda till», och så följa därefter de punkter, som jag ordagrant citerade.

Vad sedan angår frågan om expropriation, så gjorde herr Linder därutinnan gällande, att för en frilösning av arrendegårdar vore tillitande av nämnda institut en oumbärlig betingelse. Jag står i den delen närmare herr Martin Svenssons ståndpunkt. Jag anser sålunda att erfarenheten skall hava oomtvistligt visat behovet därav för att man skall slå in på expropriationsmetoden. Jag kanske får nämna ett enda exempel ifrån jordkommissionens betänkanden för att påvisa, vart ett expropriationsförfarande kan föra, då man lägger det såsom grund för frilösning av arrendegårdar. Man har tänkt sig, att det till frilösning avsedda markområdet skall på visst sätt värdesättas, men så skall från värderingsbeloppet avdragas vad som representerar den markförbättring, som åstadkommits under arrendatorns besittningstid och hans föregångares besittningstid, i den mån rätt därutinnan kan ledas ifrån dem till den nuva-

*Om
frilösning av
arrendegård-
bruk m. m.
(Forts.)*

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

rande arrendatorn, med påföljd att ifrån den löseskilling för marken, som ju i första hand skall gå till inteckningshavarens förnöjande, skall avdragas detta markförbättringsvärde, som kan komma att lägga hinder i vägen för inteckningarnas täckande. Och då det gäller frilösning å kronans donationsområden har av jordkommissionen föreslagits, att 25 % av värderingsbeloppet skall avdragas, likgiltigt om inteckningsinnehavarna av det återstående värderingsbeloppet få sin fulla betalning eller icke. Det finns så mycket i expropriationsförfarandet, som är ägnat att kunna verka kränkande å tredje mans möjliga rätt, att man sannerligen icke bör staka sig in på den vägen, om det icke finnes verkligt trängande skäl därför.

Nu är utskottsutlåtandet skrivet så, att det påkallar en undersökning av behovet av en särskild lagstiftning, med avseende å de norrländska bolagsarrendatorerna. Detta innebär med andra ord, att man från Kungl. Maj:ts sida skall sätta sig i kontakt med bolagen, vilka ju genom sina sammanslutningar gjort erbjudanden till avsevärda markförsäljningar under den senare tiden, men vilka icke hava några motsvarande sammanslutningar å andra sidan, till vilka de kunna vända sig med sina erbjudanden. Därför skulle ingripande lämpligen ske från Kungl. Maj:ts sida genom auktoritativa organ för att genom förhandlingar söka vinna klarhet om i vad mån jordförsäljningar från bolagens sida äro att påräkna. Samtidigt har man funnit anledning antyda, att det ifrån statsmakternas sida kan bliva fråga om tillitande av andra medel i händelse denna av sociala skäl önskliga frilösning av arrendegårdar i Norrland visar sig ej kunna genomföras på frivillighetens väg.

Greve Lagerbjelke: Av utskottsordförandens första anförande framgick, och det kan man för övrigt väl förstå, att med denna utredning till sist åsyftas, att statsmakterna skulle ställa medel till förfogande för att möjliggöra den här avsedda frilösningen. Man måste dock ställa sig betänksam inför dessa ständiga anspråk, som ställas på statskassan. Det uppkommer anspråk av alla möjliga olika slag för varje riksdag. Vi ha här på denna föredragningslista en fråga, som gäller anspråk på statskassan med anledning av mul- och klöv-sjukepidemien. Den nu förevarande frågan lär närmast avse de stora bolagen, men hos dessa bolag finns det verkligen, såsom förut här under debatten är anmärkt, en önskan att i stor omfattning avsöndra sina arrendegårdar. Den uppfattningen förefinnes nog hos bolagen, att detta ligger i deras eget rena ekonomiska intresse; och det är väl dock den bästa drivfjädern för ett tillmötesgående. Det synes mig således vara alla skäl, som tala för att vi böra avvakta, i vad mån denna frilösning kan ske på frivillighetens väg, innan vi här ytterligare ställa anspråk på statskassan, vilket väl i detta fall skulle ske genom upprättande av en ny lånefond. Icke minst dessa lånefonder svälla ut på ett sätt, som måst te sig synnerligen oroväckande för dem, vilka skola svara för medlens anskaffande.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till greve Spens' reservation.

Herr Trygger: Herr talman! Riksdagen avtog i följande skrivelse i denna riktning. Något nytt har icke inträffat sedan dess, utan snarare, om något inträffat, går det i den riktningen, att en skrivelse skulle vara obehövlig. Nu vill man likväl, att vi skola skriva i år. Jag undrar verkligen, hur man kan hålla uppe riksdagens anseende genom att förfara på det sättet. Vad skall man tro om oss, som det ena året avslå en sak och som, utan nya, starkare skäl för en motsatt uppfattning, andra året gå ifrån detta beslut.

Vad själva saken beträffar, kan jag icke finna annat, än att vad de herrar, som yttrat sig till förmån för det föreliggande skrivelseförslaget, anført, talar för, att det icke behövs någon skrivelse. Jag kan väl icke anse riktigt, vad

herr Petré, utskottets ordförande, gjorde gällande med avseende på bolagen att, trots det att de tyckas vara mycket, mycket villiga — och det tror jag vem som helst kan konstatera — att sälja jord till arrendatorerna, skall man i alla fall nu genom ett riksdagens uttalande säga till dem: ni handla fullkomligt rätt, men om ni skulle låta bli att handla riktigt, så må ni veta, att det finns möjlighet att tvinga eder! Är det anständigt att behandla människor på det sättet? Ätminstone förefaller det mig, att man icke borde gå så till väga, och det förvånar mig verkligen med avseende på all denna lagstiftning och allt detta statsingripande, att kammarens ledamöter, vilka ju till stor del äro praktiska män och hava att syssla med ekonomiska ting i sin privata verksamhet, kunna finna sig i ett sådant tillvägagående, som här förutsättes. Här sitta några herrar, herr Lindhagen främst bland dem, och göra upp, hur samhället skall kunna på bästa sätt skötas. De vilja så att säga lägga en schablon på det hela. Och detta skulle de av eder finna sig i, som hava en stor erfarenhet och vilkas hela tillvaro är beroende på att deras praktiska verksamhet verkligen kan ge något resultat! Det är alltför lätt, då man sitter såsom stats-tjänsteman med sin livränta, höll jag på att säga, jag menar med sin anständiga lön, att experimentera med det stackars samhället hur mycket som helst. Men för alla dem, som på olika privata områden skola förtjäna sitt bröd, är det ganska kusligt med dessa ständiga ingripanden av lagstiftningen. Än är det si och än är det så, och även om man gör så, som dessa herrar önska, så är det ändå icke bra. Det bör, enligt deras mening, i alla fall fastslås genom lagstiftning vad vi böra göra, huru villiga vi än äro att göra det ändå. Det blir en oro, som kommer att straffa oss alla. Herrarna komma till sist att sitta här med en hel bunke lagar och med en massa statsinstitutioner, men ingen lycklig eller givande privat verksamhet kommer slutligen att finnas i detta land — det är min övertygelse. Jag har verkligen sett och följt med förhållandena i andra länder, men såsom det går till här, förekommer det alls icke annorstädes.

Nu vill jag säga i avseende å avlåtandet av ifrågavarande skrivelse, att det påminner mig om en historia från gamla dagar. Det var en gammal präst, som skulle köpa kor och han skrev till domkapitlet en skrivelse i mycket fin kurialstil, ty sådan måste man använda på den tiden, och bad om tjänstledighet för att köpa dessa kor. Under tiden kom någon och bjöd ut kor åt honom, och han köpte dem. Då skrev han utanpå brevet till domkapitlet: »Som köpet redan ägt rum, behöver jag icke någon tjänstledighet.» Men han skickade av brevet i alla fall. Jag tycker, att om riksdagen skickar av denna skrivelse i en sak, där man på frivillighetens väg fått vad man skriver om, borde man väl utanpå skrivelsen meddela, att vi här i riksdagen visserligen avlåta denna skrivelse, men att Kungl. Maj:t icke bör fästa något avseende vid densamma. Då kan regeringen genast låta den gå i papperskorgen och behöver icke ens läsa vad den innehåller.

Jag yrkar avslag på utskottets hemställan.

Herr Luterkort: Herr talman! I anledning av herr Tryggers anförande nu senast ber jag få säga, att bakom utskottets ståndpunkt i denna fråga står ändå det stora flertalet av andra lagutskottets ledamöter, och jag antager, att herr Trygger icke vill fränkänna någon av dessa ledamöter det minimum av förstånd och omdöme, som han talade om såsom nödvändigt i denna sak.

I anledning av herr Petréns replik vill jag nämna, att jag fullständigt läst lantbruksstyrelsens utlåtande och även utskottets utlåtande i denna fråga, och jag vidhåller vad jag sagt på grund av vad jag läst. Men jag vill i anledning av herr Petréns anmärkning något fullständigare angiva innehållet i lant-

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.

(Forts.)

bruksstyrelsens skrivelse. Denna kan i huvudsak uppdelas i två delar, av vilka den första innehåller ett mera principiellt uttalande. Lantbruksstyrelsen utgår från, att »överförandet av ett allt större antal smärre arrendejordbruk till självägande jordbruk måste i regel betraktas såsom en ur samhällelig synpunkt gynnsam och önskvärd utveckling.» Och så utvecklar lantbruksstyrelsen detta vidare och säger:

»En övergång för de ännu tämligen talrika mindre arrendatorerna av olika typer till den självägande jordbrukarklassen är, om den sker på ett lugnt, försiktigt och rationellt sätt och utan åsidosättande av någons berättigade intressen, givetvis ur samhällelig synpunkt önskelig. Särskilt är ju detta förhållandet, då jordbruket i fråga under lång tid, måhända generationer, innehafts på arrende av samma släkt. När så är fallet, synes ju rättsmedvetandet kräva, att den förbättring, som fastigheten undergått och som med säkerhet kan styrkas hava sin grund i arrendatorernas åtgöranden, ej utan vidare kommer ägaren utan arrendatorn till godo efter rimliga grunder.» Och så kommer det yttrande jag citerade: »Genom en lämplig ändring i arrendelagen lära emellertid skäligen krav härutinnan kunna bliva tillgodosedda, vadan man ej av detta skäl nödgas tillgripa en avlösningslag. Särskilt gäller detta i fråga om arrende av jord, som tillhör annan än bolag eller förening för ekonomisk verksamhet.» Styrelsen fortsätter med att utveckla sin principiella ståndpunkt men tillägger i sista stycket: »I fråga om arrenden under bolag och föreningar för ekonomisk verksamhet ligger saken dock enligt lantbruksstyrelsens förmenande *något* annorlunda till. Erfarenheten, ej minst från senare tid.»

Jag tror fortfarande, att man icke kan ur styrelsens uttalande få fram något, som så särdeles starkt understryker skillnaden mellan bolag och enskilda större jordägare.

Herr **Rooth**: Så vitt jag förstår, har utskottets ärade ordförande självt genom sitt senaste anförande undanryckt det viktigaste stödet för utskottets hemställan, och jag ber, herr greve och talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan samt bifall till den av greve Spens med flera avgivna reservationen.

Herr **von Stockenström**: Jag vill i anledning av herr Lindhagens uttalande om, huru en expropriationslag skulle verka, blott erinra om, hurudant läget var i Finland, när expropriationslagen i detta land tillkom. Antalet arrendatorer utgjorde där 55 % av alla brukare av jord, medan endast 45 % voro självägande — dessa siffror äro hämtade ur jordkommissionens utlåtande — medan vi här i Sverige, såsom jag i mitt föregående anförande nämnde, hava omkring 75 % självägande mot 25 % arrendatorer. Jag vet icke, huru det sedan gått i Finland och om man där kommit så långt, att man nått de siffror vi ha här i Sverige.

Vidare vill jag med anledning av greve Lagerbjelkes anförande endast säga, att vi, som här understött utskottets förslaget, äro fullt ense med greve Lagerbjelke om, att man icke bör ställa allt för stora krav på statskassan. Om det emellertid skulle upprättas någon särskild lånefond eller man på annat sätt ville öka lånemöjligheterna till befrämjande av uppkomsten av självständiga jordbruk, så innebure detta ingen ökning av statens *löpande* utgifter, utom för så vitt räntesatsen gjordes mycket låg; dessa anslag skulle nämligen vara att hänföra till utgifter för kapitalökning. Jag vill vidare erinra om, att det redan finnes ganska stora allmänna fonder, såsom pensionsfonden och de medel, som stå under postsparbankens förvaltning m. fl. och jag anser det icke otänkbart, att åtminstone en del av dessa fonders tillgångar skulle kunna placeras

med säkerhet i svensk jord för att främja utvecklingen på det område, det här gäller.

*Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.*

(Forts.)

Herr Schedin: Herr greve och talman, mina herrar! Såsom kammaren torde finna, är det särskilt tre linjer, som här blivit påvisade såsom tänkbara vid dessa frågors avgörande. Dessa tre linjer äro utskottsbetänkandet, avslagsyrkandet och herr Lindhagens reservation. Och när jag delvis är ansvarig för utskottets förslag i denna del, ber jag att få besvära kammaren med några ord i frågan.

Det är ju så, att förevarande spörsmål redan förut varit föremål för riksdagens behandling och att förslag i ämnet av kammaren avslagits. Även för min del har jag förut måst biträda den uppfattningen, att rätta tiden för åtgärder i det av utskottet nu angivna syftet då icke varit för handen. Vad som nu åstadkommit min förändrade uppfattning rörande denna fråga är, herr Trygger, att enligt min mening något inträffat under de sista åren. Det är ju så, att vi, vad vårt lands möjligheter till placering av vårt folköverskott beträffar, blivit avstängda från emigrationen, vilken förr i stor utsträckning tagit emot detta överskott. Vi äro nu hänvisade till att inom vårt eget lands gränser söka möjligheter för dessa människor.

Jordfrågan har diskuterats under många år. Jag är icke alls säker om, att den alltid uppfattats som en hjärtesak, men den organisation jag tillhör måste givetvis av naturliga skäl göra det, och jag anser därför, att man under nuvarande förhållanden icke kan helt och hållet avvisa detta spörsmål såsom fullkomligt onödigt och allra minst åsätta detta utskottsutlåtande någon stämpel enligt herr Tryggers anvisning, att det hela skulle vara onödigt. Jag vill för min del säga, att jag på ett ganska dåligt sätt skulle representera jordbrukarklassen, om jag icke hävdade denna ståndpunkt, och det så mycket mera, som det här gäller att i någon mån inskränka endast de opersonliga jordägarnas jordbesittning. Bolag och jordspekulanter bruka ju icke jorden för sin utkomsts skull. De hava i många fall jorden för skogens skull, och då man har klart för sig, att vi böra på bästa sätt utnyttja det produktionsmedel, som jag vägar säga är det viktigaste, nämligen jordbruket — modernäringen, — är det för mig angeläget, att jorden omhändertages på det rätta sättet. Jag vill icke gå så långt som herrar Luterkort och Lindhagen i detta fall gjort, ty dessa synas nästan vilja spänna bågen nog så hårt utan att iakttaga den måtta, som dock bör iakttagas. De personliga jordägarnas rätt bör ej i oträngt mål angripas.

Det är för mig klart, att utskottets förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t har mycket goda grunder för sig just för att åstadkomma något verkligt för jordspörsmålets lösning. Jordbruket är landets modernäring, och det är nog många som *tala* därom, men när det gäller att *göra* något, när det gäller att i någon mån underkasta sig uppoffringar för densamma, då skulle jag vilja fråga, om ord och handling stå i överensstämmelse med varandra. Här står dock efter mitt förmenande så mycket att vinna att något måste göras. Men säger någon: det är ju äganderätten som är grunden för vårt samhälles bestånd och genom en sådan lagstiftning äventyras densamma. För ingen torde äganderättens betydelse stå klarare än för undertecknad, men jag anser, att om vägar öppnas till friköpning, skulle man kunna åstadkomma möjlighet för nya människor att på äganderättens grund bli försvarare av dess principer. Och jag tror, att vi, med hänsyn till landet i dess helhet och dess vitala intressen, böra tänka på vår skyldighet att till en viss gräns vara målsmän för enskilde. Jag går dock icke så långt, som herr Lindhagen, att jag menar, att vi skulle göra oss till målsmän för den enskilde i varje detalj, ty då tager man bort initiativ- och

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

handlingskraften hos den man vill hjälpa. Men i fråga om stora samhällsproblem är staten tvungen att göra något för deras lösning till förmån för vissa samhällsklasser, och därigenom för man dessa samhällsklasser in på den samhällsbevarande väg, där äganderätten omhägnas. Jag vågar säga detta till de herrar, som kanske en smula ängsligt förmena, att det skrivelseförslag, som här föreligger från utskottet, innebär ett angrepp på äganderätten. Såsom jag ser saken, skulle jag nästan tro, att detta tvärtom vore en väg, om också på lång sikt, att söka stärka äganderättens ställning i samhället.

Då såsom sagt det här icke är fråga om att träda de personliga jordägarnas rättsanspråk för nära utan endast att göra något till förmån för dem, som i egenskap av torpare eller arrendatorer bruka jord under bolag eller jordspekulanter, så att de bruksdelar, som besittas av arrendatorer, skulle kunna frilösas, så anser jag mig här också kunna vinna en ytterligare fördel, och det är ett bättre utnyttjande av jorden som produktionsmedel. Det har ofta talats om rationellt jordbruk, om intensivt jordbruk och extensivt sådant, men jag nästan fruktar, att det icke alltid är ett intensivt jordbruk, som av bolag och jordspekulanter bedrivs. Tvärtom tror jag, att för många av dessa jordbruket är ett styvbjörn, som ganska knapphändigt omses, under det att den enskilde ägaren av naturliga skäl skulle sköta den här saken mycket bättre.

Skrivelseförslagets avfattning är sådan, att den ger anledning till beaktande av alla moment, alla faktorer, som sammanhånga med frågan och äro av vikt för dess bedömande. Det är icke nog med den eller den tekniska detaljen utan bör omfatta även de ekonomiska spörsmålen. Jag tillåter mig att här citera en talare från andra kammaren — jag förmodar, att herr talmannen icke har något däremot — med vilken jag helt instämmer. Det var herr Johansson i Kälkebo, som vid en annan frågas behandling yttrade, att om vi skola tänka oss, att det i denna del skall göras något mer än att blott och bart tala om jordfrågan, så lär det också från riksdagens sida krävas offer och offer i rätt så stor utsträckning. Ja, även det kommer här till en undersökning. I detta, jag skulle vilja säga, psykologiska ögonblick, då det i mångt och mycket högviktiga spörsmål — jordfrågan — tränger till sin begynnande lösning, böra vi giva ett positivt svar, och om vi därmed gå den medelväg, som utskottet anvisar, är det icke en partikompromiss, som herr Lindhagen yttrade, utan en på praktisk erfarenhet grundad väg.

Jag får därför, herr greve och talman, på grund av vad jag anfört, ansluta mig till utskottets hemställan i förevarande spörsmål.

Herr Petré, Bror: I anledning av vad herr Trygger anförde, att ett bifall till utskottets hemställan skulle innebära något, som stode i strid mot riksdagens anseende, och bruste i anständighet, så vill jag säga, att man kan hava olika meningar om vad det är, som övar inverkan å riksdagens anseende. För min del vågar jag tro, att ett uttalande nu från riksdagens sida i den riktning, som här föreslås, nämligen om åtgärder för att underlätta möjligheterna för arrendatorer att bli självägande, icke kränker riksdagens anseende, även om under fjolåret, vid behandling av liknande motioner, intet motsvarande påyrkande gjordes från riksdagens sida. Envar vet ju, att man i många frågor här i riksdagen under skilda år kommit till olika slut vid behandling av desamma. Den hemställan, som här göres, står för övrigt ej i strid med fjolårets uttalanden i frågan, det är i själva verket så, att vad man i fjol skrev enbart i motiveringen, det har i år även föranlett en hemställan i klämman. Jag syftar härmed å vad jag förut berört angående statslig medverkan för köpens finansiering vare sig i form av utsträckt egnahemslåneverksamhet eller på annat sätt.

Vad angår tillägget i utskottets kläm rörande bolagen, så är det redan sagt,

att det syftar till i första hand att från Kungl. Maj:ts sida initiativ må tagas att komma i kontakt med bolagssammanslutningar för att få med dem genomdiskutera frågan om friköp av bolagens arrendegårdar, i vad mån villighet från bolagens sida att därtill lämna medverkan förefinnes och vilka hinder som däremot resa sig och dessas möjliga överkommande till förebyggande såmedelst av behov av tvångsåtgärder för ändamålet. Jag tror icke, att denna tankes realiserande kommer att vara till olägenhet för det allmännas intresse eller för de intressen, som herr Trygger eller jag i detta hänseende håller för gagneliga att få främjade.

*Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)*

Greve Lagerbjelke: Med anledning av herr von Stockenströms uttalande vill jag endast säga, att den väg han anvisade icke är framkomlig, nämligen att man skulle använda sig av allmänna fonder och kassor för detta ändamål. Det står i strid med de för dessa fonder och kassor nu gällande reglementen och föreskrifter; och de principer, som ligga till grund för dessa reglementen och föreskrifter, äro nog så talande, att något undantag näppeligen där kan ifrågakomma.

Herr von Stockenström framhöll vidare, att detta skulle vara en kapitalbildningsfråga — jag vet icke, hur hans ord föllo, men meningen var nog denna. Jag vill då emot honom framhålla, att om man tager kapital för ett visst ändamål, undandraget man ofrånkomligen motsvarande belopp från andra ändamål, som det kan vara lika behöfligt att tillgodose, icke minst ur det enskilda näringslivets synpunkt.

Greve Spens: Jag vill endast säga ett par ord i anledning av herr Schedins anförande.

Han sade, i fråga om den hämmade emigrationen, att vi skulle kunna taga vara på folköverskottet genom att arrendatorerna överginge till att bli självägande. Det kan jag icke finna. Om en arrendator övertager ett hemman och övergår till självägande jordägare, har detta icke det minsta att göra med frågan om att sörja för folköverskottet.

Jag kan ju säga, att det ser nästan ut, som om en hel del arrendatorer genom agitation fått för sig, att de skulle få äganderätt till sin jord för ett synnerligen billigt pris, ett pris understigande vad en uppskattning skulle giva vid handen. Men det är ju alldeles felaktigt. Om någon sådan tro bibringats dem, så är den fullkomligt oriktig.

Sedan skall jag be att få säga ett enda ord i anledning av vad utskottets ordförande, herr Petré, sade. Enligt vad han ansåg, borde personer tillsättas, som reste omkring i bygderna och uppmanade arrendatorerna att bli självägande och vidtaga åtgärder för att få sin arrendejord med äganderätt. Enligt min åsikt är det en mycket farlig åtgärd att på detta sätt forcera övergången från arrenden till självägande jordbruk, ty det kan mycket lätt hända, att en arrendator, som kanske förut sitter och har det ganska bra, icke är lämplig såsom självägande jordbrukare; och då vi veta, att en hel del kolonister i Norrland misslyckats, skulle ju detsamma också kunna bli förhållandet med dessa arrendatorer såsom självägande. Ett slags jordägareproletariat kanske till och med skulle kunna uppstå.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Schedin: Jag skulle gent emot greve Spens vilja säga, att det förhåller sig nog icke så, som han sade, man kan inte begagna sig av ett så enkelt räknesätt. Det är så, greve Spens, att om en arrendator blir självägande, kommer han ingalunda i den ställningen, att han måste känna sig som proletär. Kanske han var det förut. Jag tycker, att greve Spens skulle veta,

Om
frilösning av
arrendejord-
bruk m. m.
(Forts.)

att äganderätten även för en jordbrukare bör ha den inverkan, att han lägger ned mesta möjliga kraft i sin kallelsegärning för att klara sig. När greve Spens säger, att frilösningen ger plats för flera människor, vågar jag dock påstå, att man mycket väl kan tänka sig en utveckling av jordbruket i vårt land, som visserligen icke förut under debatten blivit berörd, men som består däri, att nyodlingar och brytande av ny mark kommer att utföras i större utsträckning av den självägande bonden än av arrendatorn. Vad beträffar greve Spens tal om, att han befarade uppkomsten av ett proletariat, som icke skulle reda sig, och som på grund av misslyckade spekulationer eller misslyckat arbete skulle känna sig handikapat och knäckt, så undrar jag, om det icke ingår i den föreslagna undersökningen att tillse, icke bara att jord blir tillgänglig, utan också att det finnes möjligheter att ekonomiskt bruka den. Den bästa vägen för motverkande av ett proletariat är, att en människa får bygga på egen grund, att hon sitter vid eget bord under eget tak samt har något eget att nedlägga sin arbetskraft på, och binda intresset vid.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Franzén**: Jag har begärt ordet med anledning av det anförande, som nyss hållits av herr Trygger.

Den ärade talaren yttrade bland annat, att enligt hans mening ingenting inträffat, som kunde giva anledning till en sådan åtgärd, som utskottet nu föreslår, och så fortsatte han, ifall jag hörde honom rätt, att om någonting inträffat, så var det något som snarare talade emot än för åtgärden. Jag skall då be att få säga, för såvitt herr Trygger med sitt yttrande åsyftade det bekanta erbjudande, som gjorts av svenska skogsägareförbundet, att härmed förhåller sig på följande sätt. Detta förbund har som bekant till salu utbjudit en hel del jordbruksfastigheter på olika ställen i vårt land och bl. a. i Värmland. Jag vill icke yttra mig om förhållandena i detta avseende på andra håll, men i Värmland äro de faktiskt sådana, att några försäljningar i nämnvärd utsträckning icke kommit till stånd med anledning av detta anbud från skogsägareförbundet. Vad kan orsaken vara till detta? Jo, orsaken är helt enkelt den, att den jord, som utbjudes, de jordbruksfastigheter det här gäller i regeln — det finns några undantag, men de äro ett försvinnade fåtal — till sin inägoareal och de flesta även till skogsmarken äro sådana, att de, som äro något förtrogna med de förhållanden, varunder jordbruket bedrives i Värmland, måste säga sig, att sådana jordbruksfastigheter, som här erbjudas, icke kunna locka någon köpare, särskilt när man tager hänsyn till de pris, som bolagen i regeln begära för dessa fastigheter.

Jag har endast velat framhålla detta om förhållandena i Värmland, för den händelse herr Trygger med sitt yttrande ville säga, att detta erbjudande vore något avgörande för denna fråga.

Herr **Trygger**: Jag vill säga, att jag visst icke tänkt på Värmland i detta fall. Jag känner icke närmare förhållandena där, men jag känner förhållandena annorstädes, och jag vet, att man är synnerligen villig att sälja dylika gårdar till sina arrendatorer. Den förra regeringen var mycket intresserad för ifrågavarande sak. Även för min enskilda del, där jag har något med dylika fall att göra, är jag synnerligen villig att arbeta i denna riktning.

Jag har aldrig sagt, att något inträffat, som talar mot själva saken, nämligen överflyttningen av arrendena till äganderätt, utan jag vände mig emot, att vi nu skulle behöva skriva.

I samband härmed och eftersom jag har ordet, skulle jag vilja säga, i anledning av att herr Luterkort tycktes anse, att mitt förra anförande skulle

kunna ha sårat medlemmarna i lagutskottet, att jag tror nog alla mycket väl insågo, att något sådant icke alls låg i mitt anförande. Särskilt är jag övertygad, att utskottets ordförande, herr Petré, känner mig och min uppfattning om honom alltför väl, för att han ens en sekund skulle misstänka, att jag avsett något i den vägen.

Om
frilösning av
arrendjord-
bruk m. m.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, dels på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt, dels på antagande av det förslag, som innefattades i herr Lindhagens vid utlåtandet avgivna reservation, dels ock därpå att utskottets hemställan skulle avslås; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Svensson, Martin*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits avslag uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.

Genom en den 20 mars 1925 dagtecknad proposition, nr 205, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

1) lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom; och

2) lag om ändrad lydelse av 22 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehäft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

- nr 264, av herr *von Sneidern*;
- nr 280, av herr *Clemedtson* m. fl.;
- nr 281, av herr *Dahl*;
- nr 282, av herr *Enhörning*; och
- nr 283, av herr *Lindhagen*; samt

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)

inom andra kammaren:

nr 431, av herr *Petersson* i Lerbäcksbym. fl.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet avfattat sin hemställan i fyra med A—D betecknade punkter, av vilka den första innehöll två lagförslag.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Petrén, Bror: I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 33 hemställes,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de däri tillstyrkta lagförslagen föredragas vart för sig, det första paragrafvis och, där så erfordras, styckevis, med promulgationsstadganden, ingress och rubrik sist, varefter och sedan de båda lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse något av lagförslagen kommer att helt eller delvis återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Herr Lindhagen: Jag för min del skulle helst sett, att under 4 § första stycket de olika punkterna föredragits var för sig. Dessa punkter behandla ju helt olika frågor med olika yrkanden och olika reservationer. Det blir en förfärlig röra, om diskussionen vid 4 § skall få röra sig om allt detta på en gång.

Herr Petrén, Bror: Jag ber med anledning av den föregående talarens anförande att få föreslå, att beträffande 4 § första stycket föredragningen måtte företagas punktvis.

Efter härmed slutad överläggning godkändes den av herr Bror Petrén därunder föreslagna föredragningsordningen.

Punkten A.

I denna punkt hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i utlåtandet införda förslag till

1:o lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom;

2:o lag om ändrad lydelse av 22 § i lagen den 27 juni 1896 (nr 41 s. 1) om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring.

I fråga om utskottets hemställan under förevarande punkt hade reservationer avgivits

1) av herr *von Sydow*, greve *Spens* och herr *Anderson* i Storegården, vilka av angivna orsaker ansett, att utskottet bort avstyrka bifall till den kungl. propositionen;

2) av herr *Ros*, som på anförda skäl hemställt, att i förslaget till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom måtte upptagas en ny paragraf samt att vissa angivna paragrafer i samma lagförslag ävensom förslaget till lag om ändrad lydelse av 22 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning och jordavsöndring måtte i särskilt anmärkta hänseenden erhålla viss från utskottets förslag avvikande lydelse;

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrländska förbudslagen m. m.
(Forts.)

3) av herr *Bror Petré*n, som på återopade grunder ansett, att utskottet under detta moment bort hemställa, att riksdagen måtte besluta:

- 1) att lämna Kungl. Maj:ts förevarande proposition utan bifall; samt
- 2) att för sin del antaga följande förslag till

Lag

om fortsatt tillämpning av lagen den 20 maj 1921 (nr 217) angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom.

Häri genom förordnas, att lagen den 20 maj 1921 angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom, vilken lag gäller tills vidare intill den 1 juli 1925, skall äga fortsatt tillämpning tills vidare intill den 1 juli 1926.

4) av herrar *Sigfrid Hansson* och *Magnusson* i Kalmar beträffande avfattningen av punkten 3 i första stycket av 4 §; samt

5) av herr *Lindhagen*, som emellertid av sjukdom förhindrats att inom därför bestämd tid avfatta den av honom tillämnade reservationen.

Utskottets förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

1 §.

Denna paragraf var så lydande:

Bolag eller förening må ej i andra fall än nedan stadgas förvärva fast egendom å landet eller i stad utanför det till bebyggande planlagda området. Lika med stad anses köping eller annan ort, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas.

Herr statsrådet Nothin: Herr greve och talman! Jag har ansett mig böra redan vid debattens början angiva min ståndpunkt till de av utskottet föreslagna jämkningarna i den kungl. propositionen.

Den mest omfattande av dessa jämkningar är den, som har avseende å 4 § andra punkten. Hittills ha för de norra delarna av landet gällt bestämmelser av innehåll, att vissa skogsområden, de s. k. stödskogsområdena, angivits såsom behöfliga för respektive hemman. Vad som överstigit dessa skogsarealer har hittills fått fritt förvärfvas av bolag. Däremot har beträffande stödskogsområdena förvärfv fått ske endast efter medgivande i de särskilda fallen, om särskilda skäl därtill funnits. Propositionen avser, såvitt nu är i fråga, att allt jordförvärfv skulle läggas under koncession. Därvid har det förutsatts, att i fråga om de skogsområden, som hittills varit underkastade fritt förvärfv, icke skulle fordras lika starka skäl för tillstånd till inköp som i fråga om jordförvärfv i allmänhet. Emellertid hava mot de hittillsvarande arealgränserna för stödskogsområdena gjorts åtskilliga erinringar därom, att desamma skulle vara alltför stela och otympliga. Så länge de överskjutande jordområdena voro fria för bolags jordförvärfv, måste givetvis fixa arealgränser finnas. Men då allt skogsmarksförvärfv lägges under koncession, finns

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrländska förbudslagen m. m.

(Forts.)

icke längre samma skäl för bibehållande av fasta arealgränser; jag ansåg det därför riktigast att utbyta desamma mot en mera allmän föreskrift. Det avsågs icke, att man härvid skulle slå in på några ändrade principer, utan ändringen var närmast att anse såsom redaktionell.

Inom utskottet hava nu betänkligheter yppats mot förslaget i denna del. Man har varit rädd för att ett släppande av de gamla arealgränserna skulle kunna medföra, att fastighetsförvärven för bolagen skulle alltför mycket underlättas. Jag tror visserligen, att dessa farhågor äro obefogade; avgörandet skulle ju i varje särskilt fall ligga hos Kungl. Maj:t. Men då det icke finnes någon principiell skillnad i uppfattningen mellan propositionen och utskottsmajoritetens förslag och då det bland representanterna inom utskottet från just de landsdelar, som beröras av dessa bestämmelser, funnits en allmän önskan, att de gamla arealgränserna skola bibehållas, vill jag icke motsätta mig denna ändring i den kungl. propositionen, utan kommer att här i dag lägga min röst för utskottsförslaget i denna del.

En annan jämkning, som utskottet föreslagit i den kungl. propositionen, avser bestämmelserna i tredje punkten av 4 §. Detta stadgande avser att reglerna möjligheten för bolag att i arronderingssyfte göra jordförvärv. Bestämmelsen har varit föremål för en fullständig missuppfattning i en inom riksdagen väckt motion, nr 283, i första kammaren, däri just på tal om dessa arronderingsbestämmelser yttras: »Jordkommissionen — — — — — tog avstånd från alla utvidgningsplaner. Detta senare gör däremot propositionen ej ens i motiveringen.» Jag skall be att få läsa upp propositionen i hithörande delar, så att kammaren må kunna bilda sig en mening om, huruvida detta område är rättvist. I mitt anförande till statsrådsprotokollet återgives en del av jordkommissionens yttrande, däribland följande kommissionens uttalande: »Syftet får således i första hand icke gå ut på markutvidgning i och för sig, vadan det, såsom nämnts, i regel bör kunna bliva fråga endast om områden av mindre storlek. Såsom villkor för koncession å nyförvärv i arronderingssyfte bör under alla omständigheter gälla, att sådant förvärv icke får medföra vare sig att självständigt jordbruk, som äger förutsättning att såsom sådant fortfarande bestå, bringas att upphöra eller att jordbruket å den fastighet, varifrån förvärvet göres, märkligen försvagas.» Sedan jordkommissionens yttrande och däribland den nu upplästa punkten anförts till protokollet, yttrade jag till statsrådsprotokollet följande: »För min del anser jag, lika med jordkommissionen, att koncession icke bör lämnas, om det avsedda ändamålet kan i skälig mån vinnas genom ägobyte eller om förvärvet skulle hava en menlig inverkan å jordbruket å den fastighet, som på detta sätt avstår mark. Ett förbehåll i sistnämnda hänseende har synts mig böra komma till uttryck även i lagtexten. Att i vissa fall en särskild varsamhet är av nöden, har framhållits av herr Lindhagen i särskilt yttrande. I övrigt lärer det icke behöva närmare framhållas, att jämväl i dylika fall skall beaktas, att förvärvet icke kommer i strid med lagens syfte.»

Detta är det anförande, som i propositionen förekommer i fråga om bolags jordförvärv för arronderingsändamål. Lagtexten i denna del har i propositionen fått en avfattning, som, efter vad det upplästa giver vid handen, stöder sig på jordkommissionens förslag och där bland annat såsom förutsättning för koncession särskilt anges, att jordbruket å fastighet, varifrån förvärvet göres, därigenom icke skulle bringas att upphöra eller märkligen försvagas.

Utskottet har på denna punkt föreslagit vissa jämkningar, däribland, att ordet »märkligen» skall strykas. Jag tror, att det efter det av mig nyss upplästa anförandet i propositionen skall vara tydligt, att det icke heller här finnes någon principiell skillnad i ståndpunkten mellan mig och utskottsmajoriteten. Dock anser jag det icke böra tillrådas, att ordet »märkligen» strykes ur

lagtexten. Detta måste nämligen, om lagrummet tolkas efter sin ordalydelse, föranleda därtill, att jordförvärv i arronderingssyfte så gott som aldrig komme att medgivas, ty ett försvagande, låt vara obetydligt, blir det ju alltid, om en försäljning av jord från fastigheten sker. Om å andra sidan lagrummet uppfattas så, som jag förmodar hava varit utskottsmajoritetens mening, nämligen att ett jordförvärv icke må medgivas, om därigenom kan anses uppkomma något mera betydande försvagande av jordbruket, så stå visserligen utskottsmajoriteten och jag på samma grund, men en sådan tolkning av lagtexten, som står i strid med dess ordalydelse, kan efter mitt sätt att se medföra en risk för rubbningar och ruckningar även på lagtexten i övrigt, vilket icke skulle vara till fromma för lagens effektivitet.

Vad utskottet i övrigt föreslagit föranleder icke någon erinran från min sida. Jag kommer alltså i dag att lägga min röst för utskottets förslag med den av mig föreslagna jämkningen, att ordet »märkligen» åter inskjutes i tredje punkten av 4 § första stycket.

Hänsyn till kammaren förbjuder mig att nu gå närmare in på någon motivering av den kungl. propositionen eller på ett bemötande av reservanternas ståndpunkt. Skulle sådant av debatten föranledas, kommer jag att ånyo begära ordet, men jag vill icke nu onödigtvis förlänga debatten.

Emellertid måste jag till protokollet anteckna min gensaga mot vissa uttalanden, som gjorts i motionen nr 283 i denna kammare av herr Lindhagen. Herr Lindhagen har där mycket skarpt kritiserat propositionen. Det är ju hans oförytterliga rättighet, ehuru jag tror, att hans kritik grundar sig på missuppfattningar av propositionens innebörd. Detta giver t. ex. den av mig nyss upplästa punkten vid handen. Men herr Lindhagen har riktat sin kritik icke mot mig såsom den för propositionen både formellt och reellt ansvarige, utan herr Lindhagen har siktat på andra, vilka icke äro i tillfälle att här försvara sig.

Det säges i motionen bland annat: »Vidare bör ihågkommas, att en minister icke rättvisligen kan göras solidarisk med alla utläggningar, som komma till synes i hans officiella anföranden till statsrådsprotokollet. Detta måste oftast i sina huvuddrag utarbetas av någon tjänsteman eller särskilt tillkallad person, som kan ägna sig odelat åt ärendet, men också helt naturligt gärna lägger sin personliga benägenhet uti arbetet. Departementschefen har ofta ej haft tillfälle att på detta sätt intränga i de olika ärendena. Han måste då oftast godtaga föredragandens åsikter, vilka utan kontroll på ett bestickande sätt framläggas för honom. Därigenom inträffar, att Kungl. Maj:ts eller med andra ord regeringens framträdande inför folket ofta icke innebär något annat än en byråchefs eller kanslisekreterares uppfattning i ärendena.» På ett annat ställe säges det: »Propositionens författare har i stället samvetsgrant återgivit företrädesvis opinionen från de högre ämbetsmyndigheterna och vederlikar, vilka som bekant efter den patriarkaliska konservatismens utdöende i regel helt ansluta sig till aktiekonservatismens intressen, som ofta även äro deras egna.»

Jag måste uttala en protest emot detta sätt att angripa dem, vilka icke här kunna försvara sig. Och angreppet är så mycket mera olämpligt, som det saknar varje sakligt underlag. Alla de, vilka under den gångna vintern varit mina medhjälpare, hava på det mest lojala sätt strävat efter att fullfölja mina intentioner, och jag bär helt ansvaret för innehållet även i denna proposition.

Vidare har herr Lindhagen gjort ett angrepp mot de av mig tillkallade jordsakkunniga. Hans åsidosättande av deras sakkunskap behöver jag icke bemöta. Denna sakkunskap är så väl känd och har fått sitt erkännande genom så många offentliga värv, att jag icke behöver upptaga kammarens tid därmed. Emellertid riktar herr Lindhagen sig särskilt mot en ledamot av riksdagens andra kammare och uttalar om denne, att han enligt herr Lindhagens »långa erfaren-

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrländska förbudslagen m. m.
(Forts.)

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)

het stått som en av de främsta övertygade motståndarna mot ett effektivt främjande av den sociala jordfrågans angelägenheter». Jag måste bestämt tillbakavisa detta påstående, och jag vill därjämte säga herr Lindhagen, att är det så, att man *verkligt vill* främja lösningen av en fråga, förefaller det mig icke vara rätta sättet att försöka misskreditera arbetet på frågans lösande, och att misstänkliggöra dem, som äro sysselsatta därmed.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Den nu gällande lagen om förbud för bolag och föreningar att i vissa fall förvärva fast egendom, den s. k. norrlandslagen, gäller som bekant egentligen endast Norrland, Värmland och vissa delar av Kopparbergs län, men genom en lag av år 1921 har den kommit att provisoriskt utsträckas att gälla för hela landet intill den 1 juli 1925. I den kungl. propositionen föreslås nu antagande av en definitiv, för hela landet gällande lagstiftning i ämnet, avsedd att träda i stället för norrlandslagen och den provisoriska lagen. Den kungl. propositionen innebär emellertid väsentliga avvikelser från den nu gällande lagen.

Andra lagutskottet har tillstyrkt den kungl. propositionen, dock med vissa betydelsefulla ändringar, vilka justitieministern delvis har berört. Jag har jämte en del andra utskottsmedlemmar antecknat mig som reservant mot utskottsutlåtandet och ber nu att få säga några ord.

Lagrådet framhåller i fråga om den nu föreslagna lagstiftningen, att den innebär ett mycket stort intrång i den fria handeln. Det kan ju icke heller förnekas, att så är förhållandet. Men jag ber att få säga nu liksom jag flera gånger förut har sagt här i kammaren på tal om norrlandslagens tillämpning, att jag för min del anser, att ett sådant intrång i äganderätten och den fria handeln kan vara berättigat, ifall det motiveras av mycket maktpåliggande skäl av nationalekonomisk eller socialpolitisk art. Detta var enligt min övertygelse fallet, när norrlandslagen först infördes, ty då hade trävarubolagens markförvärv i Norrland tagit en sådan omfattning, att det enskilda jordbrukets bestånd var hotat. Men endast i sådana fall är det tillåtligt att i lagstiftningen införa dylika bestämmelser. Nu är det enligt min uppfattning givet, att det finns stora delar av vårt land, där bolagens jordförvärv ingalunda tagit någon sådan omfattning, att en socialpolitisk eller nationalekonomisk våda av denna art kan följa. Enligt den utredning, som förebragts av jordkommissionen och som finnes delvis återgiven i den kungl. propositionen, uppgår i 8 av Sveriges län den del av den i enskild ägo varande jorden, som äges av bolag eller föreningar, icke till 6 %, och det finnes ett län, Hallands län, där denna andel utgör endast 1.3 procent av arealen. Det synes mig då icke kunna försvaras att för dessa landsdelar vilja genomföra en lagstiftning, som är baserad därpå, att förhållandena antagit en karaktär, som hotar tillvaron av det enskilda jordbruket. Det skulle ju visserligen kunna sägas, att om också bolagen hittills icke ha köpt så mycket jord i dessa delar av landet, är det dock fara värt, att de kunna göra det för framtiden. Nu äro emellertid de ekonomiska förhållandena sådana, att bolagen för närvarande icke köpa åkerbruk, därför att konjunkturererna på jordbrukets område äro sådana, att det i allmänhet icke är vinstgivande, åtminstone icke för bolag, att idka jordbruk. Tvärtom går utvecklingen i den riktningen, att bolagen sälja den jord de innehava, som lämpar sig för jordbruk. Det har talats härom under behandlingen av det föregående ärendet, och man har omnämnt skogsägarförbundets erbjudande att sälja många tusen särskilda lägenheter, omfattande tiotusentals hektar åkerjord och skogsmark. Man har sagt, att detta erbjudande icke är allvarligt menat; det skulle ha stadgats sådana villkor, att några köp icke komme till stånd. Särskilt var det en ärad representant för Värmlands län, som nyss yttrade här i kammaren, att vad Värmland beträffade hade trots detta erbjudande icke skett några försäljningar

av jordbruk från bolag till enskilda. Detta yttrande förvånade mig i hög grad, ty om herrarna se i t. ex. Uddeholms bolags styrelseberättelse för år 1924, skall man finna, att där meddelas, att detta bolag på sista tiden försålt icke mindre än 335 hemman eller hemmansdelar till enskilda. Den uppgift, som den ärade ledamoten här lämnade, förvånar mig, ty den tyckes icke alls stå i samklang med vad som sålunda meddelats. Här finnes för närvarande icke alls någon risk för att bolagens jordförvärv i dessa delar av landet skola taga ett sådant omfång, att de innebära någon fara för det allmänna.

Nu kunde man ju säga, att om det också är så, att i vissa delar av landet, där åkerbruk är den förhärskande näringen, någon sådan fara icke föreligger, kunna förhållandena vara annorlunda i andra delar av vårt land, där den egentliga norrlandslagen icke vunnit tillämpning men där det ändå i ganska stor omfattning finnes jord, som tillhör bolag. Hade man velat gå den vägen — den är för övrigt i huvudsak framförd i en motion av herr Dahl — och sökt komma till en enhet på den linjen, att där det till äventyrs finnes behov, om också rätt ringa behov, av norrlandslagens utsträckning, där skulle man tillämpa den, men icke i de delar av landet, där något sådant behov icke finnes, då är det möjligt, att man kunnat komma till enighet inom utskottet. Men förbudstankens anhängare ville icke alls höra på ett dylikt förslag. Dessa linjer voro för dem absolut osympatiska och den väg, som är föreslagen i herr Dahls motion, var sålunda icke framkomlig. Det har då för mig icke återstått något annat än att rösta för avslag på propositionen.

Jag har redan nämnt, att den nu föreslagna lagen företer vissa avvikelser i förhållande till den gällande lagstiftningen. I ett visst avseende är förslaget väsentligt strängare än den nu gällande lagen. Det är i fråga om bolags rätt att köpa jord från annat bolag. Detta är nu tillåtet, men enligt den föreslagna lagen, sådan den är tillstyrkt av utskottet, skulle även i sådana fall fordras koncession av Kungl. Maj:t. Det har nu alltid ansetts, att norrlandslagens syfte är att förhindra att bondejord övergår till bolagsjord. Men detta syfte kan ju icke på något sätt befordras av att man förbjuder bolag att köpa jord från annat bolag, ty i så fall är det ju icke bondejord, som köpes. Nej, säger man, med detta förbud åsyftas något annat. Det åsyftas dels att hindra bolag att bilda jordtruster — att skaffa sig så stora jordarealer, så att det uppstode en verklig trust inom en trakt — och dels att främja, att bolagsjord återgår till bondejord. Vad det första angår är man där inne på trustlagstiftningens område, och jag ber att få anmärka, att vi på föredragningslistan hava ett ärende angående en kungl. proposition om lagstiftning gentemot monopol och truster, men denna lagstiftning innehåller icke på långt när så drakoniska bestämmelser, som här föreslås. Och vad angår frågan om att man skulle främja bolagsjords återgång till bondejord, så uttalar lagrådet på mycket goda grunder den uppfattningen, att detta syfte kommer att i utomordentligt ringa grad främjas genom den föreslagna bestämmelsen. Lagrådet framhåller också, att denna bestämmelse kan medföra betydande ekonomisk våda i många fall, särskilt när det gäller rekonstruktion av bolag. Det händer ju nu tyvärr ofta, att bolagen lida av konjunkturens växlingar och under de nuvarande nedgående konjunkturen kan därför ett bolags ställning lätteligen bliva ohållbar. Då kommer rekonstruktion i fråga. Ett nytt bolag träder i stället, och det gamla bolagets skulder övergå till stor del i aktier i det nya bolaget, som får övertaga det gamla bolagets hela egendom. Härigenom förhindras konkurs. Men därest nu det nya bolaget är förbjudet att köpa det gamla bolagets jord utan koncession, blir en sådan rekonstruktion i regel omöjlig, ty vid dylika affärer gäller det, som var och en vet, som haft med sådana affärer att skaffa, att slå till i rätta ögonblicket. Med en sådan affär kan man i regel icke vänta i sex månader. Den kommer i allmänhet icke

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrlandska förbudslagen m. m.
(Forts.)

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)

till stånd, förrän krediten är ansträngd till det allra yttersta. Skall det bliva sex månaders uppskov, går en sådan affär för det mesta icke igenom, och det kan icke beräknas, att Kungl. Maj:ts beslut kan fattas på kortare tid än efter ett halvår, ty även om Kungl. Maj:t vill handlägga ett sådant ärende med största skyndsamhet, är det så många underordnade, som måste höras, att det troligen icke kan avgöras tidigare. Jag anser, att detta är en mycket vådlig bestämmelse, som icke borde förekomma i lagen.

Men om den nya lagen således i detta fall efter min tanke innebär en försämring av den gamla, vill jag gärna medgiva, att propositionen i ett fall innehåller en väsentlig förbättring. Det är i fråga om de stödsbudsbestämmelser, som justitieministern här talat om. Dessa bestämmelser, som ju i viss mån infördes som en kompromiss i norrlandslagen, hava numera, såvitt jag har kunnat finna, från alla håll utdömts såsom opraktiska och schablonmässiga. Det är nämligen icke möjligt att genom en bestämd, i förväg uppställd regel fastställa, hur mycket skog som behövs för ett hemman, utan detta bör prövas i varje särskilt fall. Att som nu hava denna schablon att följa är icke fördelaktigt. Det var en förbättring, då Kungl. Maj:t borttog dessa bestämmelser. Nu är emellertid olyckan den, att sedan Kungl. Maj:t tagit bort dessa allmänt utdömda bestämmelser, sätter utskottet in dem igen, nu finnas de där åter! Man skall behålla denna schablon, som varit så opraktisk och som man velat komma ifrån. Utskottet kan heller icke förneka, att den åtminstone vad angår Värmland och Dalarna är opraktisk, och vill därför visserligen fastställa bestämmelserna att gälla men föreslår på samma gång en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om att arbete genast måtte igångsättas för att förändra dem. Såvitt jag kan se, är under sådana förhållanden det logiska, att man ändrar bestämmelserna, innan man åter gör dem gällande. Den vägen har också utskottets högt ärade ordförande velat gå, och han yrkar för sin del, som herrarna se, anstånd med den nya lagstiftningen och begär en prövning av bestämmelserna, så att man i den nya lagen får bestämmelser, som bliva möjliga att tillämpa, och icke dessa föråldrade, schablonmässiga regler. Herr justitieministern talade också om ändringen i bestämmelserna om bolags rätt att få koncession på jord i arronderingssyfte. Kungl. Maj:t har föreslagit, att en sådan koncession för arrondering icke får medgivas, om jordbruket å fastighet, varigenom förvärfvet göres, därigenom skulle bringas att upphöra eller »märkligen» försvagas. Utskottet har strukit ordet »märkligen», varigenom det allra ringaste försvagande av jordbruket på fastigheten skulle förhindra koncession. Detta är ett betänkligt stadgande, och i det fallet har, såvitt jag förstår, propositionen ett mycket stort företräde.

Ja, herr greve och talman, jag vill icke uppehålla kammarens tid längre. Jag ber för min del att få yrka avslag på den kungl. propositionen samt på utskottets hemställan under mom. A).

Herr Linder: Då den norrländska förbudslagstiftningen på sin tid genomfördes, spåddes det, att densamma skulle komma mycken ofärd åstad. Nu är man tämligen allmänt ense om, att dessa spådomar icke hava gått i uppfyllelse. Industrien, som ju ansågs skola bliva alldeles särskilt hotad, har gått framåt och utvecklats högst betydligt, och Norrlands bönder, för vilkas skull denna lagstiftning egentligen tillkom, välsigna säkerligen densamma. Eftersom tiden har gått, har den norrländska förbudslagstiftningens principer vunnit allt vidare terräng. År 1912 utsträcktes densamma över hela Hälsingland och 1917 jämväl över Värmland för att slutligen 1921 omfatta hela riket, alltså även dess mellersta och södra delar. Det är ju visserligen sant, att då förbudslagen år 1921 utsträcktes till rikets mellersta och södra delar, så skedde detta blott provisoriskt, men var och en vet ju, att icke ens en provisorisk lag anta-

ges av riksdagen annat än efter noggrann och omsorgsfull prövning. Det skäl, som föranledde riksdagen att antaga lagen, var, att det jämväl beträffande södra och mellersta Sverige förelåg ett oavvisligt behov att sätta en gräns för bolagens fortgående jordförvärv, varigenom bondeståndets bestånd och beroende allvarligt hotades och dess utvecklingsmöjligheter förhindrades och begränsades. Detta uttalande är tydligt nog. Lagen har sedermera prolongerats, och gäller ännu, men 1924 uttalade riksdagen såsom önskvärt, att man snarast möjligt måtte taga definitiv ställning till frågan om förbudslagens fortsatta giltighet.

När det alltså nu gäller ett definitivt ståndpunktstagande till förbudslagens utsträckande för framtiden till även rikets mellersta och södra delar, vill jag för min del deklarerera, att jag helt och hållet ser den frågan ur synpunkten av ett förebyggande. Erfarenheterna från Norrland före förbudslagens tillkomst göra det berättigat, att man i tid tager sina mått och steg. Norrlandslagen kom många år för sent, och jag kan icke vara med om att man nu skall avvakta en tidpunkt, då bolagsväldet i de övriga delarna av riket möjligen vunnit ett sådant insteg, att det skulle arta sig till en katastrof för det självägande bondeståndet. Att nu, sedan en provisorisk lag antagits och fått gälla, prolongerad riksdag efter riksdag, under fyra år, på det femte året avvisa den som ett misstag, anser jag knappast verka riktigt övertygande.

Nu är ju emellertid frågan den, om utvecklingen i de södra och mellersta delarna av riket ger anledning till farhågor för vad denna lagstiftning är avsedd att förebygga. Enligt min mening är så förhållandet. Herr Dahl vitsordar i sin motion lämpligheten av att den norrländska förbudslagens utsträcker till Upplands, Västmanlands och Örebro län, men såvitt handlingarna visa, pekar utredningen också på, att bolagen äga en betydande del av den totala jordarealen i Stockholms, Södermanlands, Östergötlands och Kronobergs län. Över huvud visar utredningen beträffande rikets mellersta och södra delar, att om det också finnes ett ganska stort antal socknar och härad, där bolagsinnehavet är ringa, så finnes det å andra sidan ett mycket stort antal härad och socknar, där bolagsväldet har vuxit till en betydande styrka och där det mycket väl kan tåla en jämförelse med åtskilliga norrländska kommuner och härad med betydande bolagsinnehav. För mig står det klart, att i och med att industrien allt mera breder ut sig och vinner fotfäste i olika delar av landet, föreligger det alltid en fara, att densamma genom ständigt ökat jordförvärv skall söka skaffa sig en sådan grundval i ekonomiskt avseende, som följer därav, att man har en omfattande jordbesittning.

Herr von Sydow talade i sitt nyss hållna anförande om att bolagen nu icke köpa någon jord. Konjunkturerna äro icke sådana, sade han. Jag erinrar mig ett litet yttrande, som herr von Sydow hade, då förbudslagen 1921 första gången antogs. Det hette då, att tiderna voro sådana, att det icke var några utsikter, att jordspekulation i stor omfattning skulle ske från bolagshåll. En sådan jordspekulation fanns ju, hette det då, om också utövad mera av enskilda än av bolag, för några år sedan, men denna spekulation torde med de förändrade tiderna fullständigt hava upphört. Det är ju möjligt, att herr von Sydow förmenar, att det icke är annorlunda nu än förr, men däremot står väl ändå på det hela taget det numera ganska ofta upprepade yttrandet, att tiderna hava blivit bättre. Det har dock ljusnat, även om det skett mycket sakta, och tecknen tyda i alla fall på en förbättring av mera varaktig natur. För min del ser jag saken på det sättet, att om man under de dåliga tiderna behövt en lag mot bolags jordförvärv, bör den vara ännu mera påkallad, då tiderna börja bliva ljusare och bolagens ekonomi blir bättre och följaktligen deras resurser större.

Herr von Sydow uppehöll sig också vid skogsägareförbundets erbjudande. Det är ett erbjudande, som vi ofta nog fått återkomma till på senare tiden. Re-

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrländska förbudslagen m. m.
(Forts.)

*Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.*

(Forts.)

dan förra året vid den debatt, som då fördes, ställde man sig ganska tveksam, huru det förhöll sig med detta erbjudande. Jag minns, att det då sades, att man icke visste, av den erbjudna jorden var belägen, och ej heller visste man, huru den var beskaffad. Nu är det emellertid så, att man tack vare vederbörande departement fått detta erbjudande befordrat till tryck, så att man kunnat få göra sig en föreställning till punkt och pricka om både var jorden ligger och arealernas storlek. Jag vill gent emot herr von Sydows utsaga erinra om, att vi i andra lagutskottet granskade detta erbjudande synnerligen noga. Det fanns förvisso delade meningar om erbjudandets beskaffenhet, men man hörde det uttalas av många personer i utskottet, som kände förhållandena på ort och ställe, att det inte var så mycket bevänt med detta erbjudande, och att de jordbruk, som hade utbudits, i allmänhet ingalunda voro tillräckliga för en familjs utkomst. Jag kan inte precis erinra mig ordalagen, och det behövs ju inte heller, men det gjordes ett ganska kraftigt uttalande av en av bondemännen från Hälsingland om ifrågavarande erbjudande. Givetvis hade herr von Sydow bekräftande Värmlands län en upplysning att lämna, som måste tagas ad notam. Gent emot detta vill jag dock framhålla utskottets granskning.

Så kom herr von Sydow in på frågan om en avgränsning av lagens giltighetsområde. Som herr von Sydow påpekade, är det ju egentligen herr Dahl, som framkommit med ett sådant förslag, och han själv kanske senare tager upp. Jag kan kanske dock redan nu med anledning av herr von Sydows yttrande säga några ord om den saken. Jag medger, att det kan ligga något i detta förslag om avgränsning, men endast under den förutsättningen, att man kunde åvägbringa ett sammanhängande område, ungefär såsom lagen förut gällde i Norrland och de landsdelar, som omedelbart gränsade därintill. Så lär dock icke alls kunna bliva fallet. Vid en granskning av bolagens jordinnehav visar det sig, att detta ofta är av betydelse i län, som ligga skilda från varandra. Om man nu ville att lagen skulle gälla i de trakter, där dylika stora bolagsinnehav förekomma, skulle förhållandet bliva, att den så att säga bleve gällande bitvis över hela landet. Man får väl ändå säga, att detta knappast kan vara lämpligt. Vi äro nog icke vana vid att ha det ordnat så här i landet. För övrigt måste man ju, då man tänker på en sådan lagstiftning som denna, taga sikte på framtiden. Skulle lagen, som utskottet föreslår, komma att gälla för landet i sin helhet, kan man ju säga, att det icke finns någon anledning att införa den i de områden, där bolagsväldet icke vunnit insteg, men å andra sidan kan man framhålla, att man där egentligen icke har någon kännning av ett sådant förbud. Det finnes ingen anledning att tillämpa den i sådana områden. Där finnas kanske överhuvud taget icke något bolag eller någon industri som har intresse av jordförvärv. Med den kännedom, jag har om t. ex. Halland, kan jag väl våga säga, att detta län inte precis är någon i särskild grad industriidkande provins åtminstone vad dess mellersta och södra delar angår. Där torde intet bolag hava anledning att lägga sig till med större jordarealer. Jag förmenar alltså, att ett utsträckande av lagen över hela landet icke behöver vara till olägenhet i de landsdelar, där man inte direkt har kännning av bolagens jordinnehav. Men det kan ju i framtiden uppkomma industrier, som kunna behöva jordområden, och då kan man tänka sig, att läget blir ett annat. I varje fall har man ingen kännning av saken för närvarande. Vad man dock vinner — och detta är en huvudsak — genom en sådan lagstiftning, är, att man får en enhetlig lagstiftning, som gäller för *hela* landet och icke fläckvis.

Sedan kom herr von Sydow in på frågan om jordförvärv bolag emellan. Hitills har det gällt, att om bolag velat köpa bolagsjord, har denna icke fallit under lagen. Nu skulle dock detta förhållande upphöra och koncession bliva erforderlig. Av de skäl, som anfördes emot denna förändring, anser jag för min del det, som går ut på, att den föreslagna ordningen skulle öva ett menligt infly-

tande på industriens kreditförhållanden, vara ett av de mest betydelsefulla. För mig ställer sig emellertid saken så, att det får anses önskvärt, att man åstadkommer en viss enhetlighet på detta område. Bestämmelsen om rätten att fritt förvärva bolagsjord har från början tillkommit i syfte att mildra övergången till de regler, varigenom fastighetsomsättningsfriheten begränsades. När man nu föreslår koncessionstvång, införes dock bestämmelsen i lagen på ett sådant sätt, som enligt min mening kan anses vara tillmötesgående emot industrien, nämligen sålunda, att Kungl. Maj:t på förhand räknar med att förvärv av jord av bolag från bolag skall bifallas, och detta så mycket hellre, som det vid det ifrågasatta förvärvet ju icke är fråga om upphörande av något bondejordbruk, på samma gång som motsidan, om jag så får uttrycka mig, ju kan vara tillfredsställd därmed, att jordförvärvet bliver underkastat en viss kontroll. Nu säger lagrådet härom, att »även om koncessionslagstiftningen i stort sett utövas på ett vidsynt sätt, nödvändigheten att efter försiggångna utredningar utverka Kungl. Maj:ts tillstånd till företagets omflyttning i en ny bolagsform medför ett uppskovs- och osäkerhetsmoment, som — ehuru utsikterna att vinna dylikt tillstånd kunna framstå såsom ganska goda — lätt kan verka ödesdigert för möjligheten av rekonstruktionsförsökets lyckliga genomförande». Härtill vill jag dock anmärka, att jag tycker, att det är ganska överdrivet. Jag är tämligen viss om, att vilken Kungl. Maj:t, som än sitter, kommer varje i sig behörigt syftemål med en fastighetshandel mellan bolag att vinna fullständigt beaktande. Ur bondesynpunkt bör, vad som nu föreslås, kunna påräkna understöd. Att bolagsjord i större omfattning skulle komma att överflyttas i enskildas och mindre brukares händer, tror jag icke är så mycket att räkna med, men vad man vinner är i varje fall, att väg lämnas öppen för ett överförande, där så kan anses lämpligt och naturligt, t. ex. då det gäller utarrenderade bolagshemman av bolagsjord till bondejordbruk.

Herr von Sydow yttrade också, att man med dessa förändrade koncessionsbestämmelser gav sig in på trustlagstiftningens område. Men med trustlagstiftningen förhåller det sig väl så, att den träder i tillämpning, då så stora missbruk vunnit insteg, att man verkligen börjar klaga över dem. Här avse vi däremot att förebygga på ett så tidigt stadium, att man icke skall behöva komma fram till förhållanden, då missbruket lett till allmänt missnöje.

Vad sedan beträffar farhågan, att Kungl. Maj:t icke skulle tillräckligt snabbt kunna avgöra ärendena, tror jag, att det med god vilja skall bli möjligt. Jag har icke någon annan erfarenhet, än att Kungl. Maj:t, då det varit ärenden av brådskande natur, har kunnat åstadkomma en snabb behandling.

Det talades vidare om stödskögsbestämmelserna. På den punkten har ju emellertid utskottets ärade ordförande avgivit en särskild reservation, och jag skall kanske för min del vid det tillfälle, då han yttrar sig, be att få återkomma. För närvarande nöjer jag mig med att yrka bifall till utskottets förslag.

Dock har jag ännu en sak att säga, nämligen rörande ordet »märkligen», varom herr justitieministern yttrade sig. Jag vill därom säga, att det har varit föremål för ytterligare övervägande inom utskottet. På grund av formella skäl var det dock icke möjligt att i utskottet erhålla någon ändring. Jag är emellertid för min del beredd att gå den väg, som har rekommenderats av herr statsrådet, och är alltså beredd att rösta för att ordet »märkligen» ånyo inflyter i lagen på sätt, som i den kungl. propositionen har angivits.

Herr Tjällgren: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag tillhör utskottsmajoriteten, är det ju givet, att jag icke har mycket nytt att komma med utöver vad som här sagts till förmån för utskottsförslaget. Vad herr von Sydow yttrade i sitt anförande har ju också bemötts av herr Linder, varför jag icke skall ingå på hans anförande närmare.

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)

Jag anser mig emellertid skyldig att i all korthet tillkännagiva de skäl, som för mig varit avgörande i här föreliggande fråga. Jag vill då först säga, att de, som hava den uppfattningen, att det såväl för landet i dess helhet som ock för de enskilda medborgarna är lyckligast om jorden äges av de människor, som bruka densamma, icke böra motsätta sig det föreliggande lagförslaget. Det är min åsikt om denna sak. Jag vill ytterligare säga, att jag för min del tror, att det skulle vara lyckligt, om så många människor, som det överhuvud taget är möjligt och ekonomiskt lämpligt, vore ägare av jord i detta land. Det vore kanske mera att säga om den saken i detta sammanhang, men jag skall icke uppehålla mig därvid nu.

Det glädde mig synnerligen mycket, att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nyss förklarade, att han för sin del godtog den ändring, som utskottet vidtagit beträffande 4 §. Enligt nu gällande lag, d. v. s. lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, sådan den har varit gällande sedan 1906 för de norrländska länen, ha ju icke bolagen rätt att förvärva mera av ett hemmans avrösningsjord än den del, som ligger utanför det s. k. stödskogsområdet. På grund av att stödskogsgränsen är satt jämförelsevis högt i förhållande till hemmanets hela skogsareal, råder ju praktiskt taget sedan 1906 totalt förbud för bolags jordförvärv i de norrländska länen. Jag skulle tro, att det är ett fåtal socknar, där hemmanen hava större skogsareal än vad som ligger inom stödskogsgränsen.

Enligt den kungl. propositionen, andra stycket i 4 §, skulle Konungen äga giva bolag eller förening tillstånd att förvärva fastighet blott under förutsättning, att fastigheten utgör sådan del av ett hemmans avrösningsjord med impedimeter, vilken med hänsyn till ortens förhållanden och i övrigt föreliggande omständigheter prövas icke vara erforderlig för att återstående del av hemmanet skall äga för drivande av självständigt jordbruk nödig skogstillgång o. s. v.

Denna bestämmelse skulle, om den bleve gällande, säkerligen medföra en väsentlig uppmjukning av nuvarande bestämmelser, och det är detta, som jag icke kunnat vara med om inom utskottet. Lika viss som jag är om, att det aldrig varit justitieministerns mening att genom det föreliggande förslaget så att säga öppna slussarna för bolagens jordförvärv i Norrland, lika viss måste jag säga, att jag är om, att, därest detta lagförslag skulle ha antagits i den form det föreligger i den kungl. propositionen, detta emellertid i stor utsträckning skulle ha blivit fallet. Det är kanske skäl att jag försöker motivera denna min åsikt litet närmare.

För närvarande få inom de norrländska länen hemman ägostyckas endast under förutsättning, att till inägojord läggas för jordbrukets bedrivande nödig husbehovsskog, odlingar och betesmarker. Ansökan om tillstånd till ägostyckning skall prövas av Konungens befallningshavande i det län, där fastigheten är belägen. Innan en dylik ansökning prövas och avgöres, skall Konungens befallningshavande höra vissa underordnade myndigheter, vanligen då kommunalnämnden och hushållningssällskapens förvaltningsutskott o. s. v. I främsta rummet torde det vara vanligt, att dessa myndigheter tillfrågas, huruvida den skogsmark, som vid styckningen är avsedd att tilldelas inägojorden, kan anses tillräcklig för jordbrukets framtida behov av husbehovsvirke. Inom det län, där jag hör hemma, d. v. s. Västernorrlands län, bruka i regel ägostyckningar medgivas, där en 30 å 40 tunnland skogsmark lämnas kvar till inägojorden. Enligt Kungl. Maj:ts förevarande proposition skulle det ju förfaras på ungefär enahanda sätt i fråga om prövning av ansökningar från bolag att få köpa fastigheter. I lagens 5 § stadgas nämligen, att om bolag söker Kungl. Maj:ts tillstånd att få köpa fastighet, »åligger Konungens befallningshavande, såframt ej förvärvet godkännes enligt 3 §, att insända hand-

lingarna jämte eget utlåtande till Konungen. Innan utlåtande avgives, skall Konungens befallningshavande, där det ej av särskild anledning finnes icke vara erforderligt, över ansökningsnämnd eller myndighet, som kan antagas äga kännedom om förhållandena, såsom hushållningssällskapets förvaltningsutskott eller egnehemsnämnd och kommunalnämnd eller annan kommunal myndighet.» Förevarande paragraf är i det närmaste likalydande med utskottets förslag. Utskottet har bara vidtagit en liten ändring i fråga om ordningen mellan de underordnade myndigheterna. Ja, det är alltså ungefär samma bestämmelser som de, vilka äro gällande, när det är fråga om tillstånd till rätt att få verkställa ägostyckning.

Jag har nu försökt att i mitt stilla sinne tänka mig, hur det skulle komma att ställa sig i t. ex. följande fall. En ägare till ett hemman — vi kunna ju antaga att han är s. k. jordspekulant eller skogsspekulant — begär ägostyckning, och han har fått tillstånd att stycka sitt hemman. Vi kunna vidare antaga, att till detta hemman hör en skogsmark på t. ex. 500 tunnland. Styckningen verkställs, och till inägojorden lägges det, låt oss säga, 50 tunnland skogsmark. Myndigheterna, såväl Konungens befallningshavande som de underordnade myndigheterna, d. v. s. kommunalnämnden o. s. v., ha också förklarat, att dessa 50 tunnland skogsmark äro tillräckliga för tryggande av jordbrukets behov av husbehovsvirke för framtiden. Ja, då kan det ju hända, att nästa fars beträffande denna fastighet blir, att ägaren träffar överenskommelse med ett bolag om försäljning av de frånstyckade 450 tunnland skogsmark. Bolaget begär tillstånd i föreskriven ordning att få köpa denna skogsmark, och Konungens befallningshavande och de underordnade myndigheterna skola nu höras på samma sätt, som när det gällde att tidigare få tillstånd att stycka fastigheten. Dessa myndigheter ha då denna gång att i främsta rummet avgiva yttrande om, huruvida nödig skogstillgång till hemmanets återstående del finnes. Nu menar jag och tror säkert, att om dessa myndigheter i förra fallet sagt, att det förefinnes för jordbrukets bedrivande nödig skogstillgång, så skall det bli svårt för nämnda myndigheter att i senare fallet säga något annat, utan de komma naturligtvis på grund härav att anse sig nödsakade att tillstyrka försäljningen. Nu är det ju sant, att ansökningsnämnden i varje särskilt fall skall prövas av Kungl. Maj:t, men jag föreställer mig, att det skall bli svårt för vilken regering som helst att grunda sitt omdöme i förevarande fall på några andra förhållanden än på de uppgifter, som föreligga från de underordnade myndigheterna, främst då från länsstyrelserna.

Jag vill då säga, att jag icke kan vara med om att på detta sätt öppna någon möjlighet för bolag till fastighetsförvärf i den omfattning, som jag i det hänseendet tror skulle bliva fallet. Jag tror icke, att en ändring i den nu gällande lagen, i vad den rör norrländska förhållanden, är nödvändig eller tillräddig, och jag styrkes också i denna min uppfattning av de yttranden, som förefinnas från länsstyrelsen i Västernorrlands län. Länsstyrelsen säger i ett den 27 september 1924 dagtecknat yttrande om den saken, att tillämpningen av nämnda lag icke givit länsstyrelsen anledning finna ändringar i lagen påkallade. Vidare vill jag säga det, att jag för min del icke har någonting emot den ändring, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet omnämnde som ett önskemål, nämligen att ordet »märkligen» insattes i 4 § tredje stycket mellan orden »eller» och »försvagas».

Nu har ju utskottets ärade ordförande avgivit en reservation, vari han föreslår, att riksdagen måtte besluta att lämna förevarande proposition utan bifall och för sin del antaga förslaget till lag om fortsatt tillämpning av lagen av den 29 maj 1921, d. v. s. nu gällande provisoriska lag. Som skäl härför har anförts, »att efter verkställd omprövning rörande de i 1906 års lag inrymda stödsogsbestämmelsernas ändamålsenlighet ett efter denna utrednings resul-

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrländska förbudslagen m: m.
(Forts.)

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)

tat modifierat förslag till definitiv, hela riket omfattande lag i ämnet måtte framläggas för nästkommande års riksdag.» Beträffande dessa stödskogsbestämmelser vill jag säga, att jag anser dem så påkallade och nödvändiga, åtminstone för de norrländska länen, att jag aldrig kan vara med om att taga på mitt ansvar att slopa dem.

Jag skall alltså, på grund av vad jag här anfört, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har icke kunnat avgiva någon reservation till detta betänkande i brist på tillräcklig reservationstid. Betänkandet justerades torsdag e. m. klockan 3 t. o. m. fem minuter över 5, varpå reservationstid medgavs till lördagen. För min del låg jag sjuk — och jag är det fortfarande — så jag kunde icke protestera. Under fredagen sände jag ett meddelande till vederbörande i utskottet att jag förbehöll mig reservationstid till måndagen, då reservationstiden för bulvanlagen utgick. Dessa två lagar hörde också ihop, och förbudslagen låg inte i sjön. Därvid fästes dock intet avseende, ordföranden meddelade per telefon att »utskottet hade en annan uppfattning», och betänkandet gick i tryck på lördagen. Jag vill säga, att om jag varit frisk, hade jag haft ännu mindre tid att effektuera någon reservation i denna vidlyftiga fråga till lördagen, ty fredagen var, såsom herr talmannen och kammaren erinra sig, anslagen till att vi skulle sätta oss in i försvarsfrågan till lördagen, då denna skulle debatteras. Att i en så viktig fråga som den förevarande sätta reservationstiden till lördagen är ett spektakel, herr talman!

Sedan har ju något annat synnerligen märkligt inträffat. Enligt avtal med talmannen skall dock *vid detta tillfälle* inte av mig vidare yttras därom, utan det får väl anstå, i varje fall till memoarerna eller möjligen någon liten avhandling av professor Reuterskiöld om svensk statsrättslig praxis.

Vad nu själva den föreliggande frågan angår, så bör det vara klart, att jag, som har tämligen målmedvetna begrepp i den, måste taga hårt på saken och fullfölja mina syften. Men den nuvarande justitieministern har ganska svårt att förlika sig med sådana nappatag, och han blir lätt ganska mycket förargad, såsom också visat sig i dag.

Jag anser nu för det första — och det är min rättighet att tycka det, herr talman, det må sitta vilken justitieminister som helst i departementet — att detta regeringsförslag, inte av ond vilja, men av obetänksamhet sönderbryter norrländslagarna. Det finns bland annat icke ett ord om stödskogen i det. Det finns företrädesvis en stor matsedel för bolagsförvärv, och så finnes det administrativt godtycke så det förslår. För övrigt är det ordnat så, att jordbruket visserligen inte skall få köpas, men det säges, som sagt, ej på något påtagligt sätt hur mycket skog skall följa med. Det är allt beroende på tjänstemännen och chefen i vederbörande departement att godtyckligt ordna denna sak för varje fall.

Man säger nu, att gällande stödskogsbestämmelser äro så stela. Ja, det äro de, och det är deras ofantliga betydelse, ty dessa bestämmelser betyda på en mängd orter totalförbud. Ätminstone betyda de det i herr Tjällgrens ort och i herr Johanssons i Kälkebo ort, enligt vad de sade i utskottet, och det är detta, som gör det så lugnt i dessa orter, att där inte får förekomma något bolagsförvärv av skog och att bolagen inte ens under några »särskilda omständigheter» få tränga sig in mellan barken och trädet. Man kan förstå, att denna befolkning fått som den vill hava det och inte vill ha detta säkerhetstillstånd satt i gungning igen av administrativa tjänstemän och dessas synnerligen opålitliga gottfinnande. Jag har rättighet, herr talman, att hysa den meningen, och jag gör det. Det hade emellertid inte lyckats att i utskottet vinna

gehör för den, ifall ej bondeförbundets medlemmar i utskottet gripit in med kraft. Medan jag bara representerar försöken att utgrunda vad som är nödvändigt och riktigt, representera de också en mängd farliga valmän, och därför gjorde deras ingripande mycket starkt intryck, vilket mitt ensamma uppträdande icke skulle ha gjort.

Vidare måste jag stå som talesman för jordkommissionen, därför att dess linjer äro sakligare och mycket vidare än propositionens. Jag har rättighet att tycka det, och jag tror också att det förhåller sig på det sättet. Det är icke jag, som var ordförande i den jordkommission, som framlade ett lagförslag om rätt att förvärva och besitta fast egendom, utan det var revisionssekreterare Johan Hansson, som lade ner det mesta arbetet på den saken.

Nu har denna jordkommission enhälligt ansett, att det var av stor vikt, att man började lägga sig till med principuppfattningar, om vilka som i framtiden böra bli ägare till de stora enskilda skogsmarkerna i detta land. Därpå hänger ju trustfrågan i högsta grad liksom även åtskilliga andra för folket viktiga frågor. Därför tog kommissionen ur den synpunkten upp till granskning frågorna om bolags rätt att fortfarande fritt förvärva jordbruksfastighet från bolag och vidare om bolags rätt att fortfarande fritt köpa den skog, som icke ingår i stödskog. Dessa båda stora frågor ingå under propositionens »lindrigare koncessionsvillkor» och uppslukas av dem. De hava av propositionen behandlats på ett helt annat sätt än av jordkommissionen, och därmed kan jag icke förlika mig. Jag blev t. o. m. något upprörd däröver, vilket man ju inte bör bli, särskilt icke den som varit med så länge som jag och som bör vara vid vad som helst, men jag blev verkligen det. När man kämpat med så länge och då vi i jordkommissionen kommit fram med ett enhälligt förslag i saken, så trodde man, att grunderna åtminstone skulle diskuteras och de synpunkter vägas för och emot, som här framställts. Detta har icke skett i den kungliga propositionen, ehuru visserligen inte alls i ond avsikt. Men då justitieministern nu senast angrep mig för att jag obehövt tagit avstånd från ett sådant behandlingssätt, vill jag gentemot honom erinra, att min uppgift är att slå vakt om den lille bondens möjlighet att få skäligen betalt för sitt avsaluvirke, om den lille arrendatorns rätt att ej med familj behandlas som en handelsvara, om de jordlösa, Lars och Gretas, rätt att det mesta möjliga av jord reserveras åt dem, om allas krav att ej förlora frihet och egendom genom en förtröstning av själva jorden. Alla irrgångar, som leda bort från ett sådant lojalt strävande måste avslöjas enligt min mening.

Justitieministern åter har tydligen fattat saken på det sättet, att här kan man inte lägga fram några ledande principer, ty då går kanske allting omkull. Man måste breda förtegenhetens slöja över dem, kompromissa redan i regeringen, menar han, eller med andra ord »herr Lindhagen saknar verklighetsinne», som han en gång uttryckte sig. Det finns en gräns även för anspråklösheten, och jag tror, att mitt verklighetssinne är mera beprövat än herr Nothins i de här frågorna. Detta framgår ock både av hans proposition och av hans yttrande här, vilka diktatoriskt vägra till och med diskussion om realiteterna. Propositionen är lagd synes mig på det sättet, att här skall åstadkommas en kompromiss efter principen: hellre en mager förlikning än en fet process.

Det är diskutabelt, vilken av ovannämnda två metoder bäst »gagna saken». För min del hyser jag den meningen, att jag måste stå för folkets ovannämnda realiteter och således även för min motion och för jordkommissionens förslag, och därför strider jag för den uppfattningen.

I dylikt strävande kan man icke undgå att snudda vid den lilla kompromisskommission av fyra jordägare, som justitieministern tillsatt och som han underställer de olika jordfrågorna — den enligt min uppfattning egendomligaste

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrländska förbudslagen m. m.

(Forts.)

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.

(Forts.)

och för jordfrågornas framfärd äventyrligaste inrättning, som förekommit. I detta fall har han ju också i sin proposition skjutit dessa fyra förtroendemän framför sig och omtalat, att de varit fullt eniga med honom om propositionens grundsatser. Jag kan inte neka till, att jag å jordkommissionens och realiteternas vägnar känner mig berättigad och förpliktad att säga, att denna enighet kunna vi inte böja oss för, helst dess tillkomst är höljt i dunkel. Jordkommissionens förslag är grundat på långvarigt och ingående övervägande. De fyras opinion, som här skjutes fram med undertryckande av jordkommissionens synpunkter, har tillkommit efter allenast en ytlig föredragning, och det är nog ganska visst att kommissionens förslag och de ovannämnda realiteterna ej framlagts för dessa förtroendemän. En av dem, herr Andersson i Rasjön, frånsade sig i lagutskottet all borgenförbindelse för propositionen under meddelande, att de tillkallade efter ett föredrag av byråchefen behandlat detta ärende allenast en dag.

Under en sådan situation har jag nu, inte för första gången, i motion framlagt denna politiska uppfattning: »Inför så hotande utsikter återstår ingenting annat än att vända sig mot det politiska systemet, sådant det på senare tider alltmer börjat gestalta sig, enkannerligen mot dess krav på frånvaro av grundsatser. Det gäller att 'avkläda formerna deras sken av verklighet'.»

Jag har sålunda alltid tyckt det vara oerhört och orättrådigt, när en regering i sin helhet tages för huvudet för varje regeringsförslag. En regering rör i regel inte med annat än att formellt framlägga ett förslag. Det är bara departementschefen, som mäktar det i sak, och då måste de andra tämligen i blinda följa med. Även i detta fall rör regeringen i sin helhet inte för förslaget, icke ett dugg, herr talman! Vidare förhåller det sig så, att en departementschef — jag talar i allmänhet — icke heller kan behärska alla de många ämnen, som rymmas inom ett departement, utan han får lita på sina föredragande, och då blir slutet det, att regeringens förslag egentligen är föredragandens förslag. Herr Nothin må gärna föreställa sig, att alla förslag från en regering äro grundade på alla dess medlemmars djupa övertygelse och att varje förslag från departementschefen är bara hans och inte tjänstemännens förslag. Men det förhåller sig inte så, herr Nothin, utan precis så, som jag säger. Vad skall det tjäna till att låta formerna dölja verkligheten? Jag tror icke vi komma någon vart utan att avkläda formerna deras sken av verklighet.

Justitiedepartementets ifrågavarande förslag har byggts ofantligt mycket, man kan säga nästan uteslutande på det administrativa godtycket. Detta skulle inte ha varit möjligt förr i världen. Jag blir nästan enformig, när jag återgår till sekelskiftet och mina erfarenheter från den tiden, men man har ju i alla fall upplevat något, som lämnat varaktigt minne. Gud nåde den, som kommit fram med något liknande på den tiden, då Sven Adolf Hedin, greve Hugo Hamilton och några andra liberala pampar i andra kammaren i förbund oftast med lantmannarepresentanterna förde talan mot det administrativa godtycket. Det är ju också oerhört, att nu göra tomma former till verklighet och söka inbilla oss att allt kommer alltid att på det utmärktaste sätt prövas i departementet. Herregud, herr Nothin, försök erkänna någon gång, att herr Nothin saknar verklighetssinne! Även utskottet slår sig till ro någonstans med, att justitieministern försäkrat, att här skall bli noggrann och upplyst prövning. Jag bryr mig icke om, vad herr Nothin försäkrar, för han har ej rättighet att försäkra något på andras vägnar. Enligt nutida parlamentariska sedvänjor sitter icke en minister så länge, att han kan försäkra något. Och för övrigt måste även den nuvarande justitieministerns lagtillämpning bli äventyrlig på grund av den metod han, på sätt ovan sägs, anlitat och icke minst på grund av hans motivering, enligt vilken i regel koncession bör beviljas även då särskilda omständigheter därtill ej föranleda.

Det är tydligt, att bolagen nu ha fått en myckenhet rättigheter högtidligt inskrivna i själva lagen. Men där står föga om kontroll över dessa rättigheters skäligen begränsande, utan denna kontroll är lagd på departementet. Nu har lagutskottet dock insett faran och, utöver föreslagna ändringar i lagtexten, skrivit och, för att lugna mina och andras farhågor, nedskrivit i sin motivering åtskilliga regler för textens uttolkning. Detta är givetvis bättre än intet. Men vilken som helst av dem som ha att tillämpa lagen har rättighet att göra en konst i lagutskottets privata funderingar, om de överhuvud taga reda på dem, vilket kan hända, att de icke göra.

Herr Nothin säger helt allmänt, att jag misstagit mig i min motivering. Det få vi allt ytterligare se, vilken av oss som misstagit sig, när vi komma till detaljerna. Det anfördes av honom som enda exempel vad jag yttrat om propositionens innehåll rörande den s. k. arronderingen. I min motion står nämligen, att »jordkommissionen skattade något åt detta krav men tog avstånd från alla utvidgningsplaner. Detta senare gör däremot propositionen ej ens i motiveringen.» Jag medger gärna, att uttrycket »ej ens i motiveringen» kan synas vara för mycket sagt, då propositionen i motiveringen något berör denna fråga. Men vad jag tänkte på och vad som står kvar, det är det, att jordkommissionen här som huvudsak betonat, bland annat, att syftet får »icke gå ut på markutvidgning i och för sig, vadan det såsom nämnts i regel bör kunna bli frågan endast om områden av mindre storlek».

Justitieministern yttrar åter i propositionen (sid. 42) att han »lika med jordkommissionen anser, att koncession icke bör lämnas, om det avsedda ändamålet kan i skäligen mån vinnas genom ägoutbyte eller om förvärvet skulle hava en menlig inverkan å jordbruket å den fastighet, som på detta sätt avstår mark». Justitieministern förbigår således det viktigaste eller att koncessionen ej får gälla större områden. När lagtolkaren skall gå och se, vad den som har gjort lagen menar, och därvid finner, att det som jordkommissionen betonat såsom det viktigaste lämnats obeaktat av justitieministern, så äventyrar man, att den, som vill tillägga större områden, då också kan göra det med lugnt samvete.

Här gäller det sakfrågor, där uppfattningarna kunna stå mot varandra, och där man kan ha olika mening. För min del måste jag stå på erfarenhetens och den gamla norrlandslagens ståndpunkt och hålla på jordkommissionens förbättringar samt slå vakt om folkets realiteter emot administrativt godtycke. Och därför har jag, herr talman, med dessa ord slutat min s. k. generaldebatt och motser nu detaljerna, som äro det viktigaste.

Jag vill tillägga ytterligare en sak, och det är, att man i andra kammaren har försökt falla tillbaka på herr Petréns uppskovsyrkande även från det håll, där man inte vill ha lagen för södra och mellersta Sverige. Detta förmodligen i den meningen, att den, som vinner tid, vinner råd, vilket ju är mycket riktigt. I sakens nuvarande läge tycker också jag för min del, att det ligger något riktigt i herr Petréns berörda yrkande, särskilt med hänsyn till, att jag velat ha fram till övervägande, även jordkommissionens linjer i denna fråga. Men då justitieministern av hans anförande att döma icke under några villkor vill höra på det örat, så är ju en återremiss lönlös. Därtill kommer, att andra kammaren tagit utskottets förslag utan att gå med på herr Petréns yrkande. Jag måste då för denna gång, ehuru med beklämt hjärta, gå med och försöka göra det bästa möjliga av den förtida kompromiss, som är framlagd genom den kungl. propositionen. Denna senare är för övrigt i betydande delar såväl i lagtext som motivering sönderskjuten av lagutskottet, som till och med påkallar omedelbar revidering av sitt eget förslag. Frågan återkommer sålunda och kan då tillfälle beredas att diskutera den även i de kardinala delar, som förteggats i propositionen och under den nuvarande riksdagshetsen undertryckts även av lagutskottet och i riksdagen.

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrlandska förbudsagen m. m.

(Forts.)

*Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)*

Herr Gabrielsson: Herr talman! Då nu andra kammaren redan har fattat beslut i enlighet med utskottets förslag och då det torde vara tämligen säkert, att det finnes majoritet även i denna kammare för ett beslut i samma riktning, kunde det kanske vara onödigt att vidare förlänga debatten. Emellertid vill jag, eftersom jag jämte tre andra av kammarens ledamöter av justitieministern varit tillkallad såsom sakkunnig i denna fråga, säga, att vi i samtliga punkter varit eniga om att lägga fram detta förslag. Det är icke alls riktigt, såsom herr Lindhagen har sagt, att det förekommit något tvång från departementschefens sida, utan vi ha trots att tiden var kort grundligt diskuterat förslaget. Vi fingo i varje fall tillfälle att på förhand läsa igenom förslaget, och därefter ha vi gått igenom detsamma punkt för punkt och ha, som sagt, varit eniga i vad vi sagt.

Nu har utskottet frångått detta förslag i vissa punkter, och det är särskilt en punkt, som tycks varit ganska stridig, nämligen den, som herr Tjällgren redogjort för i fråga om stödsbogen eller enligt Kungl. Maj:ts terminologi »nödig skogstillgång» för drivande av ett rationellt jordbruk. Trots det att jag representerar samma landsända som herr Tjällgren har jag icke samma uppfattning som han, att det skulle varit någon olycka om utskottet tagit Kungl. Maj:ts förslag. Det finnes bestämmelser i ägostyckningslagen därvidlag, och jag tror icke, att de skulle komma att tolkas på det sätt han trodde i den händelse att Kungl. Maj:ts förslag bifölles. I alla fall skall jag icke vidare ingå härpå, eftersom jag tror, att utskottets förslag kommer att vinna riksdagens bifall, och även jag kommer att rösta för detta förslag.

Vidare har, såsom också departementschefen anmärkt, den ändringen gjorts i Kungl. Maj:ts förslag, att ordet »märkligen» i 4 § borttagits. Jag vet icke, om någon förut gjort yrkande härom, i annat fall vill jag framställa det yrkandet, att ordet »märkligen» ånyo införes i 4 §.

Det nu föreliggande förslaget är ingen nyhet. Allt sedan 1906 har en förbudslag gällt för Norrland och Dalarna, och sedan 1921 har en provisorisk lag varit gällande för de övriga delarna av landet. Det är nu meningen att införa en definitiv lag, gällande för hela landet, så att de förutvarande bestämmelserna i vissa avseenden skulle mildras och i vissa andra avseenden skärpas. Ett fall, där skärpning inträtt, gäller förbud för bolag att köpa av ett annat bolag. Förut har det varit så, att ett bolag fått förvärva av ett annat bolag, men man har nu ansett, att detta borde förbjudas. Detta har motiverats med, att man skulle försöka att återföra bolagsjorden till enskilda ägare. Vid den förberedande behandlingen av detta ärende kände jag mig tveksam, huruvida jag borde gå med på denna paragraf. Men såsom lagen är motiverad och då jag hoppas, att Kungl. Maj:t kommer att bifalla koncessionsansökningar, då goda skäl därtill äro, har jag funnit mig kunna gå med på, att denna bestämmelse införes i lagen.

Åtskilligt kunde ännu vara att tillägga, men jag vill icke längre upptaga kammarens tid, då jag hoppas, att kammaren går med på utskottets förslag med den lilla ändring, som jag föreslagit.

Jag ber, herr talman, att kort och gott få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Herr greve och talman! Då man har att taga ställning till en fråga, sådan som denna, gäller det naturligtvis, så vitt jag förstår, att mot varandra väga de olika intressen, som skola vinna beaktande. Herr Lindhagen förklarade nyss, att det vore ett idealiskt tillstånd i de trakter av Norrland, där bolagen icke hade någon egendom och där sålunda ingen trävaruindustri funnes. Jag undrar för min del, om man har rättighet att se saken på detta sätt. Mer än hälften av hela landets export går från vår trävaruindustri, och jag

förmenar, att om man på allvar kommer denna industri till livs, man säkerligen kommer att skapa det förmenta idealiska lugnet icke blott i de trakter, som herr Lindhagen talade om, utan även i åtskilliga andra trakter i vårt land. Jag anser frågan om förbudslagstiftningen i den utsträckning den för närvarande har i Norrland sakna aktualitet. Saken är en gång avgjord, och det får man finna sig i, även om man har en annan uppfattning. Jag vill icke heller upptaga tiden med att ingå å de skäl, som tala för, att man icke borde utsträcka lagen till att gälla hela landet; jag vill endast på en punkt göra en erinran.

Jag kan icke finna, att ett enda skäl blivit anfört, varför man skulle upphäva den bestämmelsen i norrlandslagen och den nuvarande provisoriska lagen, enligt vilken bolag eller förening kan köpa fastighet av annat bolag eller annan förening. Det är av ett stort intresse, att det finnes en livskraftig trävaruindustri i vårt land, men en dylik bestämmelse måste ovillkorligen inkräkta på detta förhållande.

Utskottet anför såsom skäl för upphävande av nämnda bestämmelse för det första, att man vill förekomma en icke önskvärd koncentration av fastighetskomplex i ett enda bolags hand. Detta skäl förefaller mig bra egendomligt, då det är fråga om en exportindustri. Ingen lär väl föreställa sig, att de svenska bolag, varom det här kan bli fråga, ha sin marknad i Sverige utan i utlandet. Alla andra länder äro mycket glada över, att de kunna koncentrera sin exportindustri för att komma i ett i förhållande till utlandet så gynnsamt läge som möjligt. Men andra lagutskottet har en annan uppfattning.

Vidare säger utskottet, att genom den föreslagna bestämmelsen skulle beredas möjlighet för bolagsjordens återgång i enskildas ägo. Det är redan påpekadt, att denna möjlighet redan finnes, där den verkliggen medför någon praktisk nytta.

Om det sålunda icke är någon fördel, något förnuftigt ändamål med en dylik utsträckning av förbudslagen till förhållandet bolag emellan, så äro desto större olägenheter därmed förknippade. Jag vill ytterligare understryka vad herr von Sydow gjort gällande, att det, därest ett bolag kommer i svårigheter och måste rekonstrueras, icke duger att springa till Kungl. Maj:t, som måste höra åtskilliga myndigheter, innan Kungl. Maj:t kan medgiva den begärda koncessionen.

Nu säger visserligen en ärad talare, herr Linder, att man icke åtminstone för närvarande behöver hysa någon oro för trävaruindustrien, ty det skulle enligt hans mening ha ljusnat för denna industri. Ja, det skulle vara bra roligt att få veta, var det har ljusnat. Jag känner något till trävaruindustrien, och jag har icke hört, att det ljusnat, utan i stället har jag hört, att det mörknat för denna industri. Trämassetillverkningen kan kämpa sig fram, men själva trävaruaffärerna bli sämre och sämre för varje månad som går. Kanhända herr Linder känner till någon plats, där det har ljusnat för trävaruindustrien. Jag är säker på, att åtskilliga bolag ha en mycket svag ställning, utan att nu på något sätt vilja nämna något särskilt.

Man kan mycket väl tänka sig en stor fördel av en rekonstruktion, som ofta lämpligen kan ske på det sättet, att två bolag sammanslås. Jag kan tala om ett fall, som jag själv känner väl till, men där sammanslagningen icke berott på nödtvång utan på, att man därigenom trodde sig kunna nå ett bättre resultat. Det var ett bolag, som hade ett gammalt verk men en präktig skog, och ett annat bolag, som hade gått för hårt åt sin skog — där fanns däremot mycken ungskog — men som hade ett charmant verk. Kan man tänka sig något mera lämpligt än att slå ihop dessa två bolag?

Om man kunde få något som helst bärande skäl för att stadga förbud för ett bolag att förvärva egendom, som tillhör ett annat bolag, skulle jag kunna finna mig däruti, men man kan icke anföra något sådant skäl. Jo, det finnes verk-

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrländska förbudslagen m. m.
(Forts.)

*Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)*

ligen ett skäl i detta fall, och det vore att det icke borde vara någon olikhet; vi behöfve lagar, som sträcka sig över det hela på ett likformigt sätt. Men, herr talman, i fråga om industri och ekonomisk verksamhet överhuvud taget duger det icke att ha en schablon, utan där måste man ha mera individuella regler, olika för olika fall, till och med där det blott är nyanser, som skilja det ena fallet från det andra.

Ett land, som insett detta mer än något annat land, är England, och England har också en ekonomiskt stark ställning. Där stiftar man aldrig en lag på det sättet, att man stadgar en regel, som skall tillämpas på alla möjliga fall, utan där tager man varje gång så mycket som behöves för det eftersträfvade resultatet. Även om man har den uppfattning, som herrarna i allmänhet torde ha beträffande denna förbudslagstiftning, måste man dock erkänna, att något förbud icke är behöfligt i detta särskilda fall, och varför skulle vi då utsträcka förbudsbestämmelserna? Mig synes, att det är ett rimligt krav, att man icke gör det.

Varför intager England en dylik ståndpunkt i sin lagstiftning? Jo, därför att man kan se den nytta, som en bestämmelse gör, men man kan icke lika lätt se den skada, som den kan göra i andra avseenden. Följaktligen, om man trots prövning icke kan finna, att en bestämmelse egentligen gör någon nytta, skall man akta sig för den, ty det kan hända, att den komme att göra en ganska väsentlig skada för andra områden.

Det är detta som jag för min del har velat fästa uppmärksamheten på beträffande denna lagstiftning. I övrigt får jag säga, att jag med stort intresse läst den kungl. propositionen, där det finnes flera fina anmärkningar berörande ämnet, vilka föranlett att det varit synnerligen angenämt att taga del av vad som där förekommer.

Herr Pers: Herr talman! Jag har med uppmärksamhet åhört herr Tryggers skildring av sin ställning till frågan, och jag har därvid tänkt som så, att var och en är barn av sin miljö och beroende av sina förhållanden. Det är alldeles tydligt, att det är så i detta fall. Herr Trygger har framlagt synpunkter som en aktieägare och styrelsemedlem i trävarubolag kan ha på denna fråga. Jag skall be kammaren att nu ett ögonblick lyssna på, huru det ter sig för den, som sett saken så att säga från andra sidan.

Jag är född och uppväxt i en ort i Sverige, där befolkningen mer än på andra platser i landet hyser kärlek till att ha en egen jordbit, en egen stuga och ett eget hem att hålla sig till. Det är Siljansbygden. Jag har följt förhållandena där med uppmärksamhet allt sedan barndomen, och mitt minne omspannar nu omkring femtio års tid.

Vid storskiftet, som började för omkring etthundra år sedan, hade ägarna av den järnindustri, som då fanns i östra och västra Dalarna, kommit i besittning av rätt mycket jord. Den sammanfördes då i byarna i skiften, och jag minnes ännu i dag tydligt, huru dessa skiften sågo ut. Det var en mycket klen vård om jorden, den var i det allra sämsta skick. Ty dessa järnbruk hade mycket liten tid att ägna däråt, och jag kan säga, att dessa skiften voro döda fläckar i terrängen en mansålder framåt. Märk väl, att det var i tätt befolkade trakter, där befolkningen hade två, tre, fyra hektar jord per hushåll. Alla hade jordbruk, det var trängsel om utrymmet och ont om odlingsmark. Men den jord, som ägdes av de industriella anläggningarna i bygden, låg formligen öde. Befolkningen kunde se på den som på ett dött ting, man kände behov av den, men den var oåtkomlig. Detta fortsatte långt fram i tiden ända tills den tiden kom, då trävarubolagen, som kommit i besittning av fastigheterna, började frukta för lagstiftningen, och nu har det gått därhän, att jordbruket bedrivs på bättre sätt, ehuru med förlust för bolagen.

Jag kan nämna såsom exempel Järna socken, som har några tusen invånare. Där äges halva jordarealen av bolag, och följderna har blivit, att alla bolagens gårdar gå med förlust, under det att den mindre bondebefolkningen, som har sin jord bredvid, ökat sitt välstånd. Var och en har endast några få hektar i sin ägo, men där ser det annorlunda ut och är en helt annan trevnad än på bolagsjorden. Den jord, som bolagen äga, behövs även den för befolkningens utkomst. Befolkningen emigrerade på 1870-talet, men nu har den slutat upp därmed, sedan välståndet ökats till följd av skogsbruket och kommunikationerna och visserligen även till följd av industriens utveckling. Men det är en felaktig uppfattning, när man gör gällande, att skogsindustrien behöver dessa milsvida områden för sitt bestånd.

Det är visserligen så, att det under sista tiden gjorts gällande, att bondeskogarna icke skötas lika bra som bolagsskogarna, men i dessa bygder, där fastigheterna äro så blandade om varandra, tror jag knappast, att man kan säga att det är så. Jag vill betona, att bondebefolkningen icke är sämre, än att den kan lära sig att sköta skogen lika bra som bolagen, och jag är övertygad om att de kunna sköta den bättre, därför att de med stigande insikt ha möjlighet att giva skogsmarken en individuell och ingående skötsel; de kunna taga vara på avfallet på ett helt annat sätt än bolagen, som ha kvadratmil till sitt förfogande och måste gå fram efter vissa schabloner.

När jag är med om att även taga bort denna rättighet, varom nu är fråga, att bolagen sinsemellan skola få handla med dessa områden, ser jag saken så, att det varit ett socialt ont, att denna jord någon gång gått över i bolagens händer, till personer, som icke bo på densamma och icke av densamma äro beroende för sin utkomst. Det är därför ett socialt intresse av första rang, att dessa områden återgå till den befolkning, som bor på dem och brukar dem.

Jag vill anmärka, att i Siljansbygden arrendesystemet är ytterst ovanligt. Där arrenderar man icke jord, därför att det ingått i befolkningens vanor — de kanske ha en primitiv form för sina vanor — att vilja ha en jordbit och en stuga, även om jordbiten är liten, för att kunna arbeta för sin utkomst. Det är ganska intressant att se — jag tror, att i dessa bygder med dess täta befolkning jordens vanor äro mindre än någon annanstans i landet — huru konservativt man fasthåller därvid; det är intressant att se, huru denna befolkning, trots de olägenheter, som råda i fråga om jordfördelning och jordskiften, ändock håller fast vid den egna jordbiten för att å den få sin bärgning, och är befolkningen icke rik, så är den icke heller fattig. Det är en allmän besuttenhet och en allmän självständighet, som i stor utsträckning har sin rot i innehavet av eget hem och jordbruk.

Det är denna syn på saken som gör, att jag kommer att ansluta mig till utskottets förslag, även om jag icke kunnat sätta mig in i alla dess detaljer. Jag tror, att utskottets förslag är väl befogat, och var och en, som har kännedom om dessa förhållanden, måste gå ut ifrån, att riksdagen mycket väl kan och bör taga på sig ansvaret i stort sett för, att denna jord återföres till dem, som bruka den i dessa bygder. Det är mycket socialt ont och många sociala faror, som bli undanröjda genom att detta lägges till rätta. Jag tror icke heller, att industrien i längden har gagn av en fattig, jordlös befolkning, en befolkning, som icke känner sig rotfäst i bygden. Dessa stora industrier, som ha sitt säte vid kusten, besitta skog uppe i landet för många miljoners värde; denna struktur av industri får måhända lämna rum för en industri, som differentierar sig ute i trakten och får leva på att köpa virke av hemmansägarna, av bondebefolkningen. Industrien behöver icke dö för det, ty skogen växer i alla fall, och bondebefolkningen bör inrikta sig på att sköta skogsbruket och se till, att produktionen verkligen vidmakthålles. Då läggas de ekonomiska möjligheterna ut på flera händer och landet har större lycka av det, än om industrien inriktar

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrländska förbudslagen m. m.
(Forts.)

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)

sig på att behärska tiotal kvadratmils område med en befolkning, som icke känner sig bofast och icke har trevnad och ro på den mark, där den söker sin utkomst.

Herr Petron, Bror: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen, vilken av skäl, som däri beröras, fört mig till ett avslag f. n. å Kungl. Maj:ts proposition.

Jag intager samma ståndpunkt som utskottsmajoriteten därutinnan, att jag anser, att den utsträckning av förbudslagen till att gälla generellt för hela landet, som den kungl. propositionen ifrågasättes, har fog för sig; och jag kan därför icke dela den mening, som utskottets ärade vice ordförande utvecklade, att man borde avgränsa vissa områden av landet, å vilka förbudslagen icke skulle tillämpas. Lagrådet har också i den delen enhälligt givit uttryck för den mening, som propositionen intager, då lagrådet säger: »Det synes därvid ovedersägligt, att i några av de landsdelar, som icke beröras av den s. k. norrländsförbudslagen, förhållanden föreligga, som åtminstone i viss mån erbjuda likhet med dem, som föranledde denna lags utfärdande. Och då det torde möta alltför stora praktiska svårigheter att avgränsa de områden, å vilka förbudslagstiftningens tillämpande icke må vara av behovet påkallat, synes annan utväg icke finnas än att giva lagen tillämplighet för hela riket.»

Bakom detta enhälliga uttalande av lagrådet tror jag ligger en riktig uppfattning. För egen del har jag under gångna tider på nära håll sett, huru som nere i Skåne under en viss utvecklingsperiod av sockerbetsodlingen, man under bolags form lade sig till med den ena gården efter den andra, för att såmedelst behärska viss jordareal för sockerbetsodling. Jag tror, att man har goda skäl för den mening, att ifall något sådant skulle upprepa sig ännu en gång, det skulle vara till gagn för bygden, om någon kontroll från det allmännas sida i koncessionshänseende för dylika fastighetsförvärv förefunnnes.

På en punkt har jag alldeles samma uppfattning som den, vilken utvecklats av herr vice ordföranden i utskottet och av herr Trygger, nämligen att jag icke kan ansluta mig till propositionens ståndpunkt däri, att man nu skall lägga in under koncessionstvång även det hittillsvarande fria förvärvet av fastigheter bolag emellan. Till de skäl, som redan anförts häremot, ber jag att få foga ännu ett, som, praktiskt sett, kommer att betyda åtskilligt. Alla de köp för arrondering av skogsmark, som skett bolag emellan, komma med dessa bestämmelser att tvingas in under koncessionsprövning hos Kungl. Maj:t med hela den procedur med yttranden av lokala och andra myndigheter m. m., som därav blir en följd. Om man närmare vill undersöka dessa förhållanden skall man finna, att dylika köp i stor omfattning ske för främjande av skogsvårdens rationella bedrivande. Dessa arronderingsköp, ofta omfattande jämförelsevis mindre områden, komma sålunda att tvingas in under koncessionsbestämmelser till intet gagn. Om ock de motiv, som ligga bakom propositionens förslag i denna del, ej i och för sig lämna rum för erinran, kommer det med förslaget avsedda syftet dock ej att kunna förverkligas, av skäl som lagrådet angivit. Man kommer nämligen icke att kunna förebygga ett kringgående av förhållandena genom försäljning i förekommande fall av aktier i respektive bolag och anordnande av dotterbolag m. m. på sätt lagrådet närmare utvecklat.

Vad som fört mig till ett avslag f. n. å propositionen är, såsom reservationen angiver, förhållandet beträffande stödsogsbestämmelserna. Mig synes det vara en riktig tanke, när det nu gällde att stifta en definitiv, för hela landet gällande lag i ämnet, att, på sätt som skett i propositionen, åvägabranga

generella bestämmelser, avsedda att gälla för landet i dess helhet. Likaledes finner jag ingen erinran emot den i propositionen innefattade anordningen med de s. k. lindrigare koncessionsvillkoren, utbrutna i en grupp för sig. När emellertid punkten 2 bland dessa koncessionsgrunder kom upp till diskussion inom utskottet, resonerade man från norrlandsrepresentanternas sida som så: De nuvarande stödskogsbestämmelserna ha hittills verkat som en spärr mot fastighetsförvärv till bolag, i det att sedan 1906 års förbudslags tillkomst endast cirka 42,000 hektar gått över i bolags ägo, och vilja vi hava dessa bestämmelser kvar för att såmedelst få bibehållet en effektiv spärr gentemot bolagens köp av mera skogsmark. Emot denna bestämda uppfattning från dessa av frågan närmast berörda landsändar har man efter min mening anledning att säga: Låt oss först närmare pröva, i vad mån de nuvarande stödskogsbestämmelserna äro ändamålsenliga och lämpliga, innan vi gå att för dessa landsändar, som de gällt, avlägsna dem.

I den mån hemmanen efter hand uppdelas är det tydligt, att man behöver mera stödskog än förut. Även ur denna synpunkt är det anledning att ompröva de nuvarande bestämmelserna härutinnan. Det har inom utskottet påvisats, att vad angår de för Värmland och Dalarna gällande stödskogsbestämmelserna dessa i sin nuvarande form äro sådana, att man vid nästa års riksdag torde hava all anledning förvänta en proposition, i vilken föreslås, att de borttagas beträffande förstnämnda län och beträffande sistnämnda län helt omskrivas.

Under sådana förhållanden har det synt mig vara riktigast och mest logiskt att nu stanna för fortsatt provisorium ännu ett år för att först nästa år få den definitiva lagen genomförd. Man kan så mycket hellre utan risk göra detta, som departementschefen med all rätt framhållit, att vad man med förslaget avser, är i stort sett att legalisera den praxis, som hittills i koncessionsväg följts, och av vad som nytt tillkommit har jag ställt mig emot en av huvudpunkterna, nämligen att det hittillsvarande fria förvärvet bolag emellan nu skulle läggas in under koncessionstvång. Jag har därför, för min del, stannat för ett års uppskov med definitiv lags antagande, och jag anser mig därför pliktig att, ehuru medveten om att även här i denna kammare finnes avsevärd majoritet för lagförslagets antagande, nu beträffande förevarande punkt yrka avslag å propositionen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr talman! Jag vill endast tillkännagiva, att jag för min del är beredd att rösta för utskottets förslag med den lilla ändring, som innefattas i det av herr Gabrielsson gjorda yrkandet, och som går ut på att i 4 § skulle återinföras ordet »märkligen». Jag har sökt att uppmärksam samt lyssna till vad lagutskottets ordförande yttrat mot antagande av lagen nu, och såvitt jag förstod gick det egentligen ut på ett uppskovsyrkande, särskilt med anledning av stödskogsbestämmelserna, som ju enligt hans eget vittnesbörd skulle vara anledningen till hans motstånd. Mig förefaller det, som om de ändringar, som eventuellt kunna visa sig nödvändiga, mycket väl kunna ske även om man nu antager lagen. Det anförda förefaller mig alltså icke vara tillräckligt skäl att uppskjuta antagandet av denna lag.

Vad beträffar de betänkligheter, som herr Petré uttalade mot den utvidgning, som ligger i, att förbud skulle utfärdas för ett bolag att sälja till ett annat bolag, så tror jag, att ur sociala synpunkter en bestämmelse av detta innehåll är önskvärd och befogad. Om man står på denna ståndpunkt vinnes egentligen i detta avseende ingenting med ett uppskov.

Vad beträffar de av herr Trygger gjorda erinringarna, att svårighet skulle uppstå när ett bolag kommit på obestånd och ett annat bolag vill förvärva dess egendom, så har det redan i handlingarna erinrats om, att möjlighet förefinnes

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrländska förbudslagen m. m.
(Forta.)

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)

att köpa aktiemajoriteten i samma bolag och på det sättet realiter äga bolaget i fortsättningen. Jag vågar förutsätta att i alla de fall, där verkligen allmänna och ekonomiska skäl tala för, att tillstånd bör beviljas ett bolag att köpa av ett annat bolag, koncessionsbestämmelserna icke skola komma att utgöra något hinder härför. Jag utgår också ifrån, att vilken Kungl. Maj:t som än sitter, tillstånd till försäljning skall komma att lämnas, då dylika skäl tala för, att en sådan är önskvärd.

Jag tillåter mig, herr talman, att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på godkännande av samt vidare på avslag å den nu föredragna paragrafen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *von Sydow* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § av andra lagutskottets i utlåtande nr 33 under A 1) framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås ifrågavarande paragraf.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

2 och 3 §§.

Godkändes.

4 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Konungen äger giva bolag eller förening tillstånd att förvärva fastighet av annan beskaffenhet än i 3 § sägs i fall,

1. att fastigheten vid tiden för denna lags trädande i kraft ägdes av bolag eller förening och sedermera alltjämt tillhört dylik samfällighet;

2. att fastigheten utgör sådan del av ett hemmans avrösningsjord med impedimenter, vilken med hänsyn till ortens förhållanden och i övrigt föreliggande omständigheter prövas icke vara erforderlig för att återstående del av hemmanet skall äga för drivande av självständigt jordbruk *nödigt* skogstillgång och icke heller vara att hänföra

2. att fastigheten utgör sådan del av ett hemmans avrösningsjord med impedimenter, vilken med hänsyn till ortens förhållanden och i övrigt föreliggande omständigheter prövas icke vara erforderlig för att återstående del av hemmanet skall äga för drivande av självständigt jordbruk *tillräcklig* skogstillgång (*stöds*skog) och icke heller vara

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

till sådana till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna sig för upptagande av självständiga jordbruk eller lämpligen kunna sammanläggas med förutvarande jordbruk, dock att i dylikt fall tillstånd icke utan att särskild anledning därtill föreligger må givas, om hemmanet undergått ägostyckning utan iakttagande av vad i 3 § lagen den 25 juni 1909 (nr 57 s. 1) om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning är för där avsedda fall stadgat; skolande vad *sålunda* förvärfvas från hemmanet avskiljas genom jordavsöndring;

3. att fastighetens förvärvande kan antagas för bolaget eller föreningen såsom innehavare av angränsande fastighet äga avsevärd betydelse med hänsyn till *jordbrukets utveckling eller skogsvårdens främjande*, dock att i dylikt fall tillstånd icke utan att särskild anledning därtill föreligger må givas, om jordbruket å fastighet, varifrån förvärvet göres, därigenom skulle bringas att upphöra eller *märkligen* försvagas;

4. att med fastighetens förvärvande är avsett att åt arbetare eller andra hos bolaget eller föreningen anställda personer bereda bostäder eller att genom idkande av jordbruk tillgodose sådana personers behov av livsfrönödenheter eller jordbruksprodukter; eller

5. att med fastighetens förvärvande är avsett att främja bildandet av egna hem eller mindre jordbruk.

Prövas eljest i något fall på grund av särskilda omständigheter bolag eller förening böra medgivas rätt att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs, äger Konungen giva tillstånd därtill.

(i utskottets förslag:)

att hänföra till sådana till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna sig för upptagande av självständiga jordbruk eller lämpligen kunna sammanläggas med förutvarande jordbruk (*odlingsområde*); dock att i dylikt fall tillstånd icke utan att särskild anledning därtill föreligger må givas *dels* om hemmanet undergått ägostyckning utan iakttagande av vad i 3 § lagen den 25 juni 1909 (nr 57 s. 1) om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning är för där avsedda fall stadgat, *dels, så vitt angår Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Värmlands län samt vissa delar av Gävleborgs och Kopparbergs län, om till den fastighet, varifrån förvärvet göres, icke behålles stödskog minst motsvarande vad i 5 § sägs, dels ock, så vitt angår odlingsområde, om tillräcklig skogstillgång icke erhålles för därmed avsett nytt jordbruk eller sådant förutvarande jordbruk, med vilket området sammanlägges; skolande vad enligt bestämmelserna i denna punkt* förvärfvas från hemmanet avskiljas genom jordavsöndring;

3. att fastighetens förvärvande för bolaget eller föreningen såsom innehavare av angränsande fastighet äger avsevärd betydelse med hänsyn till skogsvårdens främjande, dock att i dylikt fall tillstånd icke utan att särskild anledning därtill föreligger må givas, om jordbruket å fastighet, varifrån förvärvet göres, därigenom skulle bringas att upphöra eller försvagas;

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrländska förbudslagen m. m.

(Forts.)

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)

I den av herr *Ros* vid utlåandet avgivna reservationen hade för ifrågavarande paragraf föreslagits följande lydelse:

Konungen äger — — — — — sägs i fall,

- 1) att fastigheten utgör — — — — — jordavsöndring;
- 2) att fastighetens förvärvande — — — — — bringas att upphöra eller märkligen försvagas;
- 3) att med fastighetens förvärvande är avsett att åt arbetare — — — — — jordbruksprodukter; eller
- 4) att med fastighetens förvärvande är avsett att främja — — — — — jordbruk.

Prövas — — — — — därtill.

I reservationen hade därjämte hemställts, att i förevarande lagförslag måtte upptagas en ny paragraf med nummerbeteckning 11 §, så lydande:

Vad ovan i denna lag stadgas om inskränkning i bolags eller förenings rätt att förvärva eller besitta fast egendom äger icke tillämpning beträffande fastighet, som vid denna lags trädande i kraft ägdes av bolag eller förening och sedermera alltjämt tillhört dylik samfällighet.

Första stycket.

Första punkten.

Herr **von Sydow**: Jag ber att få yrka bifall till herr *Ros*' reservation i denna punkt.

Herr **Lindhagen**: I den första punkten under denna paragraf komma vi in på frågan om *de s. k. lindrigare koncessionsvillkoren*. Den allmänna regeln kommer, så att säga, sedan på sladden såsom ett mera oväsentligt bihang till dessa lindrigare koncessionsvillkor. Enligt min uppfattning, skulle man, om lagen skulle vara klar och följdriktig, börja med den allmänna regeln och säga, att koncession icke finge beviljas med mindre särskilda omständigheter därtill föranledde. Sedan kunde man, om man så ville, vilket icke alls är förkastligt, betona, att såsom särskilda omständigheter skola vissa uppräknade saker anses med vissa angivna begränsningar.

I stället har man här skrivit ett dunkelt tal, som dock finner en viss förklaring i propositionens motivering. Det är denna motivering, som jag vill betona här, så att vi i alla fall veta vad vi göra, då vi antaga de »lindrigare koncessionsvillkoren». Om dem står det på sid. 26 i propositionen, att de avse de typer av jordförvärv, vilka »i allmänhet kunna antagas vara av den art, att koncession bör kunna meddelas» samt »höra till de grupper av fall, i vilka en eftergift av förvärvsförbud i allmänhet kan antagas vara välgrundat.» Således, med andra ord, här skall i regel bolagsförvärv tillåtas, därest icke särskilda omständigheter föranleda undantag ifrån den regeln. Detta är också en naturlig och riktig konsekvens. De »lindrigare koncessionsvillkoren» betyda ju att »särskilda omständigheter» ej erfordras för koncession såsom är fallet enligt den s. k. allmänna regeln. Fordras ej särskilda omständigheter måste följden bli, att koncession i regel ej skall vägras.

Denna lagstiftning går emellertid stick i stäv med jordkommissionens förslag, och det är särskilt därför jag begärt ordet.

Enligt jordkommissionens förslag, skulle nämligen för alla fall tillstånd ej beviljas med mindre särskilda omständigheter därtill föranledde och således även för alla de fall, som enligt propositionen falla under de lindrigare koncessionsvillkoren.

Om jag då till en början fäster mig vid första punkten under 4 §, som gäller *bolags tillstånd att förvärva fastighet ifrån bolag*, så kan jag nämna, att den var en mycket allvarlig fråga i jordkommissionen, en fråga som diskuterades mycket ingående, varvid särskilt herr Wohlin och jag blevo såsom två förspända parhästar i den frågan, vilket icke alltid inträffar. Bondeförbundet har ju kämpat emot trustbildning, det har också liberalerna förut på sin tid gjort, även socialdemokraterna göra det genom sitt allmänna program och det dyker upp på riksdagens dagordning nu mer och mer. Vi måste väl då säga oss i all rimlighets namn, att en förtrustning av den svenska jorden är den farligaste förtrustningen. Låter man jorden förtrustas, är det icke mycket bevänt med de föreskrifter, som man i övrigt vill komma med i fråga om förekommande av trustbildning i landet. Detta problem har alltså propositionen gått förbi utan diskussion, och beträffande detsamma endast sagt, att i allmänhet skall tillståndet beviljas, under det att jordkommissionen ingående har behandlat frågan och kommit till ett motsatt resultat.

Hur förhåller det sig nu med denna saken? Jo, det förhåller sig så, att dessa stora sammanslutningar köpa ihop jord ifrån varandra, så att de bliva allt färre och färre. Därefter inträffar det, vilket redan mångenstädes är känt, att dessa sammanslutningar helt och hållet diktera priserna på skogsprodukter både för bonden och för staten och för kommunerna. I Värmland till exempel lära två stora bolag, Billerudsbolaget och Uddeholmsbolaget, delat upp landet i intresseområden för att kunna utöva en sådan okontrollerad verksamhet. Detta äger rum allt mer även i Norrland och Dalarna, antagligen även annorstädes, och det måste gå på det sättet. Det kan väl då icke vara riktigt, att man utan vidare tillåter en sådan utveckling, varigenom till slut i varje landskap härskar en stor bolagstrust. Utskottet har också alldeles gått förbi den saken, ehuru den är en huvudsak, en fråga som allra först skulle lösas för medvetandet, innan man ger sig in på en lagstiftning.

Vidare bör besinnas, att med dessa egendommar, som köpas ihop, säljas också en hel del arrendegårdar. Det är således en försäljning av arrendejordbruksfamiljer på samma gång, vilket gör, att dessa familjer komma än till den ene herren och än till den andre, ibland är han bättre, ekonomiskt sett, och välvillig och ibland är han sämre, ekonomiskt sett, och mindre välvillig. Detta är ett slags handel med det forna svenska, fria bondeståndet, och det kan väl icke heller vara något, som man utan vidare skall vara med om, utan man måste väl åtminstone reflektera något däröver. Det har man emellertid icke heller gjort vare sig i propositionen eller i utskottet. Då riksdagen beslutat i dag att det bör göras något för att frilösa arrendejordbruk, skulle man rent av kunna säga, att det ligger ganska nära till hands, att såsom villkor för koncession föreskriva, att vederbörande arrendator på den sålda jorden skall frigöras genom kontraktet, som företes och granskas av staten, som beviljar koncessionen. Det är redan nu praktiserat något dylikt därigenom, att försäljning av fideikommiss medgivits ibland endast på villkor att det visas, att arrendatorerna fått friköpa sin egendom på rimliga villkor. Det är väl helt naturligt, att detta också kan få äga rum i det här fallet. Jag ser herr Tjällgren nickar bifallande, och det gläder mig, att han även i denna punkt är enig med mig.

Det har nu nämnts, att man i alla fall kan sälja aktiemajoriteten. Det må man gärna göra, det är en stor skillnad att i hela landet några få äga jorden, än att den äges av en hel mängd juridiska personer, vilkas jord på det sättet mycket lättare kan brytas ut än hit och än dit.

En annan sak att taga under övervägande är frågan huruvida, när försäljning från bolag till bolag äger rum, icke även skogen bör först hembjudas till

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)

stat eller kommun, i synnerhet till den senare, i och för bildandet av sockenallmänningar. Vi böra aldrig glömma, att, vad särskilt Norrland och Dalarna, och i viss mån även Värmland angår, denna skog ursprungligen är en skänk av kronan till jordbruket, till byarna och socknarna däruppe, och då i all synnerhet ligger det nära till hands, att man bör tillägna sig också en sådan förälsamhet, som jag nu antytt.

Man säger visserligen, att om bolagen äro bankruttmässiga, så böra de kunna få sälja till dem, som kunna betala mest. När den norrländska förbudslagen genomfördes, var det en stadig invändning emot den, att det fanns bönder med dålig ekonomi, som man genom lagen skulle hindra att få sälja sin jord till den, som kunde betala mest. Det kunde icke hjälpas, man tog ingen hänsyn därtill. Nu, säges det, att om bolag ha dålig ekonomi, böra de av staten tillhandahållas de bästa köparna, även om det leder till sociala missförhållanden. Detta kan väl ej vara riktigt.

I propositionen och utskottets utlåtande finnes ingen vägledning för dessa kardinala avgöranden mer än att enligt motiveringen, koncession i regel skall bifallas och således ringa avseende fästas vid dem.

Jag yrkar emellertid, för att därmed rädda min själ, att hela 4 § skall få allenast följande av jordkommissionen föreslagna lydelse — således skall också det ifrågavarande momentet i första punkten uppgå i detta yrkande — nämligen: »Konungen äger giva bolag eller förening tillstånd att förvärva fastighet även av annan beskaffenhet än i 3 § sägs. Sådant tillstånd må dock ej beviljas med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda.»

Herr talmannen yttrade, att han med anledning av det av herr *Lindhagen* framställda yrkandet finge hemställa, huruvida kammaren medgäve, att även återstoden av ifrågavarande paragraf nu finge föredragas.

Härtill svarades ja.

Sedan sådan föredragning skett, anförde:

Herr statsrådet **Nothin**: Herr greve och talman! Blott ett par ord! Herr *Lindhagen* vände sig emot den i 4 § vidtagna anordningen, att vissa fall frånskiljas och betecknas som s. k. lindrigare koncessionsgrunder. Jag vill påpeka, att det i den nuvarande lagen står: »Prövas i något fall på grund av särskilda omständigheter bolag eller förening böra medgivas rätt att förvärva fastighet — — — äger Konungen giva tillstånd därtill.»

Dessa s. k. lindrigare koncessionsgrunder innefatta icke annat, än att man med ledning av den praxis, som nu under snart 20 år utbildat sig, utvalt de fall, vilka vanligen pläga föranleda bifall till förvärvet, och till ledning för allmänheten utsatt detta i lagtexten.

Eftersom herr *Lindhagen* ansåg, att uttalandet på sid. 26 i propositionen var så farligt, skall jag be att få läsa upp de i detta avseende mest belysande delar av sid. 26. Jag har, efter att hava redogjort för förhållandena sagt, att »enligt min uppfattning bör denna praxis erhålla stödet av ett uttryckligt lagbud», och sedan längre ned på sidan: »Men om en ny lag nu skall utfärdas, lär på densamma kunna ställas det anspråk, att den klarare och mera bestämt än den gamla skall taga hänsyn till förhållanden, vilka faktiskt grundlagt en större frihet vid provningen.» Något längre ned på samma sida säges det vidare: »Härmed åsyftas tydligen endast att, jämsides med huvudregeln, framhålla vissa typer av jordförvärv, vilka i allmänhet kunna antagas vara av den art, att koncession bör kunna meddelas. En verklig provning i det särskilda fallet eftergives icke.» Förslaget innebär alltså endast ett lagfästande av den praxis, som redan utbildat sig.

Herr **Tjällgren**: På grund av det beslut kammaren nyss fattat ber jag få yrka bifall till utskottets förslag beträffande 4 § med den ändring, som av herr Gabrielsson föreslagits.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Herr talman! Jag har reserverat mig vid 4 § beträffande tredje punkten, men ber nu få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, att ordet »märkligen» införes i slutet av punkten 3.

Herr **Lindhagen**: Jag kan icke förstå, hur justitieministern kan påstå, att införandet av de lindrigare koncessionsvillkoren blott betyder införandet av konstaterad gammal praxis. Det synes vara ett hypnotiskt formulär, varmed justitieministern liksom i lagutskottet även byråchefen röra sig, och på det sättet undvikes ju all diskussion av realiteterna. De viktiga grupper av fall, som omnämnas i momenten 1 och 2 av de lindrigare koncessionsvillkoren, hava ju hitintills varit föremål för fri försäljning. Något koncessionsexperiment har således på dem hitintills ej ägt rum. Detta visar, hur otillräckligt dessa angelägenheter varit föremål för övervägande i departementet och hur man vecklar in sig i försvaret för svagheterna i förslaget i stället för att uppriktigt erkänna dem. Lika väl som i utskottet har det vidare nu visat sig omöjligt att av justitieministern få ett klart medgivande och vidhållande av den av mig förut omnämnda motiveringen å sid 26 i propositionen, som säger att koncession i regel skall beviljas. Momentet 3 åter avser visserligen fall, som förut varit föremål för koncession. Men den nu valda formuleringen innebär rätteligen vida större utsikter för förvärv än som motsvaras av tidigare praxis. När det nu yrkas, under tredje punkten, att ordet »märkligen» skall behållas, så gärna för mig — det spelar föga roll. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att detta medgivande ej sammanfaller med stödskogsbestämmelserna och i all synnerhet, att det tages tillbaka genom det uttryckligen i detta moment betonade stadgandet att när »särskild anledning föreligger» får jordbruket i alla fall gärna både »bringas att upphöra och märkligen försvagas». Ett utmärkt utrymme således för koncession bland annat å bulvanköp. Om därför »märkligen» skall införas, så yrkar jag, att i stället orden »utan att särskild anledning därtill föreligger» skola utgå.

Då nu alla momenten av lindrigare koncessionsvillkor åter sammanförts i en diskussion måste jag här fortsätta min i mitt föregående anförande påbörjade granskning av dessa moment.

Moment 2 rör *den skog, som icke är stödskog*. Det har varit ett gammalt önskemål, att även den skall inbegripas under förvärvsförbudet. Norrlandsrepresentanterna och befolkningen ha fordrat det och andra kammaren har uttalat sig därför senast 1922. Härom säger förslaget ingenting annat än, att det skall visserligen hädanefter erfordras koncession även i dessa fall, men att sådan i allmänhet bör beviljas. Jordkommissionen menade, att sådan koncession i allmänhet ej borde beviljas. Således två olika principer.

I jordkommissionens enquête till kommunalnämnderna säges det om detta bland annat: »Den i frågeformuläret framställda frågan, *hurvida bolagens rätt att förvärva hemmanens skogsmark utöver stödskogen varit till gagn för den jordbrukande befolkningen*, har av uppgiftslämnarna i allmänhet omfattats med särdeles stort intresse, och svaren på frågan äro på den grund ofta synnerligen ingående och utförliga. Uppgiftslämnarna hava nämligen vid behandlingen av förevarande spörsmål ingått på frågan om bolagens jordförvärv i allmänhet, d. v. s. även de före förbudslagen skedda, och om dessa jordförvärvs betydelse för den jordbrukande befolkningen. Av uppgiftslämnarnas ställning till denna vittomfattande fråga synes sedan vara beroende deras svar på frågan,

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrländska förbudslagen
m. m.
(Forts.)

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)

huruvida bolagens rätt att förvärva hemmanens skogsmark utöver stödsbogen varit till gagn för den jordbrukande befolkningen.

Bland uttalandena från de uppgiftslämnare, vilka torde giva uttryck åt de åsikter och stämningar, som förefinnas hos den norrländska bondebefolkningen, nämligen uttalandena från kommunalnämnderna, torde man knappast finna något, som ej med uttryck av oförbehållsamt erkännande omnämner den lagstiftning för den självägande, norrländska bondeklassens bevarande, som kom till stånd i och med förbudslagen. Såsom i det föregående erinrats, äro nämnda, allmogebefolkningen representerande uppgiftslämnare också synnerligen obenäpna att tillstyrka någon som helst jämkning i denna lags bestämmelser av fruktan att bolagens möjligheter till nya jordförvärv skulle vidgas i den grad att lagens ändamål bleve äventyrat. — — —

Av denna uppgiftslämnarnas syn på bolagens jordförvärv följer, att man i deras utsagor ytterst sällan finner något uttalande om att bolagens rätt att förvärva hemmanens skogsmark utöver stödsbogen varit till gagn för den jordbrukande befolkningen. Så gott som undantagslöst håller man före, att denna rätt tvärtom varit till skada för bondebefolkningen ej endast på den grund, att bolagens vidsträckta jordområden till följd därav ej sällan fått en ganska avsevärd utökning, utan även och främst därför, att bolagens makt och betydighet vuxit på bondeklassens bekostnad.»

Även hörda myndigheter äro övervägande av samma uppfattning, sedan de vägt det ena mot det andra.

Det förvånar mig, att man nu skall befinna sig i ett sådant läge, att propositionen får i sina motiv undertrycka denna ståndpunkt. Saken diskuteras ej där och ej heller i utskottet. Det föreslås visserligen som sagt, att koncession skall erfordras, men att den i allmänhet bör bifallas, under det att jordkommissionen funnit påkallat, att den i allmänhet icke skall bifallas. På så sätt förtrustar man fortfarande den svenska jorden där uppe.

Nu har utskottet också föreslagit en skrivelse särskilt om Dalarna och Värmland, där man lär ha för litet stödskog. Men kommunalnämnderna från Norrland säga också, att där uppe behövas all överloppsskog för folket. Varför då bara skriva om Dalarna och Värmland och icke också om Norrland? Så har utskottet fordrat att de södra delarna av Dalarna böra jämsställas i stödskogsavseende med de norra. Men varför då ej skriva också exempelvis om Dalsland? Det är så rörigt och oöverlagt alltihop, att det inte är någon måtta på det.

De återstående momenten förtjäna också en belysning, men då kammarens pingstfarare då och då avbryta debatten med rop på proposition, lönar det sig icke att fortsätta för denna gång.

Ja, herr talman, här sitter en kammare, som under intryck av den kommande pingsten, »hänryckningens tid», är fullkomligt likgiltig för folkets livsintressen, och här står en människa som vägrats reservationsrätt och icke kan göra på annat sätt än läsa upp sina handlingar och säga sin mening. Då får man finna sig däri, när man ordnar det så otillbörligt i utskottet och jämväl annorstädes.

Några ytterligare ord dock om tredje punkten om *bolagens rätt till arrondering*. Denna punkt är ursprungligen en uppfinning av herr Wohlin i jordkommissionen. Den har han drivit, och han fick ju även litet medhåll, litet spillvatten. »Mindre områden» sade jordkommissionen. Detta har redan tillgodosetts genom »särskilda omständigheter» enligt gällande lag, men nu föres det in som en ny och fristående befogenhet för bolagen, och då vet man ej vart det skall taga vägen. Lagutskottet har verkligen tagit avstånd i sin motivering från excesser i koncessionsavseende, men detta står icke i lagen. Det har också börjat allt mer och mer göra sig gällande den uppfattningen, att man kanske kan lyckas kringgå den nya bulvanlagen just med stöd av detta moment, och framställ-

ning i samma syfte ha också redan gjorts och tillstyrkts av ett vederbörande hushållningssällskap. Vi sågo i förrgår eller i går en ledare i Dagens Nyheter, där man uppmuntrade till just ett sådant förfarande och ansåg, att bulvanköp där uppe nog voro av behovet påkallat; det gällde bara att legalisera dem. Det är således den nyliberala uppfattningen i denna fråga. Nu skola vi förstå, att här ligger icke någon oerhörd nödvändighet i dessa arronderingskrav, och därför är stadgandet så mycket farligare. Den svenska terrängen är sönderskuren av strömmar, sjöar, berg, kärr, havsvikar, skärgårdar och odlade lägenheter, skogen går i alla möjliga bukter och ändå kan den skötas. Men så snart det däremot är fråga om bolagen, skall man ha en särskild paragraf, som möjliggör, att de kunna arrondera sig mera rätlinigt.

I denna sak föreligger ärendet således i ett ganska jämmerligt skick. Vi skola ej sysselsätta oss med de grundläggande linjer, som just ha betydelse för folkets framtid anser man. Vid sådant förhållande och då jordkommissionens förslag i detta avseende är undertryckt, finns det ju ej någon möjlighet att här stå ensam och finna formuleringar och yrka bifall till dem, utan framtiden, de långa åren, få väl gälda vad stunden brutit. Det blir då nya generationer, som få lappa på vad i dag ovisligen blivit av kamrarna beslutat.

Herr von Sydow: För att undvika missförstånd ber jag att få precisera mitt yrkande därhän, att jag i fråga om 4 § i dess helhet yrkar bifall till herr Ros' reservation.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o), av herr *Tjällgren*, att den nu föredragna paragrafen skulle godkännas med den ändring, att å sid. 39 i det tryckta utlåtandet tredje raden uppifrån näst framför ordet »försvagas» insattes ordet »märkligen»; 2:o), av herr *von Sydow*, att kammaren skulle antaga det förslag till paragrafens lydelse, som förordats i den av herr Ros vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Lindhagen*, att paragrafen måtte godkännas i följande affattning: »Konungen äger giva bolag eller förening tillstånd att förvärva fastigheter även av annan beskaffenhet än i 3 § sägs. Sådant tillstånd må dock ej beviljas med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda.»

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen oförändrad samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr *Tjällgrens* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Det andra av utskottet tillstyrkta lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten C.

I den av herr *Lindhagen* väckta motionen nr 283 i första kammaren hade hemställts, utom annat, att, för den händelse skogsmark finge förvärfvas en-

Om utsträckt tillämpning av den s. k. norrländska förbudslagen m. m.
(Forts.)

Om utsträckt
tillämpning
av den s. k.
norrländska
förbudslagen
m. m.
(Forts.)

ligt 4 § första stycket av förenämnda lagförslag, riksdagen måtte besluta dels det tillägg till lagförslaget, att förvärvet skulle hembjudas stat och kommun med företrädesrätt för den senare att inom viss tid övertaga detsamma, dels ock hänvändelse till regeringen om åtgärder eller förslag i syfte att, på sätt skett i Norge, ur tillgängliga fonder eller annorledes måtte beredas kommun lånekredit för övertagande av dylikt förvärv och att penningar även ställdes till statsverkets förfogande för sådant förvärv.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av herr Lindhagens motion I: 283 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt skyldighet kunde stadgas för bolag och förening, som erhöles tillstånd till förvärv av fastighet jämlikt andra punkten av första stycket i 4 § av den riksdagen förelagda lagen om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, att till inlösen av staten och vederbörande kommun hembjuda det sålunda skedda förvärvet, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr von Sydow: Här föreslås, att kammaren måtte besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t av innehåll, att bolag, som erhållit tillstånd i visst fall att förvärva fastighet, skall vara skyldigt att hembjuda densamma till staten eller kommunen. En sådant skyldighet för bolagen skulle i praktiken vara detsamma som ett förbud för bolag att förvärva fastighet, och därför ber jag få yrka avslag på skrivelseförslaget.

Herr Lindhagen: Detta har andra kammaren fem gånger förut fattat beslut om. Det gäller storskogen i Norrland, Dalarna och Värmland, som kronan skänkt till befolkningen.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder framkomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övertvägande ja besvarad.

Punkten D.

Utskottets hemställan bifölls.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Söderholm* för tiden den 30 innevarande månad—den 2 nästkommande juni, herr *Wallen* från och med den 30 maj till riksdagens slut, herr *Akerman* för tiden den 31 maj—den 2 juni, herr *Jonsson* och herr *Gabrielsson* från och med den 1 juni till riksdagens slut samt herr *von Sneidern* för tiden den 2—4 juni.

Anmälde och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 262, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om polisväsendet i riket, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillämplighet å vissa polismän av föreskrifter angående fjärdingsmän m. m.; samt

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till polisväsendet i riket m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets memorial:

nr 133, angående anvisande av anslag för avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel;

nr 134, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående ny definitiv löne reglering för landshövdingarna och befattningshavarna vid länsstyrelserna m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 135, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående viss omorganisation av byggnadsstyrelsen m. m.;

jordbruksutskottets memorial nr 80, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skogsvårdens befrämjande jämte i ämnet väckta motioner; samt

andra särskilda utskottets memorial nr 5, angående avlöning åt dess kanslipersonal och vaktmästare.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.39 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
